

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA PSYCHOSOCIÁLNÍCH STUDIÍ

Fotbalové chuligánství jako sociálně patologický jev

(Football hooliganism as a social pathological phenomenon)

Diplomová práce

Studijní obor:

Husitská teologie v kombinaci s psychosociálními studii

Vedoucí práce:

Doc. PhDr. Beáta Krahulcová, CSc.

Diplomant:

Petr Burda

Praha 2006

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně, a že jsem uvedl veškerou použitou literaturu.

V Praze dne 30.3.2006

Petr Burda
Petr Burda

Chtěl bych poděkovat Doc. PhDr. Beátě Krahulcové, CSc. za její rady a ochotu podílet se na této diplomové práci.

Anotace.....	4
Úvod.....	6
1.Fotbalové chuligánství jako sociálně patologický jev.....	11
1.1.Základní rozdělení návštěvníků fotbalového utkání.....	11
1.2.Charakteristika a projevy fotbalového chuligánství.....	14
1.3.Osobnostní profil chuligánů.....	16
1.4.Typologie výtržnického chování.....	17
2. Historie násilí sportovního diváctví.....	19
2.1.Vývoj diváckého násilí spojeného se <i>sportovními</i> utkáními od starověku po 60.léta.....	19
2.2. Vznik moderního fotbalového chuligánství v Anglii 60.léta 20.st.....	22
2.3. Druhá polovina 60.let-Počátky fotbalového chuligánství v Anglii.....	24
2.4 Vznik organizovaných chuligánských gangů v 70.letech.....	24
2.5. Rozšíření chuligánství do Evropy.....	26
2.6. 80.léta-aneb vrchol fotbalového chuligánství v Anglii.....	27
2.7. Vznik „superchuligánských“ gangů.....	28
2.8. 90.léta do současnosti-postmoderní období fotbalových chuligánů.....	30
3. Příčiny diváckého násilí.....	32
3.1. Biologické příčiny divácké agrese.....	33
3.2. Psychologické přístupy k porozumění diváckého násilí.....	34
3.3 Sociologické přístupy vysvětlující divácké násilí.....	37
3.4. Poznatky britských a amerických sociologů zkoumajících fotbalové chuligánství.....	
3.5.Sociální příčiny diváckého násilí.....	42
4. Média a Alkohol.....	44
4.1.Média a jejich vliv na vnímání chuligánské subkultury v očích veřejnosti.....	44

4.2. Alkohol a jeho vliv na fotbalové chuligány.....	47
5. Fotbaloví chuligáni v České republice.....	51
5.1. Počátky vývoje chuligánství v České republice-začátek 20.st.- 90 léta.....	52
5.2 Fotbalové chuligánství v ČR od poloviny devadesátých let dodnes.....	53
5.3.Charakteristika dnešních chuligánů v České republice.....	55
5.3.1.Chuligánské skupiny u nás a jejich struktura.....	55
5.3.2.Organizace a hierarchie	56
5.3.3 Chuligáni a média.....	57
5.3.4. Příprava na střet a jeho pravidla.....	58
5.3.5. Vztah chuligánů k fotbalu.....	60
5.3.6. Chuligáni a politika.....	61
5.3.7 Proč to vlastně chuligáni dělají?.....	62
6.Opatření v boji proti fotbalovému chuligánství a jeho negativním projevům	
6.1.Protiopatření ve Velké Británii.....	65
6.2.Prevence v Německu.....	68
6.3.Evropská mezinárodní spolupráce v boji proti negativním jevům na fotbalových zápasech.....	69
6.4. Protichuligánská opatření v České republice.....	72
6.4.1. Aktivity státních institucí ČR v problematice diváckého násilí.....	73
6.4.2. Některá další doporučení v boji proti fotbalovému násilí v ČR.....	75
6.4.3. Projekt ProFotbalFans.....	80
6.4.4. Vzdělávací program ProFotbalFans.....	81
6.4.5. Sociální práce s rizikovými skupinami fanoušků formou Fanprojektu....	84
6.4.6.Fanprojekt Liberce	87
7. Průzkum názorů na fotbalové chuligánství.....	89
7.1. Metody výzkumu.....	89
7.1.1 Kvalitativní výzkum.....	91
7.1.2.Hypotézy.....	92

7.1.3. Cíle šetření.....	97
7.2. Metodika.....	97
7.3. Výsledky získané dotazníkem a jejich interpretace.....	99
7.4. Závěry šetření.....	113
Závěr.....	118
Přílohy.....	128

Anotace

Tato práce se zabývá společensky nežádoucím jevem, který je označován termínem fotbalové chuligánství. Cílem této práce je komplexní popis tohoto fenoménu, jenž zohledňuje postoje a názory samotných chuligánů, které přispívají k celkové objektivitě a vyváženosti diplomové práce.

Úvodní část práce se věnuje charakteristickým rysům, motivům a projevům chování fotbalových chuligánů. Dále je představen historický vývoj diváckého násilí a vznik fenoménu fotbalového chuligánství v Anglii, odkud se rozšířilo do ostatních zemí Evropy. Podrobně jsou popisovány příčiny fotbalového chuligánství, jenž jsou rozděleny na biologické, psychologické, sociologické a sociální.

Tato práce si všímá i vlivu alkoholu a médií na fotbalové chuligánství, kterým je věnována samostatná kapitola.

Podrobně je představován vývoj fotbalového chuligánství v České republice, který je velmi ovlivněn anglickými chuligány. Důraz je kladen na popis chování fotbalových chuligánů v České republice, jenž byl učiněn na základě autorova vlastního pozorování, studia literatury a rozhovorů s fotbalovými chuligány.

Dále jsou představeny modely zvládnání fotbalového chuligánství ve Velké Británii a Německu, tedy v zemích majících s bojem proti tomuto negativnímu sociálnímu jevu dlouholeté zkušenosti. Zmíněna jsou i bezpečnostní opatření učiněná v České republice a naznačeny možnosti užití sociální práce v boji proti fotbalovým chuligánům.

Výzkumná část práce zjišťuje názory fotbalových diváků na subkulturu fotbalových chuligánů a to metodou dotazníkového šetření.

Annotation

Football hooliganism once known as „The British disease“ is a cause for concern throughout Europe particularly in UK, Germany, Holland, Italy as well as in Czech Republic.

The main aim of this dissertation is to describe aggressive behaviour which is typical for the group of predominantly young people called football hooligans.

In this dissertation I tried to show who the football hooligans are and what is the motivation for their violent interaction.

To maintain a balance of this dissertation I based description of this phenomenon on different methods of empirical research among Czech football hooligans which involved participant observation, interviews among football hooligans and analysis of the information coming directly from inside of a specific subculture.

This dissertation is divided in two parts. The first section describes the history of violent acts connected with sport from the roots of this game , brings the basic definitions of hooliganism and focuses on studies describing football hooliganism. I put the stress on the development of this issue in Great Britain from where it spread to the other parts of Europe including Czech republic. In the following chapters of the first part the issues associated with football hooliganism and violent behaviour are discussed from the perspective of many social sciences. I focused on the description of aggression and deviant behaviour.

The role of alcohol and media and their contribution to the problem is also mentioned. The last chapter is concentrated on the development of control measures in England Germany and Czech republic. This chapter focuses on some of the more proactive responses to football hooliganism. In particular I look at the phenomenon of the fan projects and their method of social work with fans, which originated in Germany in the seventies and which have been swiftly imitated by many others country in Europe including Czech republic.

The aim of the practical section was to find out perceptions of the extent and typical features of hooliganism in today's football society by gaining the views of football supporters. The method involved asking the respondents opinions on the subject and was realized by using questionnaires.

Úvod

Fotbal je v současnosti bezesporu nejrozšířenější a nejoblíbenější hrou na světě. Pro milióny lidí představují fotbalové zápasy především zábavu, vzrušení a možnost uvolnění od stresujících situací, který s sebou každodenní život v dnešní společnosti přináší. Drtivá většina fanoušků navštěvuje stadiony za účelem sportovního zážitku a podpory svého mužstva. Mezi fotbalovými fanoušky se však objevují i tací, jejichž hlavní motivací návštěv stadiónů je násilná konfrontace zaměřená proti podobně smýšlejícím skupinám soupeře. Jejich projevy chování jsou označovány jako fotbalové chuligánství.

Fotbalové chuligánství je fenomén, který se za posledních čtyřicet let rozšířil po celé Evropě, kde dlouhou dobu představovalo závažný společenský problém. Bývá také někdy označováno za „britskou nemoc“ („British disease“), neboť jeho kořeny leží na britských ostrovech, kde také v 60. letech vzniklo. Do ostatních částí Evropy se pak dostalo na přelomu 70. a 80. let. S projevy chuligánství se můžeme setkat po celém světě. Ani Česká republika v tomto směru není výjimkou, neboť se u nás fotbalové chuligánství objevilo v plné síle po roce 1989. Nebezpečnost tohoto jevu je na našem území v porovnání s ostatními evropskými zeměmi mnohem menší, nelze ji však v žádném případě podceňovat.

Fotbalové chuligánství „zaplavilo“ fotbalový svět s neobvyklou intenzitou a rychlostí. I přes veškeré snahy se ve většině zemí doposud nepodařilo tento problém uspokojivě vyřešit. Některé země západní Evropy (Británie, Nizozemí, Německo) byly v boji proti fotbalovému chuligánství úspěšné, neboť se tam tento jev podařilo potlačit na únosnou míru a jeho projevy dnes nejsou na stadionech téměř viditelné. Bylo by však chybou se domnívat, že by tento problém byl vyřešen, neboť se pouze přesunul mimo stadiony. Je velmi znepokojující, že se ohniska největších konfliktů násilných střetů fotbalových chuligánů v současnosti přesouvají zejména do oblastí východní Evropy (Polsko, Maďarsko, Rusko a Jugoslávie), kde mají za následek rozsáhlé škody na majetku a vážná zranění.

O fotbalovém chuligánství je většinová veřejnost informována zejména prostřednictvím médií, která však v tomto sociálním jevu vidí spíše příležitost ke

zvýšení sledovanosti a prodejnosti a značně jej skandalizuje. Tyto informace utvářejí v názorech většinové společnosti obecné podvědomí o fotbalovém chuligánství jako o jevu, jehož příčiny jsou jasné a zřejmé, neboť se týkají primitivní tlupy opilých násilníků, které nezajímají fotbalové zápasy a kteří mají nízkou inteligenci, úroveň vzdělání a pocházejí z nejnižších vrstev společnosti. Motivace chuligánů k násilnému jednání je rovněž vysvětlována policejními mluvčími, fotbalovými funkcionáři nebo psychology. Pohled z druhé strany, od samotných pachatelů násilností by nám mohl přinést mnoho zajímavých a užitečných informací. Ten však nebývá zprostředkován médiu téměř vůbec. Následkem této nevyváženosti informací vznikají o tomto jevu nejrůznější pověry a předsudky a náhled většinové veřejnosti na tento jev je tak značně determinován.

Fotbalové chuligánství jsem zvolil za téma své diplomové práce z několika důvodů. Jedním z nich je poměrně velká společenská závažnost tohoto jevu, který se doposud nepodařilo eliminovat, zajímaly mě tedy příčiny této neutěšené situace. V podmínkách naší republiky se jedná navíc o poměrně mladý a doposud neprozkoumaný fenomén. Důležitou motivací k napsání této práce bylo upřesnění a případné vyvrácení některých názorů na fotbalové chuligánství a to na základě dlouhodobého studia odborných textů, knih, chuligánských časopisů a internetových stránek. Neocenitelným zdrojem informací o této subkultuře byl vlastní dlouhodobé pozorování těchto skupin na fotbalových stadionech, diskuse s ostatními fanoušky na toto téma a zejména rozhovory se samotnými fotbalovými chuligány, které jsem poznal v rámci projektu Profotbalfans. Cílem této práce je podat objektivní informace o fotbalových chuligánech, čehož jsem se snažil dosáhnout nejen pomocí názorů odborné a laické veřejnosti na tuto subkulturu, ale také vlastním pohledem fotbalových chuligánů .

Tato práce je strukturována do dvou částí. V její první části se zabývám fotbalovým chuligánstvím prostřednictvím několika tematických okruhů, neboť mojí snahou je tento jev popsat z co nejširší perspektivy.

Předně nastiňuji typické projevy chování, charakteristiky a motivy návštěv zápasů fotbalových chuligánů, které jsou od ostatních návštěvníků fotbalových utkání značně

odlišné. Fotbalové chuligánství se velmi často označuje pod souhrnný pojem divácké násilí, v textu uvádím, proč je toto jednotící označení nepřesné a nevýstižné.

V další kapitole se snažím ukázat, že násilné chování doprovází sportovní utkání od dob jejich vzniku, není to tedy fenomén, který by byl produktem výhradně moderní společnosti. Velký prostor je věnován vzniku současného fotbalového chuligánství, jenž se ve své specifické formě objevilo v Anglii, odkud se rozšířilo do celého světa. Důraz na jednotlivé vývojové fáze fotbalového chuligánství v Anglii je kladen z toho důvodu, protože zahrnují všechny charakteristické znaky tohoto jevu, se kterými se v menší či větší míře můžeme setkat ve těch zemích světa, kde představuje fotbalové chuligánství problém.

V následující kapitola se podrobně zabývám příčinami fotbalového chuligánství, které rozdělují na biologické, psychologické, sociologické a sociální. Kromě nich pro úplnost uvádím některé nejznámější teorie britských a amerických sociologů vysvětlující příčiny tohoto jevu.

Tomu, jaký vliv měla média a alkohol na fotbalové chuligánství se věnuji v další kapitole. Popisuji situaci v Anglii, jenž je známá svým bulvárním zpravodajstvím. Uvádím však také příklady zpravodajství o chuligánech z našeho tisku a popisuji vlastní zkušenost negativního vlivu médií nejen na fotbalové chuligány, ale i na pořádkové síly. V podkapitole o alkoholu a jeho vlivu na podněcování agresivity u fotbalových diváků se snažím zachovat k tomuto tématu objektivní přístup a na příkladu skotských, dánských a italských fanoušků demonstrovat nejednoznačný vliv alkoholu na fotbalové diváky.

V další kapitole se podrobně zabývám vývojem fotbalového chuligánství v České republice, které se formovalo pod jasným vlivem anglických chuligánů, od kterých byla převzata většina vzorců chování českých chuligánů. Na základě vlastního zúčastněného pozorování, rozhovorů a prezentace chuligánů prostřednictvím vlastních internetových stránek se snažím popsat charakteristické znaky současných fotbalových chuligánů v České republice. Podrobně popisuji strukturu jejich skupin, snažím se představit jejich vztah k fotbalu, médiím a politice, pokouším se přiblížit, jak vypadá vlastní chuligánský střet a příprava na něj a v neposlední řadě jsou naznačeny některé možné příčiny a motivy jejich násilného chování.

V poslední kapitole první části práce se zabývám preventivními a represivními opatřeními v Německu a Velké Británii, tedy v zemích, kde mají nejpropracovanější protichuligánskou politiku. Rovněž popisuji dosavadní represivní opatření učiněná v České republice v potírání fotbalového chuligánství.

Na základě vlastních zkušeností z dlouholetých návštěv českých fotbalových stadionů uvádím doporučení v boji proti fotbalovému násilí. Popisuji rovněž své zkušenosti z projektu Profotbalfans, který se zabývá sociální prací s fotbalovými fanoušky. Možnosti sociální práce s fotbalovými fanoušky formou Fanprojektu, který vznikl v Německu, uvádím v závěrečných kapitolách první části práce. Poslední kapitola se zmiňuje o prvním dobře fungujícím projektu pro fanoušky v České republice, který byl spuštěn v Liberci.

Druhou část práce tvoří průzkum názorů fotbalových diváků na problém fotbalového chuligánství. Výzkum byl z finančních a časových důvodů redukován na příznivce pražských fotbalových klubů Sparty, Slavie a Bohemians. Otázky, na které diváci odpovídali, zjišťovaly charakteristické znaky, projevy a motivy fotbalových chuligánů. Dále byly zjišťovány možné příčiny tohoto jevu, a to zda představuje fotbalové chuligánství v nejvyšších fotbalových soutěžích problém a jestli má vliv na bezpečnost a návštěvnost na stadionech. Diváci se rovněž vyjadřovali k otázkám objektivitě médií a uváděli vlastní názory na možná řešení tohoto problému a jeho pravděpodobný vývoj do budoucna.

Výzkumná část diplomové práce je strukturována do několika kapitol a podkapitol. V první z nich představuji metodologická východiska mé práce a důvody pro použití metody dotazníkového šetření, který byl vyhodnocen matematicko-statistickou metodou. Uvádím důvody pro výběr cílové skupiny fotbalových diváků. Jednotlivé otázky jsem koncipoval na základě hypotéz. Dále definuji cíle výzkumu. V druhé kapitole popisuji metodiku průzkumu ve které se podrobně zmiňuji o způsobu provedení dotazníkového šetření. Vymezuji zde cílovou skupinu respondentů a oblast, ve které jsem průzkum prováděl. Rovněž uvádím některé nesnáze spojené s distribucí dotazníků a možnosti jejich řešení.

Ve třetí kapitole výzkumné části vyhodnocuji a interpretuji výsledky získané dotazníkovým šetřením a posuzuji, zda se podařilo ověřit nebo vyvrátit stanovené hypotézy.

V závěrečné kapitole výzkumu pak shrnuji výsledky šetření.

1. Fotbalové chuligánství jako sociálně patologický jev¹

Fotbalové chuligánství je patologický a společensky nebezpečný jev, který se projevuje násilím a agresivitou². Agresivní chování fotbalových chuligánů lze označit za projev sociální patologie, neboť je v rozporu s uznávanými hodnotami, normami a zvyklostmi ve společnosti. Agrese je rovněž společensky nejnebezpečnější formou negativních diváckých projevů. Definovat jej není snadné, neboť jeho projevy jsou vykládány různě a neexistuje konsensus odborníků na vyčerpávající definici. Jeho vymezení komplikuje i to, že se fotbalové chuligánství v průběhu let vyvíjelo, měnilo charakter a nabývalo nejrůznějších forem. V důsledku represivních i preventivních opatření se jeho negativní důsledky přímo na stadionech ve většině zemí dokázaly potlačit, chybou by však bylo jej podcenit, protože je neustále přítomné a žijící, i když není tolik medializováno, neboť se odehrává mimo stadiony a veřejnost. Podcení-li se protiopatření, může se kdykoliv objevit v ještě ničivější síle, než kdy předtím.

1.1. Základní rozdělení návštěvníků fotbalového utkání

Na první pohled by se nezasvěcenému návštěvníkovi fotbalového utkání mohlo zdát, že fotbalové publikum tvoří poměrně homogenní celek, které se ve svých projevech od sebe příliš neliší. Taková představa by ovšem byla pravdě velmi vzdálena, neboť fotbalové publikum se skládá z velmi pestrého vzorku jedinců, kteří se mohou sdružovat do různých skupin a jejichž motivy k návštěvám fotbalových utkání jsou velmi odlišné.

¹ Sociální patologie-(z řec.pathos=utrpení, vzrušení; logos=slovo, nauka, řeč)- „shrnující pojem pro nenormální, obecně nežádoucí společenské jevy. Sociální patologie zkoumá společensky nebezpečné, negativně sankcionované formy deviantního chování“ .(Velký sociologický slovník, 1996)

²Jako násilí se označuje použití velké síly všeobecně, nebo specifické použití síly proti něčemu či někomu. V prvním případě chápeme násilí jako použití síly při překonávání překážek bránících v dosažení něčeho. V druhém případě chápeme násilí jako porušení tělesné integrity nebo poškození lidského organismu . (Nakonečný 1997)

Z tohoto hlediska můžeme rozdělit osoby sledující fotbalové utkání do čtyř hlavních skupin: 1) Fotbaloví diváci, 2) Fotbaloví fanoušci, 3) Ultras fanoušci, 4) Fotbaloví chuligáni.³

Fotbaloví diváci- jsou zpravidla příznivci fotbalu, kteří nemají citové vazby na žádný fotbalový klub, neztotožňují se s klubovými symboly a barvami, oceňují především hru obou týmů a zajímají je především výsledky utkání. Necítí nepřátelství ani rivalitu k žádnému z týmů, fotbal sledují především prostřednictvím sdělovacích prostředků, málokdy navštěvují fotbalové zápasy. Nesdružují se do žádných skupin, nejsou členy fanklubů. Kromě fotbalových utkání sledují i ostatní sporty.

Fotbaloví fanoušci- jsou pravidelnými návštěvníky fotbalových zápasů především svého klubu, se kterým jsou citově propojeni a ztotožněni. Zajímají se o výsledky svého klubu, sledují veškeré ostatní klubové dění a mají přehled i o ostatních týmech. Na výsledcích svého klubu jim velmi záleží, případná prohra je brána velmi těžce. Fanoušci soupeře jsou bráni jako rivalové, největší bývá mezi celky z jednoho města a mezi historicky nejúspěšnějšími kluby. Fotbal je pro fanouška hlavním sportem, ostatním sportům nevěnuje takovou pozornost. Fanoušci často nosí klubové symboly a vlajky, na fotbalovém stadionu aktivně povzbuzují své mužstvo, chodí do kotle⁴. Mohou být členy skupin fanoušků nebo fanklubů.

Ultras fanoušci- tvoří rozhraní mezi fotbalovými fanoušky a fotbalovými chuligány. Ultras (fanatický, extrémní, radikální) začali vznikat v některých zemích jako fankluby, od kterých se postupně oddělili. Dříve se v České republice pro jejich označení používal termín „vlajkonoši“, neboť s sebou na stadion nosili své vlajky u nichž se shromažďovali. Cílem ultras je vytváření atmosféry na stadiónu, ať již v podobě hromadného skandování a vymyšlení propracovaných pokřiků a chorálů, tak i pomocí vytváření choreografie, která se skládá z obrázků a nápisů vyrobených pomocí kartónů, obrovských plachet, různobarevných kartónů nebo papírů. Bojovou

³ Policie v evropských státech včetně ČR rozděluje fotbalové publikum do tří kategorií: 1.kategorie A: U těchto fanoušků se nepředpokládají potíže, jsou to bezkonfliktní, poklidní a nenásilní diváci. 2. kategorie B : Zde se předpokládá možnost potíží, konfrontaci nebo výtržností, tyto fanoušci jsou označováni jako mírně riziková. 3.kategorie C: U této kategorie se předpokládá možné riziko potíží, výtržníci vyhledávají nebo jsou sami organizátory násilí, je to tzv. riziková skupina.

⁴ Jako „kotel“ se označuje prostor umístěný nejčastěji za fotbalovou brankou oddělený od ostatních sektorů stadionu. Kotel je zvláštním dějištěm společných oslav fotbalových fanoušků, rozličné skupiny fanoušků v něm

až válečnou atmosféru utkání umocňuje používaná pyrotechnika, dýmovnice a petardy, které dohromady vytvářejí výrazný audiovizuální efekt. Nápisy mají především vtípně reagovat na události týkajících se fotbalu, ale objevují se i posměšné a urážející narážky na fanoušky a klub soupeře. Výhrůžky mohou směřovat k vedení, hráčům a trenérovi vlastního týmu, nejsou-li ultras spokojeni se situací v klubu. Výhradním místem, kde se ultras schází je domácí kotelnice, kde mají spolu s chuligány hlavní slovo, a který organizují. Všechny ultras skupiny se prezentují vlastními vlajkami, které bývají velmi pěkně graficky provedeny a bývají označeny názvem ultra skupiny. Ultras zpravidla nevyhledávají bitky s příznivci soupeřových týmů, ale dostanou-li se do situace nebezpečí a jsou-li napadeni, neváhají použít násilí.⁵ Násilí však pro ně, na rozdíl od chuligánů, není prioritou. Jejich snahou je porazit soupeře hlasitějším a propracovanějším povzbuzováním a vymýšlet zajímavější a nápaditější choreografie, než-li protivník. V souvislosti s ultras fanoušky můžeme tedy hovořit o silné identifikaci s vlastním týmem a velkém, ale nikoliv agresivním nepřátelství k ostatním soupeřovým skupinám.

Fotbaloví chuligáni- Pojem chuligán vznikl z anglického slova hooligan, což je podle Marshe (1978, s.336) odvozenina od příjmení Houlihan, které nosila v 19.století ve východním Londýně irská rodina proslulá svým asociálním chováním. Termín chuligánství se začal používat obecně v souvislosti s kriminálním a výtržnickým chováním, když se tyto jevy začaly objevovat stále více i na fotbalových stadionech, vžilo se označení chuligán pro fotbalové výtržníky. V souvislosti s fotbalovými chuligány se ještě můžeme setkat s označením rowdies (drsný, bouřlivý, hrubý), ale tento název se již nepoužívá v souvislosti s fotbalovými výtržnostmi. Fotbalové chuligánství je tedy pojem používaný pro antisociální a společensky patologické chování příznivců jednotlivých klubů.

vyjadřují svou přítomnost na stadionu pomocí hlasitého fandění, vlajek a praporů, na kterých jsou napsaná jména skupin nebo klubů, které podporují.

⁵ V Itálii se však fotbalové chuligánství vyskytuje pouze v rámci těchto ultras seskupení. Italské radikální skupiny jsou především více politizované, mnoho skupin spojuje fotbal a politiku, takže při fotbalových zápasech dochází často k propagandě politických názorů

1.2. Charakteristika a projevy fotbalového chuligánství

Fotbaloví chuligáni představují početně nejmenší skupinu diváků na fotbale. Přesto jsou jejich násilné projevy nejvíce viditelné, důkazem čehož může být přerušování a ukončení zápasu nebo negativní ovlivnění atmosféry na stadionech a zkažení zážitku za hry ostatním fanouškům.

Za projevy fotbalového chuligánství lze označit vniknutí na hrací plochu, házení předmětů na hrací plochu i aktéry hry, výtržnosti, vandalismus, verbální i brachiální konflikty ústící v agresi mezi chuligány a rozhodčím, chuligány a hráči, chuligánskými skupinami navzájem (Smolík, 2002).

O fotbalových chuligánech můžeme hovořit i jako o specifické *subkultuře* mládeže nebo mladých dospělých, neboť věk naprosté většiny chuligánů se pohybuje v rozmezí 15-25 let.⁶

Chuligánství je založeno na *partách* (ganzích či tlupách) většinou mladých příznivců, jejichž primárním motivem k návštěvám fotbalových utkání je vyvolání konfliktu či bitky s podobnou skupinou soupeřova týmu. Chuligáni mají své vlastní názvy, vlajky, šály s nápisy a motivy typické pro vlastní skupinu.

Svoji totožnost s chuligánskou skupinou umocňují nezřídka i tetováním. Chuligáni vytvářejí poměrně dobře organizované autonomní skupiny s určitou hierarchií (vůdčí osobnosti, staří a mladí), vysokou kohezí (soudržností), konformitou, integritou, stabilitou, intimitou, uniformitou a specifickými skupinovými cíli a systémem hodnot (Mareš, 2004, s.26). Chuligánské skupiny jsou stabilní, pro své členy velmi atraktivní, neboť jim poskytují vysokou míru uspokojení a libosti. Chuligáni se soustřeďují do skupin, které nazývá Krech (1968) „malé skupiny“, a které jsou charakteristické tím, že: 1) „vztahy mezi členy jsou navzájem závislé, neboť chování každého člena

⁶ Subkultura poskytuje prostor pro interakci, sdílení hodnot s podobně většinově „nepřízpůsobivými“ jedinci a pocit ochrany před případným odsouzením ze strany ostatních i možnost kompenzace nenaplněného statusu v rámci majoritní společnosti. Subkultura usnadňuje potřebu každého člověka někam patřit a mít zde slušnou pozici (Beyer, 2002). Většina subkultur bývá generační záležitostí.

Termín subkultura se také vztahuje na „specifickou skupinu, která je tvůrkyní a nositelem zvláštních a odlišných norem, hodnot, vzorců chování a zejména životního stylu, i když se podílí na dominantní kultuře a na fungování širšího společenství.“ V každém případě je důležitým znakem subkultury viditelné odlišení od dominantní kultury“.(Velký sociologický slovník 1996, s. 1248).

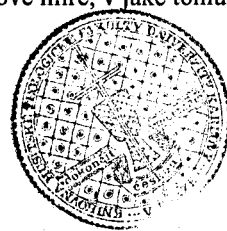
ovlivňuje chování každého jiného člena. 2) „členové mají společnou ideologii tj.soubor názorů, hodnot , norem, které regulují jejich vzájemné vystupování“.

Podle Nakonečného (1999, s.217) chuligáni vyhledávají malé skupiny, neboť : „Skupina poskytuje svému příslušníku nejen určitá uspokojení, ale také srovnávací rámec pro jeho postoje a jednání, utváří jeho pojetí „sociální reality“ a jeho sociálních rolí“.

Důležitá je i historie chuligánských gangů, jenž je velmi ceněna. Noví členové pak navazují na tradice svých předchůdců a zachovávají kontinuitu chuligánské tlupy. Fotbaloví chuligáni prezentují násilí jako hrdost a obranu svého klubu a vnímají sami sebe jako jeho strážci. Proto mají značnou popularitu a respekt především z řad mladých fanoušků. Svými symboly se snaží vymezit oproti ostatním fanouškovským skupinám i chuligánským skupinám soupeře. Jednotlivé skupiny sjednocují nejenom nepřátelství a nenávist k chuligánům soupeře, ale i společné politické, rasové, národnostní, náboženské, regionální nebo sociální motivy⁷ (Mareš , 2004, s.12-13). Většina chuligánů nespojuje své aktivity s politikou, ale některé chuligánské projevy jsou dávány do spojitosti s *pravicovým* či *levicovým extremismem*. Časté je především prolínání chuligánů s příslušníky hnutí skinheads. Dle Mareše (2003) však není pravděpodobné, aby se ultrapravicoví skinheadi organizovaní v politických stranách, hnutích či zájmových skupinách objevovali na fotbale ve větší míře .⁸ Na fotbalových utkání dochází velmi často k zvnitřňování předsudků, postojů, a komplexů v podobě hajlování, provolávání nacistických, rasistických , antisemitských pokřiků, poznámek a hesel. *Rasistické, xenofobní a antisemitické* projevy části chuligánů, ale i ostatních fanoušků nejsou ve většině případů spojeny s politickým přesvědčením. Velmi často nejsou myšleny vážně, mají za úkol pouze poškodit či zesměšnit hostující fanoušky, hráče či vedení fotbalové klubu. Toto chování navíc může být vyvoláno požíváním alkoholu nebo je v rámci norem chuligánského gangu považováno za obvyklý rituál doprovázející fotbalové zápasy, je možno jej nazvat extremistickým, ale fotbalové chuligánství rozhodně nesplňuje atributy politického extremismu. V rámci

⁷ Známa je rivalita skotských klubů Glasgow Rangers, Celtiku Glasgow, která je založená na náboženských základech. Zatímco příznivci Rangers se hlásí k protestantské víře, fanoušci Celtiku vyznávají katolickou víru.

⁸ V ČR nemůžeme hovořit o prolínání chuligánské subkultury se skinheadskou v takové míře, v jaké tomu dochází v Anglii nebo Itálii

chuligánské subkultury se nevyskytují pouze pravicoví extremisté, ale i zcela apolitičtí nebo ultralevicoví fotbaloví chuligáni (Smolík, 2002).

Chuligánské chování doprovází řada *rituálů* např. při povzbuzování, nebo přípravách na násilné střety. Své akce veřejně prezentují pomocí webových stránek na internetu nebo prostřednictvím tzv. *fanzinů*⁹

1.3. Osobnostní profil chuligánů

Podle psychologa Wanna (2002, s.143) mají fotbaloví chuligáni větší sklony k agresivnímu prchlivému a násilnému jednání, než ostatní návštěvníci fotbalových zápasů. Jedná se především o mladé extrovertní muže, kteří mají silné tendence vyhledávat vzrušující a riskantní situace pro uspokojení potřeby nových, dosud neobjevených zážitků, přičemž neváhají porušovat normy společnosti. Tito lidé jsou snadněji ovlivnitelní skupinou psychologii a jejich sklony jednat impulzivně mají za následek unáhlené chování bez ohledu na následky. Málokdy se na fotbale projevují agresivně samostatně, většinou tak činí v rámci své referenční skupiny. Skupinové procesy napomáhají násilnému jednání, protože jedinci předpokládají, že budou ostatní reagovat podobným způsobem, a že budou za své jednání odměněni a uznáváni. Chuligáni často řeší problémy a konflikty pomocí násilí, nemají naučené pozitivní modely chování a své jednání považují za normální a přiměřené situaci.

Fotbaloví chuligáni se tedy projevují agresivně a násilně, jejich chování je také nepřilíš výstižně označováno jako divácké násilí. Do diváckého násilí totiž mohou spadat i neplánované výtržnosti obyčejných fanoušků, kteří agresivně reagují např. na nepříznivý průběh hry nebo výrok rozhodčích, ale jinak se projevují nenásilně. Největší tragédie spojené s fotbalovými zápasy vznikly na základě panické reakce davu, nebo díky nedostatečným bezpečnostním opatřením či špatnému stavu stadiónu. Počet úmrtí spojený s chuligánským střety je buďto nulový, nebo pouze minimální. Je to do jisté míry dáno i tím, že chuligánské bitky mají dosti *ritualizovanou* podobu s určitými pravidly. Často se jedná pouze o *instrumentální agresi* s cílem zastrašit druhou skupinu, zranění utrpěná při vzájemných střetech nejsou příliš vážná.

⁹ Fanzin je odvozenina ze slov fans magazine tj, fanouškovský časopis.

Problémem se však chuligánství stává tehdy, stávají-li se jeho oběťmi obyčejní fanoušci a kolemjdoucí lidé a když dochází k poškozování majetku a škodám na zařízení stadiónů.

O fenoménu chuligánství se široká veřejnost dozvídá především prostřednictvím médií. Ta ovšem nejsou objektivní a o chuligánech informují často velmi odlišně od skutečnosti s cílem skandalizovat tuto skupinu, zvýšit si tak prodejnost či sledovanost. V Anglii dokonce pomohla média vyvolat tzv. „morální paniku“, když popisovala chuligány jako barbary či divokou zvěř (King 1997). Nejenom média informují zkresleně o fotbalovém chuligánství, také práce mnoha sociologů a vědců z oblasti sociální psychologie popisovaly fotbalové chuligány stereotypně jako nevzdělané a často nezaměstnané mladé muže s nízkým sociálním statutem a původem, kteří mají silné sklony k alkoholismu. Tyto stereotypní předsudky byly na základě dlouhodobého pozorování vyvráceny a dnes již neplatí. Bylo zjištěno, že chuligáni pocházejí ze všech vrstev společnosti, je mezi nimi i mnoho bohatých lidí s vysokoškolským vzděláním (vydaje na zápasy hrané venku by si nemohli dovolit nejchudší vrstvy) a role alkoholu je velmi přeceňována, neboť pouze nepatrná část z nich požívá alkohol před samotným bojem. Jednotícím motivem všech chuligánů je lokální patriotismus a identifikace s klubem (či s jeho chuligánskou skupinou) a jeho tradicí a významem.

1.4. Typologie výtržnického chování

Klasifikace sportovního výtržnictví je nesmírně důležitá, neboť nám pomůže ukázat, že obvyklé stereotypní označení sportovních výtržností jako divokých a nekontrolovatelných výbuchů agrese není vyčerpávající, protože existuje mnoho různých forem výtržnického chování. Ty je možno souhrnně označit pojmem *divácké násilí*. Typologie je důležitá pro pochopení příčin nenávistných výbuchů, vysvětluje pravděpodobnost jejich výskytu (před zápasem, v jeho průběhu či po zápase), popisuje typy individualit, kteří se na nich budou nejpravděpodobněji podílet a cíle jejich násilných útoků.

Mann (1979) rozdělil sportovní výtržnictví na pět typů.

1) *Frustrační výtržnosti*- jsou způsobeny zklamanými fanoušky, kteří se chtějí pomstít pocit'ovanému zdroji frustrace. Hořká a bolestivá zkušenost (nespravedlivé rozhodnutí sudího, nepříznivý výsledek utkání aj.) vyvolává zklamání, které je předstupněm nepřátelské agresivity.

2) *Protizákonné výtržnosti*- jsou způsobeny delikventními skupinami, které navštěvují sportovní události za jediným účelem zapojit se do násilného a destruktivního chování.

3) *Protestní výtržnosti*- jsou to v podstatě ideologické protesty, kdy skupiny fanoušků využívají sportovní události k vyjádření politického názoru nebo ideologie. Mohou rovněž reagovat na aktuální sportovní a společenská témata. Většinou bývají tyto demonstrace tiché a klidné, ale mohou se zvrátit v násilné projevy (napadení soupeřových skupin, přerušování zápasu vběhnutím na hřiště).

4) *Konfrontační výtržnosti*- zahrnují soupeřící skupiny s dlouholetou tradicí vzájemného nepřátelství a odporu. Skupinové násilí mezi těmito dvěma skupinami je mnohem pravděpodobnější, než mezi těmi, které nemají vzájemnou násilnou historii. Důvodem tohoto nepřátelství a nenávisti mohou být rasové, etnické, náboženské, třídní či regionální odlišnosti.

5) *Expresivní výtržnosti* – jsou přímo spojeny s extrémní euforií nebo hlubokou depresí a vztekem, které mohou vyvolat výsledky klubu. Tyto výtržnosti tedy vznikají po zápase, kdy emoční vzrušení vede ke snížení strachu z represivních opatření a ke ztrátě sebekontroly. Velikost davu snižují očekávané riziko z potrestání a u některých jedinců podporuje agresivní chování (Jaffe, 1983, s. 267). Reakcí na vítězství mohou být i tzv. „oslavné výtržnosti, kdy se hromadné oslavy v ulicích mohou zvrhnout v ničení majetku, rabování, napadání kolemjdoucích a střety s policií.

2. Historie násilí sportovního diváctví

2.1. Vývoj diváckého násilí spojeného se sportovními utkáními od starověku po 60.léta 20.století

Divácké násilí doprovázelo sport již od dob jeho vzniku. V antice byly velmi populární gladiátorské hry, závody vozatajů a především starověké olympijské hry. Při těchto hrách se vytvářely skupiny diváků fandících jednotlivcům či určitým symbolům a barvám. Skupiny diváků, vyznávající odlišné barvy či symboly, se často dostávaly do vzájemných konfliktů, které se přenášeli i mimo závodníště a často končily vzájemným fyzickým napadáním obou zneprátelených táborů. Tyto výtržnosti jež se účastnilo i několik tisíc diváků se staly závažným sociálním jevem majícím dopad na celou společnost (Slepička 1990).

Ve středověku patřily k nejoblíbenějším skupinové míčové hry např. v Itálii tzv. florentská kopaná („Calcio fiorentino“) v Německu „knappen“, ale kořeny moderního fotbalu jsou pevně spjaty s lidovou tradicí v Anglii, kde se hra nazývala football¹⁰ (Carnibella 1996, s. 18). Počátkem 13.století byla v Anglii velmi rozšířená míčová hra, při níž byl míč kopán nohou, jednalo se o jakousi původní lidovou formu kopané, bez ustálených pravidel. Tato hra však byla spíše příležitostí k urovnání nevyřízených účtů a sporů o pozemky mezi mladými muži z okolních vesnic a měst (Carnibella, 1996, s.5).

Dle Olivové (1979) hra neměla pravidla, byla to v podstatě urputná rvačka o míč, při níž bylo dovoleno vše. Docházelo při ní často k poškozování soukromého i veřejného majetku.

Carnibella (1996, s.20) popisuje, že tyto herní rituály, často doprovázené silným pijáctvím, mnohokrát končily vážnými zraněními a nezřídka i smrtí účastníků. Zpočátku tolerovaná hra byla zakázána v roce 1365 anglickým králem Edvardem III,

¹⁰ Olivová (1979, s.423) uvádí, že tyto míčové hry byly spontánní a neorganizované. Na obou stranách se jich mohl zúčastnit kdo chtěl, počet hráčů nebyl ničím omezován. Některé prameny uvádějí že hru podobající se kopané znali již Aztékové a podle posledních průzkumů se hra obdobná fotbalu hrála již ve 3.tisíciletí př.n.l. v Číně, přesto je za kolébku fotbalu považována Anglie.

který se obával občanských nepokojů, jež by tato soupeření mohla vyvolat. Navzdory celostátnímu zákazu a městským a panovnickým dekretům obliba kopané stoupala a zvětšoval se počet výtržností a násilností (Brimson 2000). Pravidla fotbalu, tak jak je známe dnes, byla vytvořena na univerzitách a soukromých středních školách v polovině 19.století v Anglii. Hra dostala pevnou organizační strukturu a jasná pravidla, což mělo za následek zmírnění hádek a nepokojů. Fotbal se rozšířil v této podobě do celého světa, na čemž se podílely i společenské procesy jako industrializace a urbanizace, díky nimž se fotbal stal jedním z nejdůležitějších prostředků masové zábavy (Slepička 1990, s.15).

Z výše uvedeného vyplývá, že fotbal byl již od svého počátku zábavou spíše nižších vrstev společnosti, především zástupců nekvalifikovaných a dělnických profesí, ale o jeho celospolečenské oblibě svědčí fakt, že jeho pravidla byla ustanovena studenty na vysokých a středních školách, kde byl hojně provozován i přes nepřízeň autorit. Koncem 19.století zapustila kopaná kořeny i v Čechách, první fotbalové týmy tvořili studenti vysokých škol ,kteří však museli svůj koníček provozovat tajně, protože fotbal byl považován ve vyšších kruzích za nemravnou a barbarskou hru a studenti jej měli i pod tresty vyloučení ze studií zakázáný (Houška, Věčná Slavia).

I přes jasně daná a stanovená pravidla nedošlo ve fotbale k potlačení diváckého násilí a výtržností. Neustále se zvyšovaly počty diváků, koncem 19.století chodilo na zápasy 1.anglické ligy běžně 45-60 000 diváků. Fotbal se stává masovou formou zábavy, jsou zakládány jednotlivé fotbalové kluby a z pravidelných návštěvníků se stávají fanoušci, kteří se ztotožňují se svým klubem. Fotbal byl na počátku 20.století doménou převážně dělnické třídy, mnoho hřišť bylo stavěno poblíž dělnických čtvrtí. Fanoušci často nesli nezdravý vliv svého mužstva jako své vlastní a následné reakce překračovaly normy společensky přijatelného chování¹¹.

Během incidentů byly používány skleněné lahve, nože i železné tyče, docházelo k průnikům na hřiště, k verbálnímu a fyzickému napadání hráčů , rozhodčích i diváků (Murphy 1990, s.55). Dle Carnibelly (1996, s.22) bylo výtržnictví, neukázněné chování, napadení a vandalismus od roku 1870 poměrně známým fenoménem na

¹¹ Dunning (1998, str.221) uvádí 4130 zaznamenaných případů diváckého násilí v Anglii během let 1884-1914, v letech 1895-1897 uzavřela Anglická fotbalová asociace 21 hřišť za nepřístojnosti během fotbalového utkání a napomínala 23 klubů pro špatné chování diváků (Slepička 1990, s.16).

fotbalových stadionech, ale nejednalo se o běžné a převládající vzorce chování fotbalových fanoušků. Například vniknutí na hřiště, bylo zapříčiněno přelidněním na stadionech, nejednalo se tedy o organizované násilnosti¹². Důvodem k takovému chování bývalo špatné rozhodnutí rozhodčího, hrubé zákroky hráčů soupeřova mužstva, nespokojenost diváků s výsledkem utkání. Nepokoje tedy byly přímým důsledkem vývoje fotbalového utkání a spontánní reakcí na průběh hry. Fotbal v té době byl zábavou spojenou často s požíváním alkoholu a pravidelnými výtržnostmi jak v hledištích, tak na hřištích. Postupem času se tak vytvořila divácká tradice tolerující značné odchylky od celospolečensky přijatelného chování (Slepička 1990, s. 17).

Počet záznamů z této doby o bitkách mezi fanoušky jednotlivých mužstev je však relativně nízký.

Murphy (1990, s.97) zmiňuje 4 etapy vývoje chuligánství ve Velké Británii : 1) *období pře rokem 1914* (20 let před vypuknutím první světové války), 2) *Období meziválečné*, 3) *období mezi léty 1945-1955*, 4) *období po roce 1955 do dneška*.

První etapa je charakterizována poměrným velkým počtem výtržností fotbalových fanoušků, období meziválečné přineslo znatelný pokles incidentů vyvolaných fanoušky na fotbale, počet takových případů byl v té době minimální, mírně vzrůstající počet incidentů byl zaznamenán až od začátkem 50.let. V prvních třech obdobích můžeme v souvislosti s diváckým násilím hovořit spíše o davových reakcích a označovat je za davovou atmosféru na fotbalových stadionech. Diváci tvořili masu lidí, jejíž společným bodem pozornosti byla samotná hra a spouštěcím mechanismem davových reakcí byl např.výrok rozhodčího. Poslední fáze je období od přelomu 50. a 60.let do současnosti,kdy oproti minulým dekadám rapidně narůstá počet případů, zvyšuje se počet zpráv o těchto akcí v tisku a rostou ekonomické náklady na udržování pořádku a klidu na fotbalových stadionech.Dochází ke vzniku moderního a organizovaného chuligánství, tak jak je známe dnes.

¹² Lidé často vtrhli po utkání na hřiště,aby se s hráči mohli přímo podělit o radost z vítězství(Murphy ,str.25)

2.2. Vznik moderního fotbalového chuligánství v Anglii 60.léta 20.st.

Poválečná Británie ztrácí své impérium a dochází k pomalému ekonomickému růstu.

Na konci 50.let nastává obecná „morální panika“ týkající se chování mladých lidí. Narůstá počet kriminálních činů mladistvých, zvyšuje se nejistota a strach z budoucnosti, vznikají nové nekonvenční mladistvé skupiny jako Teddy Boys, objevují se rasové nepokoje¹³ (Sir Norman Chester, s.2). V tomto prostředí se fotbal začíná stále více stávat místem, kde se rvačky a jiné formy výtržností pravidelně opakují. Především Teddy Boys byli obviňováni za nárůst diváckých nepokojů na fotbalových zápasech, neboť byli zapleteni do množství průniků na hrací plochu a masových rvaček s hostujícími fanoušky. Teddy Boys byli předchůdci moderních chuligánských skupin, jejich chování však nebylo ještě organizované a strukturované, v jejich případě nelze mluvit o promyšlených násilnických akcích.

Počátkem 60.let označila anglická vláda fotbalové chuligánství za vážný společenský problém. Poprvé se na fotbalových stadionech i mimo ně projevoval tzv. „záměrné násilí“ (Carnibella, s.25), kdy dochází k cíleným střetům fanoušků soupeřících mužstev. Skupiny výtržníků více zajímá vítězství nad soupeřovými fanoušky, než hra samotná. V 60.letech rovněž dochází ke změně stylu fandění u fotbalových příznivců. Objevují se vlajky s nápisy, propracované skandované pokřiky, šály v barvách klubů, fanoušci rovněž hojně navštěvují zápasy svého mužstva hrané na soupeřových hřištích. Díky těmto „výjezdům“ se po celé Anglii rychle šíří nejrůznější styly fandění, dochází především k rozšíření fotbalového násilí. Největší počet incidentů u neznámějších skupin výtržníků je zaznamenán právě na zápasech hraných venku. V té době začínají první přímé televizní přenosy fotbalových zápasů, a stovky tisíc fanoušků se stávají svědky násilností na stadionech¹⁴.

Někteří angličtí historici hovoří o televizním přenosu jako o „zesilující spirále“ násilností (Murphy 1990, s.106).

¹³ Teddy Boys byl název pro subkulturu mladých lidí, jejíž charakteristikou byl specifický styl účesu a oblečení. Tato skupina byla rovněž známa láskou k rock and rollu a vyznačovala se extravagantním chováním spojeným s násilím.

¹⁴ Mnoho sociologů se domnívá, že právě televize hrála hlavní roli ve snížení návštěvnosti na stadionech v 50.letech a naopak velmi přispěli ke zvýšení diváckého násilí. Televizní přenosy neměly za následek pouze odsouzení výtržností u většiny fotbalových diváků ale část fanoušků se v aktivitách hooligans zhlédla a přijala je za svůj vzor.

Hlavními iniciátory těchto násilných akcí se stávají tzv. skinheads.¹⁵ Členové hnutí skinheads pocházeli převážně z dělnické třídy (často to byli dokaři, či dělníci v těžkém průmyslu), objevovali se ve větších městech po celé Británii. Zpočátku nebyli politicky angažováni, jejich styl byl založen na požívání alkoholu, návštěvách koncertů, rvačkách s jinými partami a sledování fotbalových zápasů. Nová vlna skinheadského patriotismu se objevila až koncem 60.let a byla namířena proti přistěhovalcům z Asie a Afriky (Mareš 2004, s.44).

Tito skinheadi často chodili na fotbalové zápasy podpořit svůj místní klub a při té příležitosti se střetávali s příznivci hostujících mužstev. Skinheads bránili své teritorium (město, okolí fotbalového stadionu) před vpádem cizích part. Fotbalové zápasy se staly ideální příležitostí pro vyjádření různých způsobů „agresivní mužnosti“ jakými jsou těžké pijáctví, schopnost boje a odvaha (Canter 1989, s. 20). Postupem času se začaly skupiny skinheads přiřazovat k jednotlivým týmům anglické fotbalové ligy, a tak během 60.let měl každý klub svou skupinu skinhead fans v hledišti. Ti se začali oddělovat od ostatních příznivců a navštěvovali výhradně prostor umístěný za fotbalovou brankou nazývaný „kotel“(end).

V kotlích byl posilován pocit spřízněnosti mezi jednotlivými chuligány a byly rovněž místem, kde si mohl každý získat reputaci a jméno v rámci chuligánské subkultury. Tyto kotle se staly tradičními místy chuligánských aktivit mezi něž patřilo např. urážení a zesměšňování hostujícího mužstva a jeho fanoušků pomocí zpěvů a chorálů. Velmi častá byla i vběhnutí na hřiště, která měla mít za následek přerušování zápasu nebo vyvolání střetů se soupeřovými příznivci, přibýval rovněž počet střetů s policií. Speciální fotbalové vlaky ,které byly po mnoho let vypravovány pro transport fotbalových fanoušků na zápasy hrané venku, se staly místem střetů mezi chuligány a nezřídko docházelo k vandalismu a slovnímu obtěžování ostatních cestujících (Taylor 1971, s. 160).

¹⁵ Hlavním rozlišovacím znakem subkultury skinheads se staly krátké vlasy, pracovní džínsy, těžká bunda bomber a pracovní obuv. Odlišovali se tak od svých předchůdců tzv. Mods a Rockers, kteří si velmi zakládali na svém oblečení a účesu, a mezi jejichž záliby patřilo nakupování, návštěva koncertů a fotbalových utkání. Právě uniformita oblečení, důraz na praktičnost oděvu a krátké vlasy měly znázornit hrdost skinheads na svůj dělnický původ. (Mareš, Smolík, Suchánek, Fotbaloví chuligáni 2004, s.42-45)

2.3. Druhá polovina 60.let- Počátky fotbalového chuligánství v Anglii

K dalšímu vývoji chuligánství v Anglii došlo v polovině 60.let, kdy se tvrdá jádra výtržníků soustředila do skupin, které neměly žádnou spojitost s fotbalovým mužstvem. Pro tyto skupiny byly charakteristické vlastní chorály, pokřiky, šály, vlajky a další symboly. Do těchto skupin začala vedle skinheadů pronikat i militantní mládež z dělnické třídy (Mareš, 2004, str.46)¹⁵. Od roku 1967 patřilo mezi nejoblíbenější zábavu mladých hooligans „dobývání soupeřova kotle“. Jejich záměrem bylo vyhnat soupeřovi příznivce z jejich sektoru za brankou, získat co nejvíce jejich klubových symbolů (vlajky, šály atd.) a zasadit jim pár ran a kopanců, dříve než zasáhne policie. Díky televizním přenosům mohli tyto scény sledovat lidé po celé Anglii, a i přesto, že tyto vpády vypadaly velmi nebezpečně, vážných zranění bylo minimálně a nebylo zaznamenáno žádné úmrtí (Carnibella 1996, s.25). Jak uvádí Peter Marsch (1978, s.120), toto násilí bylo v drtivé většině případů pouze symbolické a demonstrativní, nešlo o to záměrně někoho zranit, ale spíše zastrašit.

Během šedesátých let se z fotbalového fandovství vyčleňuje fotbalové chuligánství. Násilnosti páchané těmito chuligány nejsou z drtivé většiny reakcí na dění v samotném fotbalovém zápase (např. výroky rozhodčího). Primárním cílem nově vyprofilovaných chuligánských skupin jsou násilné konfrontace zejména se soupeřovi příznivci. Policejní represe a zvýšená bezpečnostní opatření postupem vedly ke snížení počtu násilností odehrávajících se přímo na stadionu. Tyto negativní jevy se však přenesly ze stadionů do ulic a odehrávaly se před nebo po skončení zápasu. Podle Beyera (2002, s.35) aktéři těchto výtržností chápali své jednání jako zábavu či *paralelní zápas*.¹⁶

2.4. Vznik organizovaných chuligánských gangů v 70.letech

Začátkem sedmdesátých let má změna módního stylu za následek postupný odchod skinheadů z chuligánských skupin. Skinheadi jsou nahrazeni mladíky, kteří nosí

¹⁵ Mezi neznámější skupiny anglických chuligánských gangů patřily Inter-City Firm (West Ham United), Bushwackers (Millwall), Headhunters (Chelsea), The Service Crew (Leeds United), The Cocney Reds (Manchester United), Baby Squad (Leicester), Cardiff City Soul Crew a mnohé další

¹⁶ Během období mezi roky 1961-1968 se v Anglii stávalo přibližně 25 závažných incidentů za jednu fotbalovou sezónu (Carnibella 1996, s.25).

sportovní oblečení a mají delší vlasy. Jejich identifikace je obtížná, neboť vypadají jako ostatní fanoušci. Dochází ke spojování různých stylů mládeže, které dohromady vytváří specifickou chuligánskou subkulturu.

I přes vnější změnu ve vzhledu hooligans nedochází ke snížení chuligánských výtržností. Naopak se zvyšuje míra regionalismu, patriotismu a radikalismu jednotlivých skupin. Chuligánské skupiny jsou lépe organizovány, strukturovány a mají větší skupinovou soudržnost (Mareš, 2004, s. 49).

Tyto skupiny se staly předchůdci tzv. „superhooligans“, kteří se objevili v osmdesátých a devadesátých letech. Tyto skupiny nevznikaly pouze v prvoligových klubech, své hooligans měli dokonce kluby z nižších soutěží (Hayley 2000, s.6). Jedna z prvních a nejvíce známých organizovaných chuligánských skupin se jmenovala F-troop a působila při londýnském klubu Millwall.¹⁷ F-troop byla první takto organizovaná skupina chuligánů v Anglii, její členové zůstávali řadu let v bitkách neporaženi a stali se jednou z nejobávanějších a zároveň nejuznávanějších chuligánských skupin v Anglii. Jejich systém byl přijat ostatními skupinami a brzy se rozšířil po celé zemi. Tato skupina přitahovala mediální zájem a dokonce byl o ní natočen dokumentární pořad, čímž se dostala do povědomí široké veřejnosti.

Sedmdesátá léta přinesla nárůst chuligánství na stadionech, tento jev se stal středem pozornosti britských oficiálních míst, fotbalových organizací a těšil se výraznému mediálnímu zájmu. Výtržnosti měly dopad na snížení návštěvnosti a zvýšení vstupného v důsledku výdajů na bezpečnostní opatření. Problém bylo třeba řešit, a tak se zavedla přísná represivní opatření. Klubům byla za výtržnictví uzavírána hřiště, chuligánům hrozili za jejich výtržnosti peněžité pokuty i tresty odnětí svobody.

¹⁷ Fotbaloví chuligáni z F-troop měli pověst tvrdých násilníků a brzy se staly postrachem ostatních chuligánských part. Vyznačovali se přísnou organizovaností a plánováním výtržnických akcí, byli známí svou tvrdostí a nekompromisností. Na svém domácím stadionu chodili do kotle za brankou, jejich nejvýraznějším poznávacím znamením bylo oblékání chirurgických košil a čepic. Na tribunách byli millwalští chuligáni rozděleni podle věku a schopnosti bojovat. Nejmladší členové skupiny známí jako „Underfives“ se objevovali v blízkosti soupeřových chuligánů a jejich úkolem bylo je provokovat a vyvolat s nimi konflikt. Jakmile došlo ke střetu, okamžitě se zapojila zkušenější skupina zvaná „Treatment“. Pokud se okolnosti nevyvíjely pro F-troop příznivě a soupeřoví chuligáni měli v bitce navrch, pak přispěchala na pomoc třetí podskupina nazývaná „Surgery“, složená z nejstarších a nejzkušenějších chuligánů ve věku kolem třiceti až čtyřiceti let. Členové „Surgery“ byli přezdíváni „šílenci“ (nutters), neboť to byli často trestaní násilníci, kteří se dopouštěli množství trestných činů spojených s násilím (Canter 1977, s.75-77).

Bezpečnostní opatření si vyžádala vybudování bariér a plotů oddělující soupeřící fanoušky od sebe a znemožňující jejich průnik na hřiště.¹⁸

Policie monitorovala chuligánské skupiny i mimo stadiony, ještě před začátkem samotného utkání. Chuligáni byli přímo z vlakových nádraží dopravováni na stadiony a po skončení utkání opouštěli město zápasu pod policejním dozorem. Na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let patřily mezi běžnou výbavu fotbalových stadionů kamerové systémy, které sledovaly dění v jednotlivých sektorech. Výraznou měrou se přičinily ke snížení výtržností na stadionech (samotný pocit sledovanosti vyvolával změnu chování chuligánů) a pomohly k vyšetřování jednotlivých incidentů, neboť záběry kamer se v Anglii staly důkazným materiálem (Mareš, 2004, s.50).

Všechna tato opatření přispěla k výraznému snížení výtržnictví odehrávajícího se přímo na stadionech. Incidenty však přetrvávaly nadále a to především mimo stadiony na periferiích měst. Rvačky chuligánů probíhaly především v hospodách, zapadlých ulicích poblíž městských center, nádraží, na letištích, dálničních odpočívadlech či v nočních klubech.

2.5. Rozšíření chuligánství do Evropy

Fotbalové chuligánství, doposud popisované pouze jako problém týkající se Velké Británie (zejména Anglie), se začalo díky pohárovým utkáním anglických týmů šířit i do ostatních zemí Evropy. Až do roku 1974 byla situace v Evropě relativně klidná a k fotbalovému chuligánství docházelo sporadicky. Toto se změnilo v důsledku utkání mezi anglickým Leedsem United a francouzským Olympiquem Lyon, kteří proti sobě nastoupili v rámci pohárového zápasu v Paříži. Skupina chuligánů z Leedsu napadala francouzské fanoušky, demolovala zařízení stadionu a používala vytrhané sedačky jako zbraně proti francouzským policistům. Byl to první mezinárodní incident tohoto druhu v Evropě a zasadil se o rozšíření fotbalového chuligánství po celé Evropě (Hayley 2000, s.9). Fotbalové chuligánství se šířilo z Anglie do Evropy nejen

¹⁸ Právě tyto ploty a bariéry vedly později k největším tragédiím na fotbalových stadionech, při kterých zemřely desítky lidí v důsledku umačkání a udušení, viz. Bruselská tragedie 1985 či Hillborough 1989 (zde zahynulo 95 fanoušků Liverpoolu). Tyto tragedie měly za následek odstranění plotů a jiných překážek na fotbalových stadionech. Kluby všech vyšších divizí měly mít na stadionech všechna místa k sezení.

pohárovými zápasy ligových mužstev, ale především díky utkáním anglického národního týmu. Ten vždy doprovázel velký počet chuligánů, kteří nadměrně užívali alkohol, jednali agresivně a vandalsky (Mareš, 2004, s.51).

Tyto incidenty způsobené příznivci anglických klubových celků nebo anglického národního týmu během sedmdesátých let narůstaly a přetrvaly až do dnešních dnů.¹⁹ Na konci sedmdesátých let dochází v Anglii k dalšímu typickému rysu vývoje fotbalového chuligánství souvisejícího s opětovným zapojením skinheads do chuligánských struktur. Tito skinheads však na rozdíl od svých předchůdců ze šedesátých let nepovažovali fotbal za důležitý, šlo jim spíše o politickou dimenzi. Ultrapravicový skinheads prodávali na stadionech časopisy zaměřené na nacionalismus, xenofobii a rasismus a snažili se získat do svých řad fotbalové chuligány a ostatní fanoušky. Terčem rasistických útoků se stávali především hráči tmavé pleti (latinskoameričtí a afričtí fotbalisté), na stadionech se objevovaly slogany, pozdravy (hajlování) a symbolika propagující neonacismus a nacismus (Mareš, 2004, s. 52).

2. 6. 80.léta -aneb vrchol fotbalového chuligánství v Anglii

V osmdesátých letech dosáhlo chuligánství v Anglii svého vrcholu, zároveň došlo k rozšíření tohoto jevu do celé Evropy.

Neustále rostoucí počet násilností spojených s fotbalovým chuligánstvím vyvrcholil v roce 1985, kdy došlo v Bruselu, v rámci finále pohárů evropských zemí mezi anglickým FC Liverpool a italským Juventusem Turín, k jedné z největších tragédií v dějinách fotbalu. Hordy podnapilých anglických chuligánů napadly před zápasem italské fanoušky, ti se ve snaze utéct hromadně přemístily k ochranné zdi, která nápor davu nevydržela a zřítela se. V důsledku zřícení zdi a ušlapání zemřelo 42 lidí a 250

¹⁹ Kerr (1994) se domnívá, že zvýšený počet výtržností anglických fotbalových chuligánů v zahraničí, je důsledkem zlepšených bezpečnostních opatření na stadionech v Anglii. Pro anglické chuligány bylo snadnější napadat zahraniční fanoušky, kteří se nebránili a vyvolávat střety s tamní policií, která byla nepřípravená a špatně vybavená pro boj s nimi.

bylo zraněno²⁰. Tato otrěsná událost vyprovokovala celoevropskou debatu o bezpečnosti na fotbalových stadionech a způsoby řešení problému fotbalového chuligánství.

Problém rasismu přetrvával i během osmdesátých let, novým rysem se stalo uzavírání přátelských koalic mezi jednotlivými skupinami²¹. Zvyšovala se tak bojeschopnost a nebezpečnost těchto gangů. Podle toho zda mezi skupinami chuligánů vládla rivalita, nenávisť či přátelské vztahy se dala odhadovat rizikovost zápasů.²²

2.7. Vznik „superchuligánských“ gangů

V průběhu osmdesátých let došlo v Anglii ke vzniku tzv. „superchuligánských“ skupin, které byly ještě propracovanější a organizačně dokonalejší, než jejich předchůdci minulé dekády. Jedna z nejznámějších a nejnebezpečnějších superchuligánských skupin v Anglii se jmenuje Chelsea Headhunters (z angl. „Lovci lebek“), která existuje do dnes. Podobně jako jejich předchůdce millwallská F-Troop se jedná o velmi organizovanou skupinu s propracovanou hierarchií, jejímž hlavním cílem je vyhledávání bitek se skupinami soupeřových chuligánů. Je napojena na extrémní pravici. Počet členů této skupiny je odhadován na pět set. Jak ukázala studie této skupiny, mnoho členů Chelsea Headhunters pracovalo na dobře placených místech a zastávalo vysoké funkce. Velký počet chuligánů tak nepocházel z nejnižších sociálních vrstev, a náhled na ně musel být z hlediska sociálního statutu přehodnocen. Rvačky mezi jednotlivými gangy nebyly jediným způsobem, jak pokořit nepřátelskou skupinu. Velmi důležitý pro chuligány byl rovněž styl oblékání. Oblékání drahého značkového oblečení bylo považováno za důležitou součást chuligánství, vyjadřovalo do jisté míry i nadřazenost lépe oblečených jedinců a skupin²³. Drahé oblečení rovněž

²⁰ Jak uvádí Mareš (2004, s.52) tato tragédie by se spíše dala zařadit do kategorie panických reakcí. Na tom, že zemřelo tolik lidí, se podepsal zejména špatný stav stadionu a panická reakce davu. Doposud byly případy úmrtí v důsledku střetů chuligánských skupin minimální takřka výjimečné.

²¹ V rámci Velké Británie byly uzavírány koalice a přátelství např. mezi chuligány londýnské Chelsea a skotských Glasgow Rangers, nebo Tottenham se skotským Aberdeenem. Tato přátelství jsou však přerušena hraje-li se mezinárodní zápas Anglie proti Skotsku.

²² Obrovská rivalita a nepřátelství panuje mezi skupinami při klubech West Ham a Millwall, Tottenham a Chelsea, Manchester United a Manchester City, Leeds United aj.

²³ Mezi nejoblíbenější značky casuals patří Burberry, Stone Island, Fila, Armani, Kappa, Lacoste (Mareš, s.54). Především skupiny z Londýna si zakládaly na svém drahém oblečení, snažily se tak odlišit od zbytku

umožňovalo cestovat na hřiště soupeřů bez zájmu policie, podobně jako kupování vstupenek na drahá místa, která byla pod minimálním policejním dozorem. Móda skinheads byla natrvalo vytlačena méně nápadným sportovním stylem, jehož vyznavači sami sebe nazývají *casual s* (z angl. neformální, elegantně nedbalý oděv). Móda těchto casuals byla finančně velmi náročná, což ukazuje na to, že pocházeli z vyšších vrstev společnosti.

Keating (1985) charakterizuje „superhooligans“, kteří se objevili na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let v Anglii, a časem se rozšířili od celé Evropy, následujícím způsobem:

- 1) Věk těchto chuligánů se obvykle pohybuje mezi 25-30 lety, někteří (především vůdci jednotlivých skupin) mohou mít více než třicet let.
- 2) Zájem o chuligánství se u většiny utváří již v období dospívání.
- 3) Většina z nich není nezaměstnaná, někteří z nich jsou vysokoškoláci zastávající vysoké funkce. Velká většina vykonává kvalifikovaná zaměstnání.
- 4) Často jsou ženatí a mají rodiny.
- 5) Obvyklá jsou předchozí odsouzení za násilné činy.
- 6) Navenek se chovají slušně a nenápadně, jsou nápadití a kreativní v organizování a plánování chuligánských aktivit.
- 7) Zřídka kdy pijí před fotbalovým zápasem, jelikož potřebují být bdělí a soustředění před bitkou se soupeřovou skupinou.
- 8) Někteří z nich si píší diář, ve kterém zaznamenávají své chuligánské aktivity.

Tato charakteristika je dosti odlišná od předchozího stereotypního nahlížení na fotbalové chuligány, jakožto převážně mladistvé, nezaměstnané, nekvalifikované pracovníky, pocházející z nejnižších vrstev společnosti.²⁴

Nebezpečí těchto superchuligánských skupin spočívalo v jejich dokonalé a přísně tajné organizovanosti, díky které často unikali policejnímu dozoru. Tyto skupiny rovněž vynakládaly na své chuligánské aktivity velké množství peněz, které byly vybírány

Anglie. Jejich nositelé jimi chtěli vyjádřit svou stylovost a mužnost, soupeřovi fanoušci byli často terčem posměšků a zesměšňování, neboť se oblékali nedomoderně a levně.

²⁴ Nárůst počtu chuligánů v důsledku zvyšující se nezaměstnanosti nebyl podle Dunninga (1998) nikdy přesvědčivým argumentem. Ten tvrdí, že se fotbalové chuligánství objevilo a rozšířilo již v období, kdy nezaměstnanost mezi mladými muži byla velmi nízká, v porovnání s úrovní, kterou dosáhla v osmdesátých a devadesátých letech.

mezi jednotlivými členy. Na zápasy hrané venku se vydávali vlastními autokary a snažili se nenápadně splynout s davem svých fanoušků. V cizích městech a zemích byli ubytováni v drahých hotelech, neoblékali se do klubových barev a symbolů.

Celá osmdesátá léta se nesla v duchu přísných opatření proti fotbalovým chuligánům. Policie vymýšlela nové taktiky a strategie v boji proti organizovanému fotbalovému chuligánství. V důsledku represivních opatření došlo koncem 80. let k výraznému snížení zadržených v souvislosti s projevy fotbalového chuligánství, podle Wanna (2001) až o 50%. Vůdčí osobnosti chuligánských gangů byli zatčeni.

2.8. 90. léta do dnes-postmoderní období fotbalových chuligánů

V devadesátých letech došlo k výraznému snížení fotbalového chuligánství a pokračovalo se v protiopatřeních nastolených v uplynulém desetiletí.²⁵ Důsledná opatření policie umožnila takřka vymýcení závažných incidentů odehrávajících se přímo na stadionu. Objevovaly se ojedinělé incidenty jako vbíhání fanoušků na hrací plochu a házení předmětů na hřiště, ale nedocházelo k hromadným rvačkám v ochozech. V průběhu devadesátých let do současnosti nedošlo na stadionech k tragickým událostem, které by vedly ke ztrátám životů mnoha lidí. Rovněž počet úmrtí v přímé souvislosti s fotbalovým chuligánstvím klesl v Anglii na minimum. Tato příznivá situace je důsledkem modernizace a zlepšení bezpečnosti na fotbalových stadionech a dlouholeté práce policie a dalších represivních složek. Nově se začíná prosazovat celoevropská spolupráce v boji proti fotbalovým chuligánům, probíhají kampaně proti rasismu, fanoušky jsou zakládány protichuligánské organizace.

Fotbalové chuligánství však nezmizelo, přesunulo se ze stadionů do ulic. Superchuligánské skupiny z osmdesátých let jsou stále aktivní a vymýšlejí stále nové a složitější formy komunikace a organizace. K tomu velmi přispívá i rozvoj moderních komunikačních technologií, především mobilních telefonů a internetu. Zabránit případnému střetu dvou nepřátelených skupin je tak pro policii čím dál tím složitější.

²⁵ Sir Norman Chester Center for Football Research uvádí, že v roce 1986/87 bylo ve všech divizích anglické fotbalové ligy zadrženo 5 500 lidí v souvislosti s fotbalovým chuligánstvím, v roce 1998/99 to bylo 3 341 lidí.

Část chuligánů se také zapojuje i do organizovaného zločinu a účastní se rasistických útoků.²⁶

Největší výtržnosti způsobené anglickými chuligány probíhaly při mezistátních zápasech²⁷. Tolik obávané a Mistrovství Evropy 1996 pořádané Anglií, nebylo doprovázeno vážnými výtržnostmi, vyjma incidentů vyvolanými německými a skotskými fanoušky. Toto mistrovství si vyžádalo dosud nevídaná bezpečnostní opatření. Když už se zdálo, že jsou angličtí chuligáni na ústupu, přišlo v roce 1998 mistrovství světa ve Francii a v roce 2000 mistrovství Evropy v Nizozemí a Belgií, které přineslo i množství incidentů způsobených anglickými výtržníky. Bitky se odehrávali nejen mezi fanoušky ostatních klubů, ale napadání byli i příslušníci místních menšin. Do bojů se zapojovali nejen angličtí fanoušci, ale také Němci a fanoušci Holandska. Poslední dvě mistrovství (Mistrovství světa v Japonsku a Koreji 2002, Mistrovství Evropy v Portugalsku 2004) proběhla bez vážných incidentů.

Posledních patnáct let je v Anglii ve znamení výrazného snížení projevů fotbalového chuligánství. Jak ukazují i příklady z poslední doby, při mezistátních zápasech klesá počet incidentů způsobených anglickými příznivci. Tento optimismus však krotí počet incidentů vyskytujících se mimo stadiony. V současnosti není v Anglii, na rozdíl od jiných zemí především východní Evropy, chuligánství bráno za závažný společenský problém.²⁸

V současnosti je situace chuligánů v Anglii označována jako postmoderní (King, 1997). Zakořeněné a převládající představy laické veřejnosti i mnoha fotbalových fanoušků o fotbalových chuligánech se ukázaly být nepravdivé a mnohdy i zcestné. V současné době tvoří chuligánské skupiny menší počet členů okolo 50-100 lidí, z nichž většina dosáhla středoškolského vzdělání a vykonává kvalifikované profese.

²⁶ Například v roce 2001 došlo k rasistickým nepokojům ve městě Oldham, kdy část fotbalových chuligánů napadlo místní asijskou komunitu, která údajně zřídila nepropustné oblasti pro bílé obyvatele.

²⁷ Mezi nejvážnější incidenty spáchané výtržníky z Anglie patřily v devadesátých letech přátelský zápas Irsko-Anglie (1995), kdy bylo zraněno mnoho domácích fanoušků. Tragicky skončilo pohárové utkání mezi tureckým celkem Galatasaray Istanbul a anglickým Leeds United hrané v dubnu 2000, kdy byli v ulicích Istanbulu zavražděni dva Angličani.

²⁸ Když byli fotbaloví fanoušci, navštěvující první anglickou fotbalovou ligu, dotazováni co považují za největší problém ve fotbalové lize, odpověděla drtivá většina cenu vysokou cenu lístků a brzký začátek zápasů. Pouhých 28% uvedlo jako největší problém chuligánství, to se navíc týká pouze relativně malého počtu klubů a zápasů. (Sir Norman Chester, s.4).

3.Příčiny diváckého násilí

Fotbalové zápasy s sebou nepřinášejí pouze radost, vzrušení či společný prožitek ze hry, neboť občas bývají doprovázeny násilnými diváckými projevy. Tyto negativní jevy se staly centrem pozornosti zkoumání především oborů sociologie, psychologie, sociální psychologie, sociální pedagogiky, sociální práce a další. K tomu, aby tento jev byl dostatečně objasněn je třeba mezioborové spolupráce všech výše uvedených disciplín s ohledem na ekonomické, politické a kulturní zvláštnosti jednotlivých zemí (Smelser, 1972). Na začátku 21.století můžeme pozorovat závažné kvalitativní jevy ve společnosti, které se výrazně promítají do nejrozmanitějších projevů sociálně patologických mezi něž patří v souvislosti s fotbalovým chuligánstvím např. agrese, násilí, nenávisť, rasismus, extremismus.²⁹

S pojmem násilí úzce souvisí i agrese. Agrese je jednání, které se projevuje nepřátelstvím, útočností a výbojností jednání (Stěpánek, s.47). Tento jev nelze vysvětlit zjednodušeně, neboť se na něm podílí mnoho faktorů a neexistuje jednoznačná shoda na vysvětlení jeho příčin. Makrosociální příčiny zahrnují jevy jako sociální změny, dílčí hospodářské, politické a ekonomické krize, migraci, nezaměstnanost , bídu , sociální dezintegraci. Na tomto deviantním chování se dále podílí slábnoucí mechanismy sociální kontroly vedoucí k anomii, která má za následek změny v systému kulturních a morálních hodnot, což vede k liberalizaci a uvolnění výchovných stylů. Postmoderní společnost s sebou přinesla i nárůst volného času neproduktivního typu některých skupin populace (mladistvé skupiny) .Na patologickém chování se výrazně podílí i pozitivní sociální procesy, které vyvolávají frustraci u osob s nesplněnými ambicemi a ekonomicko-kulturními očekáváními.

Pro lepší přehlednost jsem rozdělil příčiny agresivity fotbalových diváků na biologické, psychologické, sociologické a sociální.

²⁹ Podle Velkého sociologického slovníku je *násilí* specifickou činností , chováním, které „je nástrojem vynuceného splnění přání, rozkazů nebo zákonů vyjádřených nebo vyhlášených jedinci, reprezentanty zájmových skupin nebo vládou na jiných jedincích, skupinách, či společnosti proti její vůli, resp.přes její odpor“.(Velký sociologický slovník 1996, s.670).

3.1. Biologické příčiny divácké agrese

Fakta o těchto příčinách jsou získávána především díky vědecké práci etologů, sociobiologů a psychologů.

Freud interpretuje chování v davu jako projev stádního pudu, který je ovlivněn libidem. Lidskou agresi považuje za výron pudu smrti, přičemž je neúčelné chtít se pokusit osvobodit člověka od jeho agresivních sklonů (Štěpánek, s.47). Lidská agrese je tedy vrozená, s čímž nesouhlasí marxisticky orientovaní vědci, kteří v souvislosti s agresi hovoří spíše o naučeném chování, o reflexech či nepodmíněných reakcích. K.Lorenz spatřuje v agresi jeden z mnoha přirozených pudů vlastní člověku. Zmiňuje se o vnitrodruhové a vlastní agresi u zvířat, která slouží k udržení druhu. Pud agrese v životních podmínkách civilizace však již neslouží svému původnímu účelu, ale stále více nabývá patologických forem (Štěpánek, s.48)

E.Fromm odmítá Lorenzovo a Freudovo pojetí vrozené lidské agresivity. Destruktivitu vysvětluje jako jednu z vášní, které „ tvoří základ lidské chuti žít, lidského nadšení a zájmu o svět, jsou látkou, ze které vznikají nejen sny, ale také umění, náboženství, mýty a dramata“ (Fromm 1997, s.18-20). Tvrdí rovněž, že destruktivní člověk je postižen existenciálním selháním, neboť se mu nepodařilo rozvinout podle svých možností a být produktivní. Fromm tvrdí, že nárůst destruktivních sklonů ve společnosti spočívá v tom, že základní existenciální potřebou člověka je dát svému životu smysl, a pokud mu takový smysl nemůže být dán konstruktivními vášněmi směřujícími k životu (především vinnou vnějších okolností a společenského uspořádání), je pravděpodobné, že se pokusí tohoto cíle dosáhnout destruktivitou (Fromm, 1997).

Sociobiologické směry přicházejí s novým náhledem na původ agrese, neboť tvrdí, že agrese je naučená a proces učení je nám vrozený.

Vědecké teorie objasňující biologické příčiny agrese jsou velmi nejednotné, co je však zřejmé, a na čem se všechny shodnou je to, že není zatím v lidských silách patologickou formu agrese stoprocentně vymýtit.

3.2. Psychologické přístupy k porozumění diváckého násilí

Násilné a agresivní projevy fanoušků nejlépe charakterizuje definice Coakleyho (1998, s.180), který hovoří o agresivitě jako o chování, které je : „zaměřeno na ničení majetku či účelovém napadení druhé osoby, porušuje situačně přípustné normy a není motivované snahou pomoci dané osobě ani jinými prosociálními úmysly “. Agresivní chování často vede k fyzickému či psychickému napadení (ponižování, zesměšňování, urážení, zastrasování, vydírání) a nezřídka i k ničení majetku. Agrese může být zaměřena buď na objekt, který agresi vyvolal, nebo na náhradní objekt v případě, že agrese vůči tomuto objektu je v daném okamžiku nerealizovatelná. Existují dva základní druhy agrese- agrese *zlobná* a *instrumentální*. Zlobná agrese je reakcí na frustraci, doprovází ji pocit vzteku, nenávisti a nepřátelství, je zřejmě pudová a směřuje k poškozování, případně ničení svého objektu. Instrumentální agrese není charakterizována negativními pocity a postoji, je to naučená sociální technika, jejím cílem je vyvinutí tlaku na její objekt (Nakonečný, 1997, s.9)³⁰.

Psychologické přístupy vysvětlující agresivitu u sportovních diváků se zaměřují na specifické aspekty diváckovy osobnosti ovlivněné jedinečností a zvláštností sportovního prostředí. Spolu s tím se na vzniku agresivního chování podílí i způsob prožívání sportovního utkání u jedinců. Toto prožívání je určováno *osobnostními rysy* např.temperamentem a očekáváním, se kterým člověk přichází do hlediště. *Emoce* mají rozhodující vliv při reakcích davu, účastní se nejen řízení vnitřního prostředí jedince, ale mají vliv i na vnější vnímání hodnocení reality a tím následně i na chování. Společné sledování hry zesiluje emoce co do zaměření, kladné-libé (např.radost) i záporné-nelibé (např.nenávist) a zintenzivňuje emoční reakce. Snadněji tak vznikají rychle začínající a rychle odeznívající emoční reakce-afekty. *Afekty* jsou

³⁰ Agresi mezi fotbalovými chuligány lze rozdělit do tří kategorií (MÜHLPACHR, Pavel. Sociální patologie. Brno: Masarykova univerzita, 2001, 104 s. Učební text)

1) *Agrese obranná*- objevuje se jako reakce na atak, který přichází zvenčí, ze strany soupeřových fanoušků

2) *Agrese instrumentální*- realizují se praktické a ideologické cíle skupiny

3) *Agrese pro zpříjemnění*- záměrně se útočí na konkurenční skupinu fanoušků, jako reakce na nepřiliš zábavnou hru

Konkrétním projevem agrese je agresivita. Znamená tendence vykonávat agresivní čin, chovat se agresivně a záměrně ubližovat. Může mít různou podobu, různé příčiny i psychologické pozadí.

intenzivní formou citového prožívání, výrazně se podílejí na neuváženém jednání jedince a často vedou k prudké agresivní reakci. Afekt má tendenci k vybití, ale může dojít k jeho přesunutí na jiný předmět či člověka (Štěpánek, s. 50-51).

Jedním ze známých přístupů je tzv. **hypotéza frustrace-agrese**, která vysvětluje vznik agrese jako reakci na frustraci. Vyskytne-li se u člověka nějaká překážka, která mu brání v dosažení cíli, dojde k pocitu frustrace a následné agresivitě. L. Berkowitz (1989) navrhl modifikaci hypotézy o vztahu frustrace a agrese a došel k závěrům, že ne každá agrese je důsledkem frustrace, může být také naučena jako instrumentální chování. Agrese vyvolaná frustrací nemusí být rovněž dána najevo ,pokud by za její otevřený projev hrozil trest. Taková utlumená agrese se pak může přesunout na náhradní objekt nebo může nabýt skryté formy. To, zda budeme odpovídat na frustraci agresivitou závisí rovněž na míře (stupni) frustrace a přítomnosti agresivních podnětů, frustrace může pouze vyvolat připravenost k agresi. Na vyvolání vlastní agrese se pravděpodobněji podílejí bolestivé a psychicky zraňující podněty jako jsou pocity poškození, ublížení, nespravedlnosti a další (Wann, s.109).

Další přístupem je **teorie sociálního učení**. Je to komplexní proces osvojování a využívání sociální zkušenosti ze sociálních interakcí (Nakonečný, 1997, s.372) hlavní zásadou teorie učení je to, že se jedinec učí jednat agresivně na základě pozorování násilného chování druhých. Mladý fotbalový divák se často ztotožní se staršími fanoušky, kteří se pro něj stávají vzorem toho, jak se chovat na stadionu. Je-li jejich násilné a agresivní chování ceněno uznáváno a odměněno, mohou se stát vzorem a pro mladé fanoušky, kteří jejich chování berou jako normu a sami si jej rychle osvojí a upevní. Tato potřeba vychází z napodobovacího pudu. Stejně tak je důležité i chování fotbalistů na hřišti, pokud je surová hra jednotlivců oceňována spoluhráči. Hráči tak mohou sloužit jak model pro fanoušky, kteří se obdobným surovým způsobem mohou zachovat i k fanouškům soupeře.

Mezi současné psychologické teorie o divácké agresivitě patří model zachování sebeúcty (hrdosti) vypracována Wannem (1993) a potřeba vzrušení navržená Apterem (1992).

Model zachování sebeúcty (The self-esteem maintenance model) si všímá důležitosti síly a hloubky ztotožnění, kterou cítí jedinci ke svému oblíbenému sportovnímu klubu a která má vliv na intenzitu prožívaných emocí či případnou agresi. Ti, kteří jsou se svým klubem více emočně ztotožnění a spjatí reagují jinak na prohry svého klubu, než jedinci, kteří mají menší míru ztotožnění. Vítězství oblíbeného týmu zvyšuje u jedinců silně ztotožněných se svým klubem sociální identitu a hrdost (sebeúctu). Naopak neúspěch je velmi špatně brán (záleží také na důležitosti utkání a významu utkání pro jedince) a je pociťován jako vlastní. Nepřátelství a vztek je namířen vůči soupeřovým hráčům a fanouškům, míra agresivity se zvyšuje, tato agresivita není násilná, jedná se pouze o instrumentální diváckou agresi.

Potřeba vzrušení (The need for excitement).

Ačkoliv se to zdá pro většinu společnosti nepochopitelné, svévolné ničení majetku a útoky na druhé lidi jsou pro určité výtržníky příjemné a vzrušující a uspokojují jejich potřebu po vzrušení. Podle Apter (1992) se v posledních letech počet velmi snižuje počet příležitostí, jak zažít vzrušující a riskantní situace, což má za následek to, že lidé hledají uspokojení svých potřeb v aktivitách, které s sebou nesou vysoký stupeň rizika. Nesmyslné chování při fotbalových zápasech je často způsobeno pouze touto potřebou po vzrušení a prožití neobvyklé riskantní situace. Násilí, původně nezamýšlené, je pak již pouze doprovodný jev této potřeby.

Potřeba katarze- většina fanoušků zapojených do násilných akcí uvedla jako důvod svého jednání potřebu uvolnění (katarzi) od agresivních impulsů.

Vědci, pracující v oblasti environmentální psychologie zjistili doplňkové faktory, které se mohou velmi podílet na mezilidské agresivitě. Patří sem například *hluk, teplota a přelidnění*.

Hluk podobně jako vysoká teplota může přispět k agresivnímu chování, neboť mají za následek zvýšení fyziologické vzrušení, což je stav, který přispívá k uvolňování agresivity (Geen, McCown, 1984). Výskyt mnoha lidí na jednom místě může vést k nepříjemnému subjektivnímu pocitu a následnému nepřátelskému a agresivnímu chování vůči ostatním.

3.3. Sociologické přístupy vysvětlující divácké násilí

Sociologické přístupy, zabývající se zkoumáním diváckého násilí, se zaměřují především na to, jak na sebe vzájemně působí jednotlivci uvnitř davu a jak tento dav ovlivňuje jedince. K objasnění tohoto jevu slouží pojmy jako *anonymita*, *konformita*, *normativní tlaky*, a *komunikace* mezi jednotlivými jedinci v davu.

Problematiku hromadného chování se jako první snažil uchopit Le Bon, který se zabýval chováním davů. Ve svém slavném díle „Psychologie davu“ (1894) charakterizuje dav jako dočasné neorganizované společenství lidí reagujících jednotně na určitou situaci. Z psychologického hlediska je podle něj dav společenstvím, v němž dochází k vystupňované *afektivitě*, *snížené kritičnosti*, *uvolnění zábran* a vytvoření *společného ohniska pozornosti*. Základními znaky davové akce jsou *psychická nákaza*, *řetězová reakce* a tzv. *kolektivní duše davu*, která má za následek oslabení vědomé kontroly jednotlivců. Co je důležité, je zjištění, že chování člověka v davu se mění, jedinec získává pocit anonymity a moci, současně se v něm uvolňují nevědomá pudová hnutí a zvyšuje se *sugestibilita*.³¹

Důležitými pojmy jsou zde *anonymita* a *depersonalizace*. Množství lidí v davu vytváří pocit anonymity, který má za následek snížení odpovědnosti za násilné chování. Když jsou jednotliví členové ve stavu depersonalizace, mají tendenci zaměřovat veškerou svou pozornost na skupinu jejíž jsou členy, což má za následek snížení vědomí sebe sama. Agresivní fanoušci dobře vědí, že je téměř nemožné, aby byli ve velikém davu dopadeni, a tak jsou ve svém násilném chování povzbuzováni. Emocí navozené způsoby jednání nejsou kriticky hodnoceny rozumem.

Teorie emocionální nákazy (Contagion theory) čerpá z klasického díla G. Le Bona „Psychologie davu“ a byla rozpracována americkými psychology Polanským a Lippitem (1950). Tvrdí, že ideje, nálady, postoje a způsoby chování se mohou rychle a nekriticky přenášet na členy davu. Osoba v davu vyzařující charisma a fluidum může pomocí slova nebo skutku přenést svůj zápal na ostatní členy davu. Tento zápal

³¹ Szczepanski (1966) podává vyčerpávající definici davu : „ Dav je přechodným shromážděním většího množství lidí v prostoru dovolujícím bezprostřední kontakt, shromážděním reagujícím na stejné podněty podobným nebo identickým způsobem. Vliv davu na jeho členy vyplývá z emociálně pudové vazby, v davu se

a vzrušení se stupňuje do stále většího rozsahu a postupně zasahuje všechny členy kolektivu pomocí tzv. cyklické reakce. Jelikož toto kolektivní vzrušení probíhá nevědomě a není tedy specificky zaměřeno ani ventilováno, stávají se jedinci v davu velmi ovlivnitelní a snadno podléhají vůdčí osobnosti. Jako klíčová je zde považovaná přítomnost *vůdce* obvykle s *vysokým statutem* , který dává podnět a řídí ostatní v násilných a destruktivních akcích.

Podobně i *teorie konvergence chování* (*Convergence theory*) předpokládá, že chování davu pramení ve sbližování podobně smýšlejících lidí, kteří jsou již předurčení jednat určitými (jistými) způsoby a mají totožné *cíle* , *postoje* či neuspokojivé společenské postavení (Simons, Taylor, s. 210)

Teorie *vyvstání norem* (*emergent-norms theory*) je těsně spjatá se skupinovou konformitou, což je proces, kterým členové skupin ovlivňují jednotlivce tak, aby se ztotožnili s novými normami vytvořenými uvnitř skupiny. Pravděpodobnost deviantního chování vzrůstá tehdy, když si dav osvojí antisociální standardy chování, které považuje za vhodné v konkrétních situacích. Většina lidí ve skupině se začne chovat stejným způsobem, což vede ostatní, aby se připojili k chování většiny, neboť jej považují za přijatelné a správné a jsou s tímto chováním ztotožněni. Důležitý pro vznik chuligánských skupin je tedy proces vytváření skupinových norem závazných pro chování všech členů skupiny. Vedle toho se uplatňuje silný pocit sounáležitosti, soudržnosti (koheze) mezi členy, spojený s vytvářením antagonismů vůči cizím skupinám, partám. Skupiny fanoušků jsou mnohdy organizované s vlastní hierarchií a systémem neformálních norem a sankcí. Skupina násilných fanoušků má svoje vlastní prostředky , jak zaručit dodržování jejích neformálních norem-a to pomocí odměn a trestů. Se vzrůstající kohezí skupiny se zvyšuje i propast, kterou je oddělena od normálního světa i od ostatních skupin fanoušků (Turner 1972).

uplatňují primitivní, ale silné pudy a emoce, které nejsou bržděny žádnými etickými nebo organizačními normami“ (Nakonečný, 1997).

3.4. Poznatky britských a amerických sociologů zkoumajících fotbalové chuligánství

Velmi podrobně se příčinami diváckého násilí a důvody vzniku chuligánství zabývali sociologové v Británii. Britští sociologové se již konkrétně zaměřovali na skupiny fotbalových chuligánů a snažili se pochopit mechanismy a motivy jejich jednání. Vědci z Birminghamské univerzity studovali subkultury mladých lidí, a zjistili, že tyto subkultury pomáhají mladým lidem převážně z dělnického prostředí, řešit své životní problémy, především pak pocity podřízenosti vůči dospělým a vůči příslušníkům vyšších společenských tříd. Chuligáni převzali od svých otců oddanost ke klubu, ale nepřijali jimi dodržované sociální normy.

Teorie paralelní hry hovoří o tom, že souboje v hledišti byly brány jako analogie k dění na hřišti. Veliký podíl na negativní obraz chuligánů v očích veřejnosti, mají především média, která poskytují nepřesné informace a chuligány skandalizují (Carnibella 1996, s.35).

Marxisticky orientovaní sociologové poukazují na to, že se v důsledku komercializace fotbalu vzdaluje svému původnímu publiku tj.dělnické třídě a orientuje se na vyšší vrstvy společnosti. Fotbal tak ztratil charakter všelidové zábavy a stal se pozvolna doménou elit. Násilnické chování je tedy reakcí na tyto změny a neschopností vyrovnat se a dosáhnout vyššího postavení v rámci norem moderní společnosti. Za chuligánstvím se skrývá především potřeba potvrdit si svoji mužnost a touha po uznání (Ian Taylor, s. 7).

Model ritualizace násilí byl popsán sociálním psychologem P.Marshem (Carnibella, s.37). Ten ve svém etogenickém modelu říká, že násilné akce chuligánských skupin jsou velmi ritualizovaným chováním, které je ve skutečnosti mnohem méně nebezpečné, než by se mohlo na první pohled zdát. Chuligánství se řídí ritualizovanými pravidly, pomocí nichž si chuligáni dokazují svou mužnost bez toho, aby docházelo k nebezpečným úrazům. Většina bitek probíhá mimo stadion a platí při

nich určitá pravidla.³² Marsh hovoří ještě o tzv. „alternativní kariéře, kterou si jednotlivci budují v rámci své skupiny, na základě úspěchů v chuligánských aktivitách. *Figuracionalistické směry* vychází z Eliasova pojetí civilizačního procesu a jejich zastáncem jsou badatelé z leicesterské školy (Carnibella, s. 39). Vycházejí z toho, že moderní společnost se stává čím dál tím více civilizovanou a to ve všech oblastech života. Tyto nové normy v oblasti chování však nestačily proniknout do nižších vrstev společnosti, kde stále převládají hodnoty maskuliny (mužství) a agrese. Lidé nejnižších vrstev společnosti mají v sobě vytvořen jiný stupeň sociální tolerance, často neslučitelný s normami moderní společnosti. Agresivnější formy chování byly dlouhou dobu na fotbale tolerovány, se změnou norem hodnot a zapojením jedinců z vyšších vrstev společnosti do návštěv fotbalových utkání, přestal být na toto chování brán ohled.

Etnografické přístupy jsou s těmi figuracionalistickými často v rozporu. G. Armstrong provedl antropologický průzkum mezi chuligány fotbalového klubu Sheffield United, a došel k závěru, že pocházejí ze všech vrstev společnosti. Odmítá tedy tvrzení, že by na chuligánství měla výrazný vliv sociální příslušnost. Z jeho výzkumu vyšlo najevo, že chuligáni nemají příliš pevnou organizaci a strukturu a zajímá je především nenásilná konfrontace, která má za cíl zastrašit druhou skupinu. Připouští však možnost propuknutí násilných střetů. Armstrong rovněž tvrdí, že represivní opatření vedená proti chuligánům zasáhla všechny skupiny fanoušků a měla za následek omezení jejich svobody a legitimizaci policejních praktik (Sir Norman Chester, s.8).³³ Některé další sociologické směry vysvětlují vznik násilí podle toho, zda-li jeho příčina tkví v osobnosti jedince a vlivu společnosti na něj, nebo zda se na něm podílí specifická samotného sportovního události.

³² Proč jsou aktivity fanoušků ritualizovaným bojem vysvětluje CH. Bromberger těmito charakteristickými znaky: 1) oblečení fanoušků i hráčů jednoho klubu jsou uniformované (používají stejné znaky i symboly, 2) klubová vlajka má symbolický význam (přináležitost ke stejné skupině), 3) vojenská hudební složka (bojové chorály fanoušků), 4) petardy, rachejtla a světlice (navození atmosféry bitevního pole), 5) válečné symboly 6) názvy skupin ultra fanoušků, 7) spolenectví a nepřátelství, 8) rozdělení území na stadionu (kotle domácích a hostujících fanoušků. Hedbávná 2003, s.20-22)

³³ Podobně i skotský sociolog R. Giulianotti poukazuje na to, že příčiny chuligánství mohou mít i jiné než sociálně strukturální kořeny. Dle něj je násilí u skotských fanoušků způsobeno historickými a kulturními faktory (Giulianotti 1997, s.211)

První skupina sociologů tedy předpokládá, že násilí na sportovních akcích je pouze odrazem stresů, napětí a dalších problémů jakými jsou kriminalita, nezaměstnanost, rasismus, nedostatek pracovních příležitostí, problémy s identitou, nemožnost dosáhnout vysokého postavení, které s sebou přináší moderní společnost.

Selhání negativních sankcí- Tato teorie tvrdí, že všichni lidé mají tedy sklon jednat agresivně a násilí na sportovních utkání vzniká v důsledku selhání negativních sankcí (represivních opatření) a neschopnosti veřejnosti odsoudit násilí. Je rovněž možné, že divácké násilí poukazuje na obecný rozpad norem společnosti a rostoucí nerespektování kulturních hodnot.

Hrubé chování pramení z obecného nerespektování osobních práv a blaha druhých. Harris (1998) tvrdí, že převažující morálka moderní doby, zaměřená na individuální prospěch, proniká hluboko do sociálních institucí jakými jsou rodina, komunita, či škola. Sledování sportovního utkání nám mohou často znechutit ostatní fanoušci svými hrubými nadávkami,

Společenské násilí- sociální instituce mezi něž patří i sport můžeme vidět jako mikrokosmos, který v sobě odráží charakter celé společnosti tj.j její normy, hodnoty a názory. Nárůst násilí na sportovních zápasech poukazuje na fakt, že se celá naše společnost stává více násilnou. Přijímáme vzorce chování ze společnosti, ve které žijeme.

Na agresivitě fotbalových diváků se může rovněž významně podílet i snaha managementu fotbalových klubů co nejvíce vybudit fanoušky svého týmu v povzbuzování. Zápasům je přiřazována neúměrná důležitost, fanoušci jsou označováni vedením, trenérem i hráči jako „dvanáctý hráč“ týmu, před zápasová atmosféra je umocňována hlasitou hudbou, ohňostrojem, motivujícími předzápasovými komentáři, vše se záměrem maximalizovat stupeň vzrušení u fanoušků. Toto nadměrné vzrušení může vést u fanoušků domácího týmu tzv.*in-group*, vlastní skupina k negativním a potenciálně nebezpečným pocitům k hostujícímu celku a jeho fanouškům tzv.*out-group* (cizí skupina). Jakákoliv provokace, ať už z jedné či druhé stany, může změnit nevinnou rivalitu mezi soupeřícími fanoušky na vážné mezi skupinové konflikty (M.J.Lee, 1985).

3.5.Sociální příčiny diváckého násilí

Násilné chování chuligánských skupin se může zakládat na národnostních, politických, náboženských, či lokálních základech.

Negativní projevy některých fanouškovských skupiny mohou být rozděleny do několika skupin, podle toho co je cílem a motivem jejich útoku. Může se tak jednat : 1) o *konflikt dvou subkultur* (dav kontra dav), 2) snahu subkultury *prosadit se jakýmkoliv způsobem* (dav kontra většinová společnost), 3) nebo o výraz *odporu proti odcizení sportu* (dav kontra klub) či jako 4) důsledek *narušení rituálu* (dav kontra policie) (Večerka, 1991).

Snaha prosadit se jakýmkoliv způsobem, upozornit na sebe šokujícím a asociálním jednáním je vysvětlována celkovou frustrací subkultury, ztrátou smysluplně činnosti a nemožností seberealizace (Slepička, s. 47-48). Na tomto chování se podílí i nezaměstnanost. Na fotbalových stadionech se mladí chuligáni zbavují kontroly dospělých a dávají najevo svou nenávist a nesnášenlivost. Často mají dobrý pocit ze strachu, který svým chováním vyvolávají u ostatních diváků (Večerka 1992, s.9-12).

Odpor proti odcizení sportu od vlastních fanoušků – chuligáni jej často prezentují ve formě ničení majetku na vlastním stadionu, vyvoláváním urážlivých hesel proti vedení, trenérovi či hráčům svého klubu. Chuligáni touží po tom, aby byli uznáváni a bráni na vědomí svým klubem, chtějí mít pocit, že jsou pro svůj klub důležití. Dnešní komercializace sportu má za následek odcizení klubů od vlastních fanoušků, prioritou klubu jsou vysoké zisky, ztrácí se respekt k fanouškovské tradici. Chuligánské projevy jsou namířeny i proti vlastním hráčům (pokud nepředvedou odpovídající výkon, či trenérovi klubu (špatné výsledky klubu). Nejvíce uznávaní jsou hráči a trenéři, kteří mají vztah ke svému klubu a zachovávají mu věrnost.

Shrnutí

Výše uvedené příčiny negativních jevů se snaží podat komplexní pohled na vysvětlení diváckého násilí. Je třeba jej zkoumat z hlediska biologického, psychického a sociálně psychologického, jelikož přesné příčiny fotbalového chuligánství nejsou známy. Je jasné, že ani tyto přístupy nemusí podat vyčerpávající popis problému a že tato

schémata nejsou přenosná na všechny země, kterých se tato problematika týká. V současné době neexistuje shodný celoevropský přístup, který by vysvětloval fotbalové chuligánství. Mnohými autory dokonce není ani tento celoevropský přístup doporučován. Je třeba zohlednit především kulturní, náboženské, geografické, ekonomické, politické a sociální odlišnosti v jednotlivých zemích Evropy. Musíme vzít v potaz, že především práce britských sociologů, i přesto, že nám poskytuje mnoho přínosných objevů, reflektují především situaci ve Velké Británii, která se v jistých otázkách diametrálně liší od zbytku Evropy. Mám na mysli především specifickou Británii co se týče její třídní společnosti, kterou v takové podobě asi jinde v Evropě nenajdeme. Podle mnoha britských odborníků je chuligánství v Británii záležitostí především dělnické třídy a nižších vrstev společnosti, což neplatí v ostatních evropských státech a podle posledních průzkumů ani v samotné Británii. Dnes však již lze konstatovat, že neexistuje přímý vztah mezi fotbalovým chuligánstvím a prostředím na stadionu. Diskuse o tom, do kterých sociálních vrstev patří chuligáni jsou časté, ale výsledky těchto debat a studií jsou nejednoznačné. Situaci komplikuje to, že existuje málo empirických výzkumů ve většině evropských zemí zabývajících se danou problematikou (včetně ČR). Teoretické poznatky jsou pouze útržkovité a zaměřené na jediný problém, často jim chybí objektivita a souvislost. Bylo by však chybou vzdávat se objevů a dlouholeté práce britských sociologů či psychologů, neboť nám nabízí model, z kterého se můžeme poučit a inspirovat, a případně jej i aplikovat, shoduje-li se situace v naší republice.

4 .Média a Alkohol

4.1.Média a jejich vliv na vnímání chuligánské subkultury v očích veřejnosti

Většinová a laická veřejnost, která nenavštěvuje fotbalové zápasy se dozvídá o fenoménu fotbalového chuligánství prostřednictvím médií (tisku, televize, internetových zpráv). Média ovšem informují o fotbalových chuligánech velmi neobjektivně a mají tak výrazný podíl na utváření stereotypů a falešných představ o nich. Navíc tomuto fenoménu přisuzují větší významnost, než kterou reálně má. Především se nesnaží podat ucelené informace o této subkultuře a značně ji skandalizují, ve snaze zajistit si vyšší prodejnost nebo zvýšit sledovanost. Někteří novináři jsou dokonce posíláni na fotbalové zápasy , aby pozorovali pouze fanoušky a napsali o nich zajímavý článek. Nedostatek fakt a empirických výzkumů a o této subkultuře má za následek přejímání „mediálních“ polopravd i akademickou obcí a širokou sportovní veřejností.

Negativní zkušenosti s novináři mají především v Anglii, kdy vycházeli noviny s palcovými titulky označujícími fotbalové chuligány za „zvěř“ či „primitivy“ (Carnibella, 1996, s.90)- Tento styl reportáží však nemá za následek pouze zvyšování prodejnosti, negativně ovlivňuje nejen samotné chuligány, ale i represivní složky (policii a pořadatele), které proti nim používají nadměrná opatření³⁴. Tato narůstající kontrola vytváří konfrontační situace, které vtahují do deviantních způsobů chování mnohem více lidí, než kolika se původně týkalo.

Média vytvářejí rovněž tzv. prorocký styl reportáží, kdy před utkáními dvou rivalských týmů s velikým počtem zneprátených chuligánů na obou stranách dopředu

³⁴ Neobjektivní a často zpravodajství má za následek tzv. „efekt spirály“, který se podílí na zhoršování celého problému. Murphy (1990, s.126) tvrdí, že média zapříčinila pravidelné rvačky zneprátených chuligánských skupin, které se chtěly zviditelnit a výrazně se podílela na nárůstu represivních opatření, které nutily chuligány opustit fotbalové ochozy a vyhledávat násilné střety mimo stadiony.

oznamují, že dojde k velké bitce mezi těmito nepřáteli. Tím aktivují tábory chuligánů na nejvyšší míru a zvyšují pravděpodobnost násilného střetu.³⁵

Médiím je často vytýkána jejich neochota vysvětlit sociální příčiny chuligánství, raději o něm informují senzačními zprávami. V Británii se objevily články, které zveřejňovaly tabulku nejznámějších chuligánských skupin a počet zadržených chuligánů ve fotbalové sezóně. Média tak činila údajně proto, aby poukázala na závažnost tohoto jevu a zvýšila zájem policie o tento problém. Efekt těchto zpráv byl přesně opačný, neboť chuligány motivoval k ještě větším násilnostem a souboji o nejlepší a nejsilnější chuligánskou skupinu v Anglii. Navíc se zvedl zájem o chuligánské aktivity i mezi obyčejnými fanoušky, kteří se přidávali na jejich stranu ve snaze se veřejně zviditelnit, neboť očekávali, že se jejich výtržnosti objeví v novinách. (Murphy, 1990, s.121)

Velká vlna kritiky se snesla i na bulvární plátky, které psaly o důležitých mezistátních zápasech Anglie, jako by se jednalo o válečnou událost. V Roce 1996 před semifinálovým utkáním Anglie-Německo napsaly noviny Daily Mirror na úvodní stránce titulek „Mirror vyhlašuje fotbalovou válku Německu“. Po skončení utkání, které Anglie prohrála, došlo k vážným nepokojům a výtržnostem, na kterých měly svůj podíl podobné „zesilující“ zprávy naprosto neadekvátní důležitosti situace (Carnibella, s.90). Sportovní novináři pro popis fotbalových utkání používají válečnou terminologii, zápasy jsou bitvy, protivník se neporáží, ale drtí, útočníci rozbíjejí obranný val soupeře atd. Novináři jsou rovněž obviňováni z vyvolávání a podněcování k rasismu, xenofobii a násilným akcím.

Jak již bylo naznačeno, chuligáni považují za důležité, aby se o jejich aktivitách psalo, neboť veřejná prezentace přispívá k zviditelnění chuligánských skupin a tím i ke zvýšení jejich prestiže. Mediální prezentace by však měla být objektivní i pravdivá, neboť mediální obraz neodpovídá reálné intenzitě problému. Například po utkání mezi

³⁵ V českých médiích se rovněž pravidelně objevují zprávy o chuligánech. Titulek deníku sport ze dne 28.2. 2005 nazývá svůj článek informující rvačku mezi chuligány Slávie a Olomouce titulem: „Rvačka vyzněla lépe pro Hanáky“. Místo, aby veřejně odsoudil počínání obou skupin, tak vyzdvihuje vítězství jedné strany. Celý článek rozebírá důvody a příčiny vítězství olomouckých. Je jasné, že tento a jemu podobné články budou motivovat obě strany k odvetné akci a budou mít podíl na opakování násilností. Zajímavý je příklad z fotbalového utkání hraného 17.9. mezi třetiligovými Náchodem a Bohemians. Média již dopředu oznamovala, že dojde k bitce mezi oběma tábory, přesto byla situace ze strany domácích pořadatelů hrubě podceněna, a došlo k rozsáhlým výtržnostem přímo na stadionu.

Opavou a Baníkem Ostrava, které doprovázely výtržnosti označil deník Mladá fronta Dnes články věnované tomuto utkání titulky "Lidská zvěř zaútočila", „ Bestie ohrožovaly i kočárky“, Demolovali vagóny, rvali se u kostela, hajlovali. (Mladá fronta Dnes,17.5.2004). V článku se uvádí počet 3500 chuligánů, kteří se na výtržnostech podíleli. Což absolutně neodpovídá realitě, neboť tolik chuligánů není v celé České republice. Článek měl správně odsoudit nepřístojnosti ostravských chuligánů, ale měl o nich informovat objektivně a nezaujatě, neboť svým komentářem vyvolává veřejnou paniku a zkreslené představy u ostatních fotbalových fanoušků. Chuligáni často viní právě média z úbytku diváků na stadionech, neboť ta svým zpravodajstvím šíří zbytečný strach z těchto jedinců o ostatních fanoušků, kteří se pod vlivem médií bojí navštěvovat fotbalové zápasy.³⁶

Zkreslování problému formuje veřejné mínění a má za následek negativní hodnocení nejen samotných chuligánů, ale i všech fanoušků, kteří by se jim mohli jen trochu podobat. Sociální psychologie uvádí pro tento jev termín „nálepkování“ (*labelling*), které má za následek vznik *sekundární deviace*. Fotbalový chuligán je nazírán okolím jako nebezpečný živel, což dokládají opatření policie popsaná výše. Je stavěn do role, od které se očekává, že bude působit problémy. Zájem okolí uspokojuje jeho potřebu

³⁶ Sám jsem byl svědkem negativního vlivu médií nejen na fotbalové chuligány, ale i na pořádkové síly, zajišťující hladký a bezproblémový průběh utkání, na zápase první ligy mezi Spartou Praha a Slavií Praha . Noviny již týden dopředu oznamovaly , že se na utkání chystají také tvrdá jádra obou klubů, které se bude snažit vyvolat nepokoje a výtržnosti, utkání bylo hodnoceno policií jako vysoce rizikové, tj.kategorie C. Při vstupu na stadion probíhaly přísné kontroly, o bezpečnost se starali především pořadatelé. Na zápase byla přítomna i spousta policistů , před stadionem bylo dokonce obrněný transportér a vodní dělo. Fanoušci byli doprovázeni na stadion stadionů kordonem policistů, který je odděloval od ostatních příznivců, pokud někdo vybočil z trasy nebo se zpomalil, byl okamžitě ztrestán policií ranami obuškem. Jakékoliv protesty proti tomuto chování vedly k dalšímu nekompromisnímu potrestání. Na stadionu probíhaly velmi přísné kontroly, byly zabavovány šály i vlajky z chuligánskou tematikou nebo z hanlivými nápisy na adresu soupeře. Došlo k několika konfliktům mezi fanoušky a pořadatelé, atmosféra byla napjatá a vyhrocená ještě před samotným zápasem. V sektoru slávistických vlajkonoši bylo zhruba 1500 lidí ,z čehož asi 80 z nich byli chuligáni. Veškerá tato opatření vyvolávala dojem válečné události . Sektor byl důkladně hlídán těžkooděnci. Fanoušci se projevovali slušně, nedocházelo k žádným incidentům. Tuto situaci radikálně změnila odpálená dýmovnice v sektoru slávistických fanoušků, kdy sektoru vnikla pořadatelská služba (jednalo se o soukromou bezpečnostní agenturu) a začala velmi brutálně napadat všechny lidi pohybujících se v okruhu odpálené dýmovnice. Byl jsem svědkem napadení nevinných malých dětí a dokonce i rodičů ze strany policistů a pořadatelské služby. Po zápase byli hostující fanoušci opět doprovázeni kordonem policistů na stanici metra. Druhý den psaly noviny o řádní fanoušků Slávie a skvělé práci policie a pořadatelské služby, jež se výraznou měrou podíleli na zabezpečení hladkého průběhu zápasu. Veřejnost si tak udělala vlastní úsudek o fotbalových chuligánech, ale skutečnost byla poněkud odlišná. Policejní zásah by nepřiměřený a naprosto neodpovídal dané situaci, neboť byli potrestáni nevinní lidé a samotné odpálení dýmovnice by nemělo být důvodem k používání fyzického násilí. Navíc utkání provázela velmi nákladná bezpečností opatření kvůli zhruba 150 chuligánům na obou stranách, je tedy otázkou, zda by se neměla použít i jiné , nežli represivní opatření.

být uznán společností a naopak společnost jej „uznává“ a bere na vědomí, právě díky těmto negativním projevům jeho chuligánské role.³⁷

Velmi lákavé pro mladé fanoušky se sklonem k výtržnictví je pocit důležitosti a výjimečnosti, neboť jsou kvůli němu činěna nákladná opatření a oni se stávají středem pozornosti.

Na závěr je třeba ještě dodat, že média samozřejmě nemají hlavní podíl na vzniku diváckých násilností. Svým zpravodajstvím však k němu mohou výrazně přispět a ovlivnit jej buďto pozitivně nebo negativně. Média by měla přistupovat odpovědněji k prezentaci násilí na stadionech a spíše se zaměřit na ocenění hry, aktérů hry, dobré atmosféry a slušného chování fanoušků. V deníku sport se objevuje hodnocení hráčů, kvality zápasu a také většinou nepřístojné chování části diváků. Místo toho by se mohl tento deník zaměřit na atmosféru utkání a zavést např. bodování kvality povzbuzování fanoušků. Tím by obrátil pozornost právě na pozitivní povzbuzování a mohl by podnítit ostatní fanoušky ke zlepšení atmosféry a případnému zapojení ostatních „potenciálních“ fanoušků, což by ve svém důsledku mohlo mít za následek zvýšení návštěvnosti. Otázkou zpravodajství médií o fotbalovém chuligánství se zabýval i Evropský parlament, který vydal všem zemím Evropské Unie doporučení, aby se média vyhýbala zkreslujícím informacím a zaměřila se na hodnoty fair-play (Carnibella, s.8)

4.2. Alkohol a jeho vliv na fotbalové chuligány

Alkohol bývá považován za jednu z hlavních příčin vzniku fotbalového násilí. O fotbalových chuligánech se často soudí, že jsou neustále pod vlivem alkoholu. Mnohé studie zabývající se vlivem alkoholu došly k závěrům, že existuje souvislost mezi alkoholem a násilným jednáním. Přímý účinek alkoholu patrně oslabuje kontrolu impulzivního jednání, zhoršuje zpracování informací a může vést k mylné interpretaci podnětů ze sociálního prostředí. Zúžení pozornosti také zapříčiňuje horší schopnost předvídat následky svého jednání. Experimentální výzkumy prokázaly vliv alkoholu

³⁷ Jeden můj známý, který je fotbalový chuligán to trefně komentoval výrokem „chováme se jako zvířata, protože s námi policisté jednají jako se zvířaty“.

na zvyšování agresivního jednání zvláště v situacích, kdy se osoba pod jeho vlivem cítí ohrožována nebo provokována. Vliv mají také očekávání spojená s působením alkoholu a někteří lidé ho záměrně používají k oslabení zábran (Nešpor, 2002, s.9).

Podobně i Slepíčka (1990, s.102-103) tvrdí, že alkohol zvyšuje pravděpodobnost vzniku agresivního chování, a opilí lidé mnohem častěji inklinují k vyřešení vzniklých problémů pomocí násilí. Z jeho průzkumu vyšlo najevo, že 7% fanoušků konzumuje alkohol vždy před zápasem, 35% občas, 4% nikdy. Zbytek fanoušků tj. 54% se k tomuto problému nevyjádřil (Slepíčka 1990, s.101) Jeho výzkum nám však nedává odpověď na to, jakým způsobem se podílí alkohol na vzniku násilí. Nebyl také proveden mezi všemi fanoušky chodícími na fotbal, takže z něho není patrné, jak konkrétně působí alkohol na fotbalové chuligány a zda je tedy příčinou jejich agresivity.

Postupem času se od vlivu alkoholu na vznik a vývoj diváckých násilností opouštělo, a dnes se všeobecně soudí, že jeho vliv je velmi přeceňován ³⁸.

Je jasné, že konzumace alkoholu má u fotbalových diváků dlouholetou tradici. Pití piva v oblíbené hospůdce před nebo zápase patří k oblíbeným rituálům jak fanoušků, tak i chuligánů. Pokud nedochází k nadměrné konzumaci, je pomocí alkoholu umocňována dobrá nálada a prožitek ze hry. Kdyby byl však vliv alkoholu tak silný, jak se všeobecně předpokládá, byl by počet násilných akcí na stadionech mnohem větší a ohniska střetů by se objevovala po celém stadionu a to nejen mezi chuligány, ale i ostatními fanoušky. Příkladem podtrhující skutečnost, že konzumace alkoholu nemusí mít vždy negativní následky jsou skotští a dánští fanoušci doprovázející své národní týmy na zápasy po celém světě.

Skotská "Tartan Army"

Skotští fanoušci a především jejich skupina zvaná „Tartan Army“ jsou známí svojí nadměrnou konzumací alkoholu. Jejich chování je však přátelské, podpořené dobrou náladou a družným chováním k hostujícím fanouškům. Nejsou známy případy jakýchkoliv násilností z jejich strany. V cizích zemích se snaží navázat kontakty

³⁸ Výzkum provedený mezi anglickými policisty zodpovědnými za kontrolu diváků ukázal, že 11% policistů považují alkohol za vážný problém mající přímý vliv na fotbalové násilí, 20% tento problém označilo za vážný. Polovina respondentů z řad policie uvedla, že alkohol má jistý, ale nikoliv rozhodující vliv na násilné chování a zbytek nepřikládalo alkoholu žádnou důležitost (Carnibella, s.108).

s místními fanoušky a podělit se s nimi o dobrý zážitek ze hry. Zajímají se o historii zemí i soupeřících týmů, fotbalový zápas obvykle nebývá jediným důvodem jejich příjezdu. Zajímá je především dobré, hlasité a slušné povzbuzování svého týmu, fotbalem se velmi dobře baví. Je však třeba říci, že se takto skotští fanoušci nechovali vždy. Před patnácti, dvaceti lety patřili skotští fanoušci k jedním z nejobávanějším vůbec. Především vzájemné zápasy s úhlavním nepřitelem Anglií doprovázely rozsáhlé výtržnosti vedoucím k mnoha zatčeným a zraněným osobám. Skotští fanoušci chtěli mít ještě horší pověst, než jejich nechvalně známí kolegové z Anglie. Po roce 1980 však došlo k nečekané změně v jejich chování. Skotští fanoušci byli médií jiných zemí pro své násilné chování označováni jako Angličané, což nesli těžce neboť se od svých sousedů chtěli odlišovat. Výrazný vliv na změně tohoto chování měla i skotská média a vláda, která apelovala na vlastní fanoušky, aby se chovali slušně a odlišili se tak od Angličanů. Skotští fanoušci se tedy rozhodli porazit své historické rivaly tím, že se začali chovat slušně. Pozitivní světový i domácí ohlas na změnu jejich chování brali jako satisfakci, neboť Angličané nebyli mnohdy vítanými hosty a jejich příjezd byl očekáván spíše s obavami. Nadměrné pití alkoholu zůstalo nadále poznávacím znamením skotských fanoušků, sloužilo však pouze k posílení interakcí a sociability mezi fanoušky (Carnibella, 1996, s.44).

Dánští roligans

Jsou podobným příkladem jako jejich kolegové ze Skotska. Název roligans (přátelský, mírumilovný) je parafrází anglického hooligan, vyjadřuje tedy absolutní distanci od této skupiny a odmítání násilných projevů v souvislosti s fotbalovými utkáními. Dánové jsou rovněž známí svým nadměrným pitím alkoholu a přátelským chováním bez jakéhokoliv projevu agrese. Oblékají si masky se symboly vlastní země, mají pomalované tváře a obličej v barvách své země. Byli dokonce několikrát vyhlášeni jako nejlepší fotbaloví fanoušci v Evropě. Jejich styl fandění je spolu s tím skotským nazýván jako karnevalový (Carnibella, s.107). Karnevalový způsob fandění se projevuje sociálně únosnou formou, jedná se o davové chování vesele rozvášněného davu, který se neprojevuje násilně, ale naopak velmi mírumilovně a přátelsky. Karneval je také rovněž brán jako forma prezentace země, jeho průběh je často důležitější, než samotný výsledek.

Italští „Tifosi“

Opačným případem oproti dvěma předešlým jsou *italští tifosi (fanoušci) a ultras*. Ti jsou známí tím, že alkohol konzumují pouze velmi zřídka, přesto jsou považováni za jedny z nejnásilnějších v Evropě. Hromadné bitky doprovázejí téměř každé kolo italské první fotbalové ligy a násilnosti se objevují i v nižších soutěžích. Častokrát je do nich zapojeno velké množství lidí a násilnosti se přesouvají ze stadionu do ulic, kde připomínají demonstrace. Stává se dokonce, že se soupeřící ultras spojí dohromady a společně bojují proti policii.

Williams (1997) shrnuje své názory do věty, že mladí chuligáni i ostatní fanoušci zapojení do násilností volí agresivní způsoby chování, ať již jsou pod vlivem alkoholu nebo nikoliv. Subkultura fotbalových chuligánů obsahuje agresivitu sama o sobě, agrese patří k běžným způsobům, kterým se vyjadřují. Alkohol jejich chování může podporovat, ale rozhodně není hlavní příčinou jejich agrese a jeho přímý vliv na vznik násilností je dosti sporný.

5. Fotbaloví chuligáni v České republice

Do podvědomí široké veřejnosti v tehdejší Československu se fotbaloví chuligáni dostali poprvé díky incidentu z června 1985, kdy skupina spartánských vlajkonošů na cestě z Bánské Bystrice do Prahy zdemolovala vlak, ohrožovala cestující i průvodkyni a napáchala několikasettisícovou škodu (Carnibella, s.67). Na toto téma byl o dva roky později natočen film *Proč?*, který se však pro mnohé fanoušky a chuligány stal kultovním snímkem, a přivedl mnohé z nich k násilným projevům na stadiónech.³⁹ Beyer (2002, s.28) uvádí, že spartánské fanoušky k tomuto činu inspirovala tragická událost ze stejného roku na stadionu Heysel v Bruselu, která byla vyprovokována anglickými chuligány. Tato událost byla oficiálně odsouzena, ale od té doby se mezi českými nejtvrďšími příznivci začaly objevovat ve větší míře britské vlajky a převzaté pokřiky anglických hooligans. Tato událost je podle Mareše(2004) zlomovým momentem ve vývoji první tzv. „pre-chuligánské etapy neorganizovaného fotbalového násilí“. Ta je zasazena do časového období od počátku vývoje fotbalu (přelom 19. a 20. století) až do poloviny devadesátých let. Druhé období je označováno „etapou moderního fotbalového chuligánství organizovaných gangů“, která je typická cílenou činností stabilních skupin, jejichž členové sami sebe chápou jako příslušníky specifické (chuligánské) skupiny. Ta započala zhruba v polovině devadesátých let a trvá dodnes.⁴⁰ Vymezení těchto etap je pouze ilustrativní a nepřesné, neboť se vývojové etapy překrývají a nelze určit jejich přesné hranice. Jednotlivé skupiny nemají ještě ustálené principy fungování a navíc dochází k neustálému vývoji uvnitř gangů. I přes tuto nejednoznačnost je podle mého názoru výše uvedené vymezení vývojových etap fotbalového chuligánství v České republice natolik výstižné, že se jej budu držet i při následujícím popisu charakteristik jednotlivých období.

V současné době znemožňuje hlubší analýzy fenoménu chuligánství nedostatek empirických výzkumů. O této subkultuře se dovídáme zejména z médií, ze strany policie a psychologů. Tyto informace jsou však zkreslené a neobjektivní, neboť zde

³⁹ Film natočil Karel Smyczek v roce 1987, po premiéře tohoto filmu došlo k výtržnostem přímo v kině, kde davy mladých, nadšených diváků demolovaly jeho zařízení (Carnibella, s.67)

⁴⁰ . Autor uvádí i možnou třetí vývojovou etapu a to „politizaci fotbalového násilí“, avšak vzhledem k nejistému směřování a vývoje fotbalového chuligánství ji označuje za nepravděpodobnou. (Mareš, 2004, s. 130).

citelně chybí i náhled z druhé strany, od samotných aktérů násilí. Zakořeněné představy o fotbalových chuligánech jako jedincích z nejnižších vrstev společnosti, s nízkým sociálním statutem a vzděláním opouštějí odborníci nejen v zahraničí, ale i u nás. V drtivé většině se jedná o muže ve věku věkem 15-25 let, kteří pocházejí z nejrůznějších sociálních vrstev a mají různé úrovně vzdělání (Beyer, 2002, s.51).

Příčiny násilného chování nelze spatřovat v samotné podstatě sportu. Nárůst násilného a agresivního chování jedinců či sociálních skupin je patrný i v jiných společenských sférách a jeho hlubší příčiny je zapotřebí hledat ve spojení s dalšími sociálními jevy.

5.1. Počátky vývoje chuligánství v České republice. Začátek 20 st.-1995

Incidenty na fotbalových zápasech se u nás začaly objevovat již od počátku založení fotbalové soutěže. Jednalo se zejména o spontánní reakce na dění na hřišti, jen zřídka kdy došlo k fyzickým útokům mezi diváky, nebo napadení rozhodčího. Mnohem častější byly slovní útoky a nadávky, či vniknutí na hřiště (Smolík, 2002). Vlivy ze západu a především z Anglie k nám začaly pronikat až v polovině osmdesátých let. Je však možné, že se násilnosti v souvislosti s fotbalovými zápasy objevovaly již dříve, neboť tehdejší režim považoval tyto projevy za západní vlivy a snažil se je před veřejností utajit (Harsayi, 2005, s.2).

Po již zmíněné události z Banské Bystrice ze strany spartánských vlajkonošů, začal počet incidentů vážně narůstat. Tak například v roce 1988 se odehrála na plzeňském nádraží bitka mezi příznivci Plzně a Sparty, do které bylo zapleteno několik stovek fanoušků. Při rvačce byla nechtěně sražena jedna starší žena ze schodů, která na následky svého zranění později zemřela. Mezi nejobávanější patřili příznivci Ostravy, Olomouce, Brna, Sparty, Bohemians a Slávie, ze slovenských pak fanoušci Slovanu Bratislava a Spartaku Trnava.

Mezi příznivci panovala nevraživost daná městskými, regionálními či nacionalistickými rozdíly.⁴¹ Fandění nebylo příliš organizované, pouze výjimečně se používala pyrotechnika.

⁴¹ Při utkáních mezi českými a slovenskými týmy bylo možno běžně slyšet skandování „Bij a bij, a bij Slováka (či Čecha) do hlavy“, nepřátelství panovalo i mezi moravskými a pražskými týmy (Harsayi, 2005, s.3).

Po pádu socialismu došlo k uvolnění poměrů a nárůstu svobody a demokracie. Vývoj však předběhl legislativní procesy, právní vakuum a děravost zákonů nahrávala nejrůznějším extremistickým názorům a projevům. Mezi ně patřilo zejména chuligánství ale také nacionalismus a rasová nesnášenlivost. Na fotbalové zápasy začali chodit především příslušníci hnutí ultrapravicových skinheads, kteří po roce 1989 zažívali v Čechách obrovský boom. Skinheads se infiltrovali do „kotle“ fanoušků a měli asi největší podíl na zvětšujícím se počtu projevům xenofobie a rasové nesnášenlivosti na fotbalových stadionech (Mareš, 2004,s.133). Mezi nejznámější incidenty počátku devadesátých let patří hromadná bitka mezi příznivci Bohemians a Sparty přímo na stadionu, která měla za následek přerušení zápasu. 30.3. 1991 byl před utkáním Baník Ostrava-Sparta Praha ubodán, poblíž restaurace na Špejchaře , ostravský fanoušek příznivcem Sparty (Večerka, 1992, s.4). Zajímavé jsou i výsledky empirického výzkumu o subkultuře fanoušků, který provedl Večerka(1992). Zaměřil se na fanoušky Sparty, kteří se scházeli v kotlích a aktivně povzbuzovali své mužstvo. Mezi nimi rovněž byli i pachatelé výtržností. 60% dotazovaných uvedlo, že se již někdy popralo s příznivci soupeře, 11% tak činilo velmi často. Jako motivaci k návštěvě utkání odpověděla polovina fanoušků pomoc klubu k vítězství fanděním, 26% uvedlo možnost vyřadit se, 24% fanoušků možnost se poprat. Počet fanoušků v kotli odhaduje Večerka u Sparty kolem 200-400, z toho tvrdých příznivců je kolem 30-50. Mezi nejčastější násilné projevy patřilo v té době vhazování předmětů na hřiště, ničení zařízení stadionu a plotů. Počátkem devadesátých let se mění skupinové projevy ,které mají poměrně ustálené formy. Patří mezi ně skandované pokřiky ,popěvky, rytmizované společné pohyby a gesta.

5.2. Fotbalové chuligánství v ČR od poloviny devadesátých let dodnes

Moderní etapa vývoje fotbalového chuligánství začala v naší republice zhruba v polovině devadesátých let, kdy začínají při jednotlivých klubech vznikat organizované chuligánské a ultras skupiny. Mnohé projevy a formy chuligánství

převzali tito jedinci od zahraničních skupin, především z Anglie, Německa, Itálie, ale i z Polska, Maďarska či Jugoslávie. Díky technickému pokroku (mobily, internet) se jejich akce stávají sofistikovanější, což velmi ztěžuje monitoring policii. Organizovanost, větší „rafinovanost“ chuligánských akcí jsou přímým důsledkem represivní politiky zaměřené proti nim, která je u nás stále přísnější. Nejvíce násilností se odehrává při zápasech hraných venku. Cílem návštěvy fotbalových zápasů je u chuligánů uskutečnit střet a to s podobně smýšlející skupinou soupeřova týmu. Bitky se odehrávají většinou na předem stanoveném místě a v určitý čas a jsou rovněž dohodnuty podmínky boje. Boj tak nabývá vysoké organizovanosti, rituální podoby a má nádech strategické hry, neboť má pevně stanovená pravidla, jejichž cílem je minimalizovat zranění na co nejmenší míru. Závažná zranění jsou spíše výjimečná. Posledních několik let můžeme na českých stadionech pozorovat i změnu chování fanoušků v kotli, neboť se začíná čím dál tím více prosazovat nápadité fandění se složitými chorály doprovázené pyrotechnikou a barevnými nápisy, transparenty, obrázky-tzv.choreografií. Do těchto činností se aktivně zapojují i chuligáni.

Po rozpadu Československa a vzniku samostatné české ligy v roce 1993 se mezi nejradikálnější a nejnebezpečnější chuligány zařadili vedle těch z Prahy, Brna, Ostravy, Olomouce i chuligáni Liberce, Hradce Králové, Mostu, Plzně, Budějovic aj. Celá devadesátá léta byla ve znamení zvětšujícího se počtu výtržností a násilností na fotbalových zápasech a mimo ně. Také média začala mnohem častěji informovat o těchto výtržnostech, a svým zvýšeným zájmem a často skandalizujícím zpravodajstvím se podílela na zvýšených bezpečnostních opatřeních.⁴² V současnosti má u nás kromě asi tří mužstev své chuligánské skupiny každý klub první ligy. S těmito skupinami, i když v menším počtu, se můžeme setkat i v nižších ligách.⁴³

Po roce 2000 ubylo incidentů, i když mnoho z nich nebylo policií zaznamenáno. Jakýsi nárůst přinesl až rok 2004, který se nesl ve znamení výtržností fanoušků Baníku Ostrava, kteří způsobili statisícové škody při zápase s Opavou se Spartou a Zlínem. Uplynulý rok zhodnotil odborník na problematiku diváckého násilí M.Synecký

⁴² Mediálně velmi známý je incident z 15.8.1999, kdy chuligáni Baníku Ostrava házeli kameny na projíždějící vlak, ve kterém měli být chuligáni olomoucké Sigmy a omylem způsobili těžké zranění ženě. Výsledkem byly přísné tresty a zvýšení bezpečnostních opatření na fotbalových zápasech.

⁴³ Jedna z největších bitev v uplynulém roce proběhla na podzim 2005 v Náchodě, kdy se v rámci zápasu třetí ligy utkalo místní mužstvo s pražskými Bohemians. Bojů mezi oběma tábory se účastnilo přes sto fanoušků.

z policejního prezidia jako „poměrně klidný, bez žádných výrazných problémů a škod“ (Rádio vnitro, 20.12.2005). Zdá se, že minimálně na stadionech se dnes s diváckým násilím téměř nesetkáme, v tomto ohledu byl učiněn obrovský krok dopředu. V ulicích a okolí stadionů však k potyčkám dochází o čemž svědčí i střet z června loňského roku, kdy se utkaly historicky nejpočetnější skupiny chuligánů v dějinách české, resp.československé ligy. Na bratislavském sídlišti, mimo frekventované ulice, se utkaly zhruba tři stovky chuligánů. Boj probíhal mezi chuligány Spartaku Trnava a Baníku Ostrava na jedné straně, proti chuligánům Slovanu Bratislava a jejich přátelům z Brna. Zadrženo bylo slovenskou policií na 149 chuligánů z obou stran.⁴⁴ Při této rvačce nebyl nikdo vážně zraněn a nedošlo k napadení nezainteresovaných občanů. Střety většinou ukončoval zásah policie, která ovšem dohodnutým bitkám nedokázala včas předejít. Chuligánství je tedy v naší republice aktuální a stále živé, k náhodným střetům dochází v současné době spíše výjimečně, téměř vždy se jedná o předem organizované a koordinované akce mezi lidmi, kteří mají zájem se vzájemně utkat a násilně konfrontovat.

5.3.Charakteristika dnešních chuligánů v České republice

V této kapitole se pokusím přiblížit současnou scénu fotbalových chuligánů na základě vlastního zúčastněného pozorování, dlouhodobého studia médií, kterými se chuligáni prezentují (jedná se především o chuligánské časopisy a internetové stránky) a četbou odborných knih a časopisů. Nejcennějším zdrojem informací však pro mě bylo navázání kontaktů s několika významnými chuligány české scény v rámci projektu Profotbalfans⁴⁵.

5.3.1.Chuligánské skupiny u nás a jejich struktura

Mezi nejznámější a nejobávanější současné české chuligány patří ti z Ostravy, Brna , Opavy , Olomouce dále příznivci Sparty, Bohemians a Slávie. Jejich počet se liší,

⁴⁴ Veliké počty bojovníků se objevily i při zápase mezi Slávií a Spartou (200 lidí) ze dne 14.3.04 a mezi Spartou a Brnem (250lidí) v rámci utkání hraného 19.5.2005 (internetový zdroj www.hooligans.cz)

skupiny jako Ostrava, Brno či Sparta jsou schopni dát dohromady více než sto bojovníků. Fotbaloví chuligáni jsou poznatelní podle toho, že nosí podobné značkové oblečení (např. Hooligan streetwear, Lonsdale, Umbro, Troublemaker streetwear, Thor Steinar, Grassel apod.) a většinou kratší sestřih, což ale nebývá vždy podmínkou. Jednotlivé chuligánské tábory se skládají z několika na sobě nezávislých skupin, které ale spolupracují, dojde-li ke rvačce s nepřítelem. Počet členů skupin, kteří tvoří výhradně muži, nepřesahuje více než několik desítek lidí, skupiny se velmi rychle mění a často zanikají nebo vznikají nové. První chuligánská skupina v České republice byla založena v polovině devadesátých let na Spartě a jmenovala se Brigáda Drábek z Lasičky. Její počet tvořil asi třicet elitních členů, kteří byli zkušenými bojovníky (Mareš ,2004, s.134). V současné době již neexistuje a byla nahrazena jinými skupinami. Mezi nejznámější chuligánské gangy patří např. brněnský Johny Kentus Gang, opavský Bulldog Corps, slávistický Red White Supporters či olomoucký NS Commando. Chuligánské skupiny pro své označení často používají anglické názvy, což značí nejenom úctu a obdiv k této zemi, ale rovněž napomáhá snadnějšímu porozumění pro ostatní chuligánské skupiny z celého světa. Každá skupina má kromě svého názvu i symboly, kterými se odlišuje od ostatních skupin. Tyto symboly nemají většinou žádnou příslušnost k vlastnímu klubu. Symboly a názvy skupin můžeme vidět na jejich vlajkách , šálách nebo tetování.

5.3.2 .Organizace a hierarchie skupin

Každá skupina má určitou organizaci a hierarchii, hlavní slovo mají nejstarší a organizačně nejschopnější členové skupiny jež pokyny je třeba dodržovat a respektovat. Nejstarším jedincům je kolem třiceti let, nejmladším zhruba patnáct. Fotbalové chuligány starší třiceti let u nás najdeme pouze ztěží. Ti nejstarší bývají považováni za elitu, neboť jsou v bojích nejzkušenější. Mladí chuligáni jsou pro

⁴⁵ Náplň a cíle tohoto projektu jsou podrobněji přiblíženy v kapitole 6.4.3

skupinu velmi důležití, neboť zajišťují kontinuitu jejího trvání. Členem skupin se může stát kdokoliv, kdo má zájem pomoci chuligánům v bitce, nutností je však aktivní zapojení do boje. V některých táborech dokonce mají přijímací rituál do skupiny, kdy začínající chuligán musí vyvolat bitku s protivníkem a sám stát při jejím průběhu v první řadě. Všechny chuligánské gangy si pečlivě hlídají, aby jedinec nespolupracoval s policií, proto jsou zpočátku ostatní k nově příchozím nedůvěřiví. Důvěru si každý může získat pravidelnou účastí v chuligánských bitkách se soupeřem a statečným bojem. Časem se z takové jedince může stát respektovaný a uznávaný člen skupiny, můžeme zde hovořit o jakémsi „budování kariéry“ v rámci chuligánské subkultury. O nejnámějších chuligánech kolují legendární historky napříč celou subkulturou, oceňována je především jejich statečnost a bojové nasazení. Hraničním obdobím, kdy se většina lidí zdává své chuligánské aktivity, je věk kolem pětadvaceti let. Mezi nejčastější důvody patří založení rodiny, pracovní povinnosti a nedostatek času, ztráta zájmu a upřednostňování jiných aktivit, hrozba uvěznění atd.

Stupeň nepřátelství mezi jednotlivými skupinami soupeřících chuligánů je různý. Chuligáni spolu mohou uzavírat přátelské koalice (vzájemná výpomoc při střetech s nepřítelem), nebo smír (dohoda mezi skupinami, o tom, že se nebudou vzájemně napadat), nebo mezi gangy panuje velká nenávisť a nepřátelství. Koalice nebo také družby, spolu jednotlivé skupiny uzavírají, aby zvýšili svojí bojeschopnost, a měly tak větší šanci na vítězství v bitvě s nepřítelem. Družby jsou uzavírány i mezi skupinami za zahraničí.⁴⁶

5.3.3. Chuligáni a média

Oficiální média jsou samotnými chuligány velmi kritizována za to, že přispěla k vytvoření jejich negativního obrazu v očích veřejnosti. Zaujaté a skandalizující zpravodajství má podle nich také vliv na neadekvátní zpřísnění represivních opatření ze strany policie.

⁴⁶ Družby jsou uzavírány i mezi skupinami za zahraničí. Mezi nejsilnější družby v České republice patří ta, kterou vytvořili chuligáni Brna, Klatov a slovenského Slovanu Bratislava (BKS). Další známou koalici je vytvořena mezi výtržníky Baníku Ostrava, slovenského Spartaku a Trnavy a polského GKS Katowice. Krátce

Chuligáni se proto snaží prezentovat své názory pomocí internetu a vydávání vlastních časopisů zvaných fanziny. Mezi nejznámější celorepublikový časopis pojednávající o chuligánské scéně v ČR patří fanzine Football Factory. Football Factory představuje zřejmě nejobjektivnější médium vypovídající o chuligánech u nás. Jeho obsah tvoří popis bitek a předvedené choreo produkce z pohledu obou zúčastněných stran. Vydavatel patří k nejznámějším a nejrespektovanějším osobám chuligánské scény, stejně jako dopisovatelé z každého tábora popisující události. Součástí časopisu jsou i fotografie dokumentující průběh bitek a barevné fotky zaměřené na kotel fanoušků a jeho aktivity. Poslední strany časopisu jsou věnovány výtržnostem v zahraničí. Cílem tohoto fanzinu je pravdivě informovat o aktivitách fotbalových chuligánů a ultras v ČR.⁴⁷

Cenným zdrojem informací o této subkultuře je internet, neboť skoro každá chuligánská skupina provozuje svou internetovou stránku⁴⁸. Nejvýznamnější internetovou stránkou je www.holigans.cz. Obsahuje diskusní kluby, kde se vyjadřují chuligáni jednotlivých klubů k uplynulým střetům. Můžeme se také dovědět jejich názor na nejrůznější témata, mezi která patří např. politika, policie, oblíbené oblečení či hudební skupina, trávení volného času atd.

Pomocí těchto médií se čeští výtržníci dovídají o nejrůznějších trendech a vývoji v této subkultuře. Rovněž slouží ke komunikaci mezi jednotlivými tábory a výměně názorů a ujasnění pravidel

5.3.4. Příprava na střet a jeho pravidla

Příspěvky ve všech těchto časopisech a internetových stránkách popisují náročné přípravy na uskutečnění bitky, které začínají již několik týdnů před předpokládaným stretem. Dočteme se o nejrůznějších strategiích, které mají za úkol odvést pozornost policie. Šéfové různých chuligánských skupin se navzájem velmi dobře znají a jsou ve stálém kontaktu, nezdá se, že jsou přáteli. Pečlivě je vybíráno místo,

fungovala i družba mezi pražskými Bohemians a Slávií, ta byla později přeměněna ve smír. Obě skupiny však udržují přátelství s polským Gornik Walbzych.

⁴⁷ Kromě tohoto celorepublikového časopisu existují i fanziny publikované jednotlivými chuligánskými tábory. Nejznámější jsou ostravský Bazal, spartánský Ultras, slávistické Cadalso del Sur či brněnský Eagle.

⁴⁸ Adresy některých dalších chuligánských skupin na internetu, www.redwhitepower.com (Slavia), www.ulrassparta.cz (Sparta), <http://www.thordivision.com/> (Ostrava)

nejčastěji v parcích či odlehlých místech na periferiích měst, a čas, kdy má dojít k vzájemné konfrontaci. Předem jsou dojednána pravidla boje, tak aby nedocházelo ke zbytečným zraněním.

Zakázáno je především používání zbraní. V obdobném duchu se vyjadřuje brněnský chuligán na internetových stránkách hooligans.cz „Nejde o to někoho zabít, ale dostat ho na zem. Pokud řekne, že má dost, bitka většinou končí“. Boje se mohou odehrávat mezi početně stejně velikými skupinami, nebo tzv. banda na bandu (bez určení počtu) či tzv. „férovka“ (několik lidí z každé strany). Bitky bývají zaznamenávány fotoaparátem nebo videokamerou. Pořízené záběry jsou vyměňovány a některé i uveřejňovány na internetových stránkách a fanzinech. Samotný střet je koordinován vůdčími osobnostmi obou táborů pomocí mobilních telefonů. Přední linie obou táborů tvoří nejzkušenější a nejlepší bojovníci. Obě skupiny soupeřů bývají od sebe odlišeny např. pomocí barevných trik či pásek připevněných na ruku, nebo se jedna skupina svlékne do půl těla. Během samotného boje platí pravidlo, že když je někdo na zemi a není schopen boje, tak se do něj nekope. V případě, že dojde ke ztrátě vědomí některého z účastníků, je bitka přerušena a dotyčnému je poskytnuta pomoc nezřídka i soupeřovou skupinou. Vítězství se určuje podle toho, zda se podaří soupeřovu skupinu zahnat na ústup nebo podle počtu ležících jedinců. Někdy se stane, že jsou pravidla porušena, což je velmi odsuzováno všemi chuligány. Vítězství dosažené porušením pravidel, je považováno za prohru. Jedinci, kteří porušují pravidla, mohou být ze své skupiny vyloučeni. Probíhá-li boj podle předem dohodnutých podmínek není výjimkou, že si aktéři po jeho skončení sportovně zatleskají, což je vyjádřením spokojenosti z boje a vzájemné úcty soupeřů. V případě příjezdu policie je boj ukončen a většina chuligánů se snaží utéct, neboť se obává postihů ze strany policie. Nepřátelství k policii je natolik silné, že se mohou obě strany dočasně spojit a společně proti ní bojovat. Při bitce mezi Slovanem Bratislava a Spartakem Trnava v červnu minulého roku dokonce pomáhali chuligáni Slovanu výtržníkům z Ostravy ze spárů policie (Football Factory, červen 2005). Dalším pravidlem je případě zatčení policií nevypovídat a nesvědčit proti vlastní nebo soupeřovy skupině.

Dojde-li k přerušení bitky nebo jejímu neuskutečnění z nejrůznějších důvodů (policie, slabý soupeř atd.), může nastat u některých jedinců pocit frustrace a následné vybíjení

agresivity na náhradních objektech. Může tak dojít k napadání policie ,pořadatelů či zařízení stadionu a jeho okolí.

Z písemných výpovědí chuligánů je patrné, že mají zájem o *zlepšování* vlastní scény a jejímu přiblížení evropským zemím. Jakékoliv porušování pravidel je tvrdě odsuzováno. Silnější tábory apelují na slabší a povzbuzují je, aby se zlepšili, a tím přispěli ke kvalitnějšímu střetu. Častá je sebekritika do vlastních řad, jsou rozebírány příčiny porážky a vyjádřena naděje na zlepšení do budoucna. Na druhou stranu je oceňován bojový výkon soupeře a kritizována vlastní zbabělost. Chuligáni rovněž sestavují žebříčky nejlepších a nejpočetnějších skupin a ultras produkcí. Společným znakem většiny článků je úsilí, které vynakládají chuligáni pro uskutečnění střetu. Výsledek tohoto úsilí často neodpovídá vynaložené snaze, ke střetům dochází málokdy. Dojde-li už k popisu bitky, málokdy jsou zmiňovány detaily rvačky, zranění většinou nejsou vážná. Chuligáni pro popis svých aktivit často používají slangové výrazy, policie je označována jako „čerti“, „robokopové“, „kukláči“ či „benga“. Zásahy policistů a pořadatelů uvnitř kotle bývají ze strany chuligánů doprovázeny silnou nesnášenlivostí a agresivními výpady proti nim. Kotel je totiž považován za teritorium, které je nedotknutelné, jeho hranice jsou jasně stanoveny a platí v něm vlastní specifické normy. Je tedy třeba jej bránit, výpady represivních složek jsou brány jako *porušení teritoria a rituálu chuligánů*. Samotná rvačka se označuje pojmem „třetí poločas“ či „piknik“ řadoví fanoušci jsou nazýváni jako „normálové“. Výtržníci označují sami sebe pomocí přezdívek, neboť nemají zájem o identifikaci policí. Ideálním dnem pro většinu chuligánů je vysoká účast členů jejich skupiny na fotbalovém zápase, dobré a hlasité povzbuzování umocněné nápaditou choreografií a vítězství domácího celku. „Zlatým hřebem“ celého dne vítězství v kvalitní bitce se silným soupeřem.

5.3.5. Vztah chuligánů k fotbalu

O fotbalových výtržnících se často říká, že nemají zájem o fotbal a hra samotná je vůbec nezajímá. Jsou obviňováni z toho, že jim jde pouze o rvačky a násilí. Z jejich výpovědích je zřejmé, že prioritou jsou sice rvačky, ale většinou opravdu záleží na

klubu a na hře, kterou jejich mužstvo předvádí. Jak tvrdí slávistický chuligán: „Devadesát procent z nás má rádo vzrušení ze hry. Jedeme za mužstvem třeba do Ostravy. Dělal bychom to jenom proto, aby se porvali?“ (z fanzinu Cadalo del Sur, léto 2005).

Fotbaloví chuligáni se často považují za elitu na fotbale, ostatními fanoušky vesměs pohrdají, ale jejich přítomnost tolerují. Nejvíce vycházejí s tzv. ultras, kteří tvoří atmosféru na stadionu a občas se zapojují i do rvaček, které ovšem nejsou jejich prioritou. Samotní chuligáni se přidávají do povzbuzování a ultras aktivit a to především na zápasech hraných venku tzv. „výjezdech“ , kde tvoří velkou část hostujících fanoušků. Na venkovních zápasech se zvyšuje možnost vzájemné konfrontace se soupeřovou skupinou, počet účastníků stoupá podle síly konkurenta.

Chuligáni mají rovněž zájem na komunikaci s klubem, který jim může přispívat na zájezdy a ultras akce. Ovšem pouze pod podmínkou, že se budou chovat neagresivně a budou svůj klub hlasitě podporovat. Dojde-li k porušení těchto pravidel, klub vzájemnou dohodu ruší a přestává se zástupci těchto skupin komunikovat.

Nejsou-li chuligáni spokojeni s výsledky a výkonem mužstva může dojít k napadení fotbalistů funkcionářů, či trenérů⁴⁹. Jaký vliv mohou mít výtržníci na svůj tým ukázala loňská sezóna. „Tvrdé jádro“ Sparty bylo dlouhodobě nepokojeno s výsledky mužstva a z angažování nepopulárního trenéra. Každý zápas dávalo svou nevoli hlasitým pískáním a urážením trenéra, který pod tlakem negativní atmosféry odstoupil od mužstva.

5.3.6. Chuligáni a politika

V souvislosti s touto subkulturou je často diskutováno i její propojení s extrémní pravíci či levicí. Počátkem devadesátých let docházelo k napojení zejména ultrapravicových skinheads na chuligánské skupiny. Jejich ideologie však byla přijata pouze malou částí chuligánů. Mezi nejvíce pravicové tábory patří Sparta, Brno a Olomouc. Názvy některých chuligánských skupin přímo odkazují k nacistické

⁴⁹ Příkladem může být incident z 30. března 2002 kdy po prohraném utkání v Jablonci, zastavilo cestou z Prahy osm automobilů spartánských chuligánů autobus s hráči Sparty a zaútočilo na něj kameny (Smolík, 2002).

ideologii, především kombinacemi číslic, které slouží jako šifrovací kód ideologických odkazů⁵⁰. Chuligáni jsou často omylem zaměňováni se skinheads, neboť mají rovněž kratší sestřih a nosí těžké boty, ale činí tak pouze z praktických důvodů. Pravicoví extremisté se navíc od chuligánských aktivit distancují, neboť v nich nevidí žádný smysluplný cíl a navíc odporují jejich ideologii.

Právě tito pravicoví skinheads byli obviňováni s rozšíření rasistických, xenofobních a antisemitických pokřiků na českých stadionech. Tento názor nelze považovat za správný, neboť do těchto pokřiků se zapojuje velmi často téměř celý stadion. Je rovněž otázkou do jaké míry jsou tyto pokřiky myšleny vážně, zda nemají spíše za cíl zesměšnit a urazit fanoušky nebo hráče hostujícího mužstva. Mezi antisemitické pokřiky patří „ polští Židi“ na fanoušky Ostravy, nebo „Jude Slavia“ na slávistické příznivce. Časté jsou rasistické nadávky a opičí skřeky na hráče tmavé pleti. V jednom zápase proti Žižkovu dokonce zasypalo „ tvrdé jádro“ spartánských fanoušků hřiště banány, jako reakci na tmavého hráče domácích Keneddy Chihuriho.

Naopak s ultralevicovými skupinami bývají spojeni chuligáni pražských Bohemians. Do jejich řad pronikají členové Antifašistické akce, kteří hledají přímou konfrontaci s politicky zneprátelenými pravicovými skinheady.

Většina chuligánů se však od politiky distancuje.

5.3.7. Proč to vlastně chuligáni dělají?

Odpovědět na tuto otázku není jednoduché, neboť zatím chybí rozsáhlejší empirický výzkum zabývající se přímo touto subkulturou. Z výpovědí chuligánů však můžeme usuzovat, že filosofie českých fotbalových chuligánů je stejná jako všude jinde na světě a sleduje jeden primární cíl-pobít se s nepřátelskou skupinou chuligánů. Chuligánství je především o bitkách, násilí, agresivitě o projevu hrubé síly. Jeho doprovodnou formou může být i rozbíjení, demolování a jiné výtržnosti. Zeptáme-li se

⁵⁰ Např. číslo 8 v názvu skupiny symbolizuje osmé písmenko v abecedě H, dvě osmičky můžeme číst jako HH, tedy jako zkratku volání „Heil Hitler“ Tuto kombinaci má v názvu například olomoucká skupina NS Commando

fotbalových chuligánů na důvody jejich jednání, většina nám odpoví, že je to pro ně odpočinková forma zábavy, seberealizace, životní styl nebo adrenalinový sport. Chuligáni si snaží dokázat, že jejich skupina je silnější než ta druhá. Jejich rivalita je dána nejenom klubově, zakládá ji i historie vzájemných střetů, které se cyklicky každou sezónu opakují. Cílem je odčinit minulé prohry či křivdy a vyřešit nevyřízené účty. Chuligán fotbalové Sparty se internetových stránkách (www.hooligans.cz) vyjádřil, že chuligánské chování pro něj znamená: „Sport jiného druhu, mimo brány stadionu. Cílem je porazit nepřítele. Jednoznačně ho zničit a vyhrát souboj.“ Podobně i slávistický chuligán tvrdí, že ho na fotbale nejvíce lákají bitky, ale i kamarádi, zábava a vzrušení. Na fotbal chodí, protože jej „Baví samotná hra, ale chodím se na fotbal i pobít, něco popít a zakřičet si. Je to o městské rivalitě, adrenalinu a především zábavě. Fanouškovská scéna je o tom, kdo má lepší a nápaditější choreografii, v jakém počtu a jak nahlas povzbuzuje a samozřejmě, kdo je lepší v bitkách. Bitky беру jako sport, podobně jako mužstva na trávníku, tak i fanouškovské tábory soupeří mezi sebou, kdo je lepší. Určitě se však nesnižujeme k tomu napadat starších lidí, děti a ženy a vůbec všechny, kdo nemají o střet zájem“ (zdroj www.hooligans.cz).

Výše uvedené poznatky je možno shrnout do několika bodů:

1. Fotbaloví chuligáni tvoří nepřilíš početnou, ale relativně stabilizovanou skupinu. Každá chuligánská skupina je tvořena menšími, neformálními skupinami.
2. Skupiny mají poměrně velkou organizaci a hierarchii. Hlavní slovo v nich mají nejstarší a nejrespektovanější členové. Skupiny jsou tvořeny výhradně muži. Každá skupina se od ostatních odlišuje svým názvem a specifickými symboly.
3. Snahou fotbalových chuligánů je zůstat v anonymitě, pozornost médií proto není pro většinu z nich žádoucí. Své aktivity prezentují pomocí vlastních časopisů a internetových stránek, které slouží i k vzájemné komunikaci a domlouvání bitek.
4. Primárním cílem chuligánských skupin je uskutečnění střetu s obdobnou skupinou soupeře. Tyto střety bývají dopředu domlouvány a mají svá pevná pravidla, mezi která patří zejména nepoužívání zbraní a nenapadání běžných

fanoušků. Střety probíhají mimo stadiony před nebo po skončení zápasů zápasech fotbalových klubů.

5. Fotbaloví chuligáni se identifikují se svým klubem a často jej i aktivně povzbuzují a podílejí se na choreografiích.
6. Fotbalové chuligány pojí silná nenávisť k policii, která je považovaná za jejich úhlavního nepřítele.
7. Někteří chuligáni se mohou hlásit k extremistickým hnutím, ale politika je většinou chuligánů odmítána.
8. Motivy násilného jednání jsou různé a individuální, neexistuje názorová shoda mezi příslušníky této subkultury. Pro mnohé z nich jsou jejich aktivity adrenalinovým sportem, jiní v nich vidí příležitost porazit soupeře a dokázat schopnost boje, pro ostatní jsou pouhou zábavou.
9. Z aktivit fotbalových chuligánů je patrná jistá kultivační snaha. Jednotlivé tábory se vzájemně povzbuzují k větší aktivitě a snaze pro uskutečnění střetu. Kvalitní bojový výkon soupeře je nepřátelskou skupinou oceňován, naopak porušení pravidel při boji je tvrdě odsuzováno. Případná porážka či vítězství je po skončení boje analyzována a hledají se jejich důvody a příčiny. Častá je i kritika vlastní skupiny, pokud se sejde v malém počtu nebo jsou z její strany porušena pravidla. Mezi základní zásady chuligánů patří odmítání jakékoliv spolupráce s policií.
10. Zranění utrpěná následkem střetu nebyvají vážná, nedochází u nás k úmrtím.

6. Opatření v boji proti fotbalovému chuligánství a jeho negativním projevům.

6.1. Protiopatření ve Velké Británii

Velká Británie je zemí, která vede boj s fotbalovými chuligány nejdéle ze všech států Evropy. Opatřeními, zabývajícími se potlačením negativních jevů fotbalové diváctví se zabývá déle než třicet let. Přístup k řešení tohoto problému je možno nazvat jako represivní, neboť se zabývá odstraněním příznaků samotného jevu, nesnaží se odstranit jeho příčiny. Jde však o případ moderní, poučené represe. Využitím represivních opatření a moderních technologií se Velké Británii podařilo vymýtit tento jev přímo z fotbalových stadiónů. Negativním důsledkem těchto metod bylo přesunutí násilí do ulic a jeho následná obtížnější identifikace.

V šedesátých letech začala policie ve Velké Británii systematicky bojovat proti chuligánským gangům, a dlouhodobě je sledovala, což mělo za následek odhalení vůdčích osob těchto gangů a jejich následné uvěznění. Tyto kroky vedly k ochromení celé organizační struktury gangů a jejich rozpadu (Carnibella, s.113).

Největší výtržnosti způsobovali chuligáni na zápasech hraných venku. V sedmdesátých a osmdesátých letech byli fanoušci z vlakových a autobusových nádraží doprovázeni obvykle kordony policistů na stadion. Policisté na koních a se psy obklopili fanoušky, kteří dorazili na nádraží, a eskortovali je do hostujícího sektoru. Zde byli izolováni od domácích fanoušků nejen vysokými ploty, ale i řadou policistů. Ploty znemožňovaly vniknutí diváků na hřiště a házení předmětů. Policejní opatření byla považována za nepřiměřená, neboť často docházelo k incidentům vyprovokovaných policií a zatýkání nevinných osob. Vlna kritiky se snesla především na odlišné postupy policie při jednání s fotbalovými fanoušky, jelikož přijatelné chování na jednom hřišti, mohlo znamenat protizákonné jednání na jiném hřišti. Postupem času ubývalo fanoušků cestujících na zápasy hrané venku, částečně díky silným policejním opatřením, ale také díky celkové politice klubů, které nestály o

zbytečné problémy a dávali přednost domácím fanouškům před hostujícími, na které zbylo jen velmi málo lístků. Většina fanoušků hostí dávalo přednost individuální automobilové dopravě před hromadnými výjezdy s fancluby autobusy či vlakem, což ztěžovalo jejich kontrolu policií (Carnibella, s.114-115).

Osmdesátá léta přinesla používání moderních technologií v boji proti násilným divákům a podílela se i na zajištění bezpečnosti ostatních fanoušků. Převratnou v tomto směru by se dala nazvat instalace *vnitřního kamerového okruhu* na všech stadionech první ligy, doplněná ručními kamerami, kterými policisté monitorují veškeré dění v hledišti. Všichni diváci tak byli pod dohledem kamer a jejich identifikace v případě násilného chování se stala velmi snadnou. Navíc videozáznam je v britském soudním řízení uznáván za věrohodný důkaz. Další novinkou bylo používání tzv. *photophone*, což je systém, který umožňuje výměnu záběrů z kamerového okruhu či jiných zdrojů prostřednictvím telefonu. Díky této technologii mají policisté v den utkání k dispozici potřebné fotografie výtržníku z celé Británie. Při mistrovství Evropy v Anglii v roce 1996 byl použit mobilní vůz tzv. *Hoolivan*, který byl vybaven devíti teleskopickými kamerami s hydraulikou. Toto zařízení umožňuje radiové spojení mezi policisty uvnitř i mimo stadionu a může být napojeno i na vnitřní kamerový okruh (Carnibella, s.117)

V polovině osmdesátých let došlo k několika katastrofám na fotbalových hřištích, při níž v důsledku nedostačujících preventivních opatření a nevyhovujícím stadionům zahynuly desítky lidí. V roce 1985 zemřelo v Bradfordu v důsledku požáru 96 lidí, v tom samém roce zemřelo v Bruselu třicet devět fanoušků díky davové panice a následnému ušlapání. Tato neštěstí vyprovokovalo britskou vládu k vydání tzv. *Football Spectator Act (1989)*, na jehož základě vznikl Úřad pro fotbalové licence, vydávající licence ke vstupu na stadion. Ti výtržníci, kteří mají v systému záznam, nesmějí navštívit žádné utkání anglické ligy či pohárů a platí pro ně zákaz vycestování ze země v době mezistátních utkání nebo evropských pohárů. S tímto souvisí vydávání *identifikačních čipových karet*, bez kterých není možno dostat se na fotbalový stadion. Karty obsahují osobní údaje jednotlivců, dopustí-li se jedinec protizákonného jednání v souvislosti s fotbalem je mu udělen záznam v systému databáze fanoušků a není vpuštěn na stadion (Carnibella, s.118).

V roce 1989 došlo v Británii k další obrovskému neštěstí, kdy vlivem nedokonalé organizace a zastaralého stadionu došlo k umačkání devadesáti pěti příznivců Liverpoolu v Sheffieldu.

Jako reakce na tuto událost vyšla ještě téhož roku zpráva Lorda Taylora obsahující čtyřicet tři doporučení následovaná další upravující zprávou. V ní se zdůrazňuje především nedostatečná komunikace mezi fanoušky a zástupci klubu, nedostatek vyžití pro fanoušky na stadionu a nevyhovující technický stav většiny fotbalových stadionů. Mezi nejdůležitější návrhy patří především *přestavění všech ochozů stadiónů pouze na místa k sezení, odstranění plotů ze stadionu, uzákonění překupnictví s lístky za trestný čin, zavedení nových práv k postizení trestných činů odehrávajících se uvnitř fotbalových stadiónů jakými jsou např. rasistické urážky.*

Převratnou změnou bylo v devadesátých letech využívání služeb pořadatelů (stewardů), kteří odpovídají za zajištění pořádku na stadionech. Pořadatelé tak postupně nahradili policii, která dnes na stadionech ve Velké Británii není vůbec vidět. V roce 1985 byl poměr policistů vůči divákům 1:74, v roce 1992 to bylo již jen 1:132. Toto opatření je všeobecně přijímané jako prospěšné, neboť velký počet policie na stadionu působil provokativně na skupinu radikálních fanoušků a zvyšoval pravděpodobnost výtržností z jejich strany. Pořadatelé jsou profesionálně vyškoleni, učí se zvládat krizové situace v hledišti. Jsou zodpovědní za klid v hledišti v průběhu zápasu, pokud diváci poruší pravidla klubu či stadionu mohou být pořadatelé vyvedeni mimo stadion. Policie může vyvést diváky mimo stadion pouze v případě porušování zákona. Neexistuje jednotný model, podle kterého by byli pořadatelé ve Velké Británii školeni. Důraz je kladen především na psychickou a fyzickou odolnost, důležitý je i přiměřený věk. Pořadatelé se učí být milí a příjemní, krizové situace musí řešit rázně bez použití násilí (Carnibella, s. 116).

Změny nastaly pouze v organizaci a využívání moderních technologií, výrazně přísněji se postupovalo především v otázkách legislativy. Dřívější přestupky jako vhazování předmětů na hrací plochu, rasové zesměšňování či ponižování a vniknutí na hrací plochu se začalo posuzovat jako trestný čin. Zákaz vstupu platí pro osoby podnapilé, jedinci pod vlivem alkoholu mohou být vyvedeni ze stadiónu. Během Mistrovství Evropy v Anglii v roce 1996 byli dokonce fanoušci okamžitě po zadržení

souzení a byl jim vyměřen patřičný trest, který většinou znamenal zákaz navštěvování stadionu a cestování na zápasy v zahraničí. Známí angličtí výtržníci, kteří byli evidováni jako problémoví, nesmějí opustit svou zemi v době konání mezistátního utkání, odevzdávají svůj pas na nejbližší policejní stanici, kde se v den utkání nahlašují.

Důležitá je rovněž přísná distribuce lístků před zápasy, aby nedocházelo k obsazování cizích míst, což by mohlo vyvolat konflikty mezi fanoušky. Výroba a distribuce vstupenek musí zajišťovat prevenci zneužívání, falšování a černého obchodu s nimi. Vstupenky se vydávají pouze na jméno a obsahují identifikační údaje jedince.

6.2. Prevence v Německu

Německo je po Velké Británii druhou nejvýznamnější zemí v boji proti chuligánům. Německo se vydalo jinou cestou, jak čelit těmto výtržníkům, protože se zaměřilo především na prevenci, kterou ovšem kombinuje s moderními represivními opatřeními. Hledá příčiny těchto jevů a snaží se jim co nejefektivněji předejít. Důraz je kladen na práci s fanoušky pomocí tzv.fanprojektů.

Fanprojekty začaly vznikat v Německu již počátkem 80.let, kdy mladí sociální pracovníci začali pracovat s fotbalovými fanoušky. Většina německých fanouškovských projektů má své vlastní klubovny, ať již v prostorách tribun, stavebních buňkách na stadionech nebo v jiných domech a prostorách kolem stadionů či ve městech. Tam se fanoušci setkávají a tráví svůj volný čas. Projekty fungují na profesionální bázi a téměř vždy poskytují nabídku sociální práce, poradenství a pomoci fanouškům při řešení nejrůznějších problémů, týkajících se jejich fotbalového života nebo osobních problémů. Programy vedou profesionální pracovníci (sociální pedagogové) a samotné projekty mají podporu fotbalových klubů, radnic a dalších státních i nestátních institucí. Dnes působí v Německu třicet jedna projektů sociální práce s fotbalovými fanoušky. Každý jednotlivý fanprojekt je založen při fotbalových klubech první Německé ligy, některé fanprojekty se vyskytují i u klubů z nižších soutěží (Carnibella, s.123-124) . V roce 1993 vznikl v Německu *Koordinationsstelle Fan-Projekte* za účelem koordinace jednotlivých místních fanprojektů na základě

Národní koncepce sportu a bezpečnosti. Tato instituce zajišťuje především výměnu potřebných informací mezi místními fanprojekty, podílí se na obsahu a realizaci vstupního a následného vzdělávání pracovníků v projektech, vytváří koncepci sociální práce s mládeží (fotbalovými fanoušky). Koordinační středisko se podílí také na přípravě mezinárodních konferencí a symposií k sociální práci s fotbalovými fanoušky, podílí se na spolupráci pracovních skupin, komisí a zainteresovaných institucí. Koordinační středisko se zabývá informováním veřejnosti o práci fanprojektů, provozuje vlastní internetové stránky, vydává odbornou literaturu (Švěřepa, 2001, s.33).

Zpočátku zajišťovaly tyto fanprojekty především navázání kontaktů a zlepšení komunikace mezi fotbalovými fanoušky a fotbalovými činovníky a policií. Později se zaměřily zejména na komunikaci s chuligány a nabízení nejrůznějších forem pomoci a prevence. Tato snaha měla za cíl zabránit vzniku násilností ve spojitosti s fotbalovými zápasy a motivovat iniciátory těchto akcí ke smysluplné činnosti a seberealizaci, která by byla prospěšná nejen pro ně, ale i pro společnost.

Fanprojekty se ukázaly jako velmi efektivní v boji proti fotbalovým chuligánům, dnes se v Německu prakticky neseťkáme na stadionech s těmito jedinci, a to zejména u klubů, ve kterých byly tyto fanprojekty zavedeny. Proto není divu, že tento model prevence přejaly i některé další země Evropy jako Nizozemí, Belgie, Švýcarsko, Dánsko, Švédsko.

6.3. Evropská mezinárodní spolupráce v boji proti negativním jevům na fotbalových zápasech⁵¹

Tragická událost v Bruselu v roce 1985 vyvolala vlnu zděšení po celé Evropě i světě, proto bylo jasné, že budou muset následovat rázná opatření, pomocí kterých by bylo možno podobným situacím předcházet. První mezinárodní organizací zabývající se systematicky diváckým násilím je Rada Evropy. Ta vydala v roce 1985 „*Evropskou úmluvu k diváckému násilí a nevhodnému chování při sportovních utkáních, zvláště*

⁵¹ Celá tato kapitola je zpracována na základě tiskové zprávy předsedy Stálého výboru Evropské úmluvy k diváckému násilí Radima Bureše 2004

při fotbalových zápasech“. Na tuto úmluvu navazují Doporučení stálého výboru evropské úmluvy. Stálý výbor se kromě obecných doporučení a monitoringu naplňování Evropské úmluvy jejími členskými státy zabývá i koordinací mezinárodní spolupráce především v souvislosti s mezinárodními šampionáty. Úmluva vyzývá k založení koordinačního orgánu, kde budou zastoupeny všechny složky podílející se na prevenci a potlačování negativních jevů v souvislosti s fotbalovými utkáními. Mezi tyto složky patří zejména ústřední orgány zabývajícími se sportem, ministerstvo vnitra a policie, orgány místní správy a sportovní organizace a kluby. Nejdůležitějším úkolem koordinačního orgánu je jasné rozdělení odpovědnosti mezi organizátory a veřejné orgány.⁵²

Většina těchto bodů je blíže popsána v předchozí kapitole o preventivních opatřeních ve Velké Británii, z kterých také z velké části čerpá. Vyzdvihl bych především důležitost **preventivních a vzdělávacích opatření** s nimiž je spojeno zejména budování **fan-ambasád** neboli informačních středisek pro hostující fanoušky, dále také **dlouhodobá sociální a preventivní práce s fanoušky, podpora klubů ve zlepšení a rozšíření spolupráce s fanoušky**. Důležité je kontaktovat místní úřady, které mohou hrát zásadní roli při rozvíjení preventivních aktivit zaměřených zejména na mládež.

Rovněž **policejní spolupráce** na mezinárodní úrovni je nezbytná pro hladký průběh fotbalových utkání především na světových šampionátech, mezistátních či pohárových zápasech. Jedná se zejména o pochopení rozdílné kultury a tradice hostujících fanoušků z hlediska policie. Policisté by měli být empatičtí, ale v případě vyskytnutí závažné situace nekompromisní k původcům incidentů a násilností.

⁵² Doporučení Stálého výboru je možno tématicky rozdělit na několik okruhů:

1. Bezpečnost na stadiónech a v okolí stadiónů
 - a)Bezpečnostní plánování a řízení
 - b)Bezpečná konstrukce stadiónů
 - c)Problematika oplocení a separace fanoušků
 - d)Pořadatelská služba
 - e)Distribuce lístků
 - f)Prodej alkoholu
2. Preventivní a vzdělávací opatření
3. Identifikace a stíhání pachatelů diváckého násilí
4. Policejní spolupráce a výměna policejních informací
5. Prevence rasismu a xenofobie

Co se týká prevence **rasismu a intolerance**, tak jsou vlády všech členských států Evropské Unie vyzývány, aby apelovaly na sportovní organizace a kluby, aby vzaly na vědomí, že je rasismus na fotbalových utkáních reálným problémem. Kluby přijaly pevnou antirasistickou politiku, vyvíjí tlak na hráče, trenéry, činovníky a své fanoušky, aby se zdrželi jakýchkoliv rasistických projevů a narážek. Antirasistická opatření jsou zahrnutá do návštěvních řádů stadiónů a jsou důsledně vymáhána. Co se týče protirasistických kampaní, mezi neaktivnější evropské státy patří tradičně Velká Británie a Německo. V roce 1993 byla v Anglii zahájena rozsáhlá kampaň namířená proti rasismu s názvem „Let’s Kick Racism out of Football“. Tato kampaň obsahuje devět bodů, které jednomyslně odsuzují rasismus a jsou pro jeho tvrdé potrestání. Do těchto antirasistických kampaní se aktivně zapojují fanoušci a hráči. V rámci kampaně „All different-All Equal“ (=Všichni rozdílní, všichni stejní) vyzvala Rada Evropy různé evropské hráče k veřejnému vystupování v národních televizích, kde se veřejně vyjadřovali proti stoupajícímu rasismu a xenofobii na stadionech (Carnibella, s.8). Italští fotbalisté reagovali na vzrůstající rasistické projevy oblečením dresů s nápisy „No al razzismo“ (=Ne rasismu). Bradbury (1996, s.5) uvádí, že podobně se v prosinci 2005 objevili všichni hráči německé bundesligy v dresech se sloganem „Mein Freund ist Ausländer“ (=Můj přítel je cizinec).⁵³

V současné době je největší a nejvýznamnější protirasistickou organizací „Football Against Racism in Europe“ (**FARE**), která vznikla 12.února 1999. Sdružuje v sobě přes 40 organizací ze třinácti evropských zemích (především antirasistické fotbalové kampaně, fanouškovské projekty a fankluby, sportovní kluby a organizace na ochranu lidských práv (Smolík, 2002). Spolupracuje se zástupci všech světových fotbalových organizací, realizuje nejrůznější kampaně, vydává letáky a časopisy.

Kromě výše uvedených organizací existují i ty, které se snaží zdůraznit důležitost **fair-play** ve fotbale. Mezi ně patří i stejnojmenná kampaň „Fair-Play“, která motivuje jednotlivé státy ke snižování projevů rasismu v hledištích tím, že bodově hodnotí

⁵³ Mezi neaktivnější protirasistické fanoušky v Evropě patří především příznivci německého St.Pauli, skotského Celtic Glasgow, švédského Bröndby Kodaň a mnozí další. Tito fanoušci sami vytvářejí na stadionech protirasistické plakáty a nápisy a aktivně se zapojují do kampaní. Vydávají časopisy, pořádají koncerty, přednášky, vzájemné fotbalové turnaje atd. Snahou mnohých klubů je zapojit aktivně příslušníky minorit a přilákat je na fotbal buďto jako hráče, nebo jako fanoušky. Vzájemné poznání odlišných skupin obyvatel je určitě dobrým krokem k překonávání vzájemných předsudků, navíc může fotbal hrát při vzájemném sbližování rozhodující roli.

korektnost vystupování fanoušků jednotlivých klubů při zápasech evropských soutěží. Nejslušnější státy pak mají možnost nasazení více týmů do utkání o evropské poháry (Carnibella. s.9).

6.4. Protichuligánská opatření v České republice

Česká republika dosud využívala jednostranných represivních opatření v boji proti chuligánům. Výsledky jsou viditelné především na stadionech, které jsou v současnosti bezpečné a k incidentům zde dochází spíše výjimečně. Veliký posun vpřed byl učiněn především díky modernizaci stadiónů, všechna místa jsou k sezení, sektory jsou od sebe odděleny, počítá se také s kamerovým systémem na všech stadiónech první ligy. Aktivita chuligánů se tak dají lépe monitorovat a odlišovat od chování ostatních diváků. Zkušenosti z Anglie rovněž ukázaly, že lidé, kteří sedí, se chovají klidněji a nemají tendence k násilnému chování. Došlo i ke zpřísnění provozního řádů na stadiónech. Při vstupu na stadión probíhají přísné prohlídky, jakékoliv předměty ohrožující bezpečnost jsou okamžitě zabavovány, rovněž platí zákaz prodávání alkoholických nápojů na stadiónech. Osoby pod vlivem alkoholu nejsou vpuštěny na zápas, a ti, kteří se chovají pod jeho vlivem nepřístojně bývají vyvedeni pryč ze stadiónu.

Podobně jako v jiných zemích se násilnosti nepodařilo odstranit úplně, neboť se odehrávají především mimo stadiony. Policie a spolu s ní i pořadatelská služba je poslední dobou kritizována a to nejen z řad chuligánů, ale i obyčejných fandů, za nadměrnou intenzitu prostředků, které využívá v boji proti chuligánům. Na zajištění hladkého průběhu zápasů jsou vynakládány obrovské částky, jdoucích z kapes daňových poplatníků. Počet policie, která je často přítomná a viditelná na stadionech, několikanásobně převyšuje počet fanoušků a chuligánů. Riziková utkání doprovázejí doslova válečné manévry, cestou na zápas můžeme vidět vodní děla, obrněné transportéry či policejní antony. Pořadatelé na stadionech jsou neochotní, neinformovaní a hrubí. Vznikne-li na stadionu konflikt je řešen silou, která nerozlišuje mezi pravými pachateli výtržností a obyčejnými diváky. Velikým problémem je u nás též nerespektování provozního řádu, neboť se na mnoha fotbalových stadiónech první

ligy můžeme setkat s prodejem alkoholu. Rovněž vstupní prohlídky nedokáží zabránit fanouškům přenášení nebezpečných předmětů. Další nevyřešenou věcí je nejasná kompetence a pravomoce pořadatelské služby nebo pořadatelské služby a policie. Mezi těmito dvěma složkami bezpečnosti také chybí dostatečná komunikace, takže často bývá zásah špatně a nepřiměřeně načasován.

Co u nás zatím velmi chybí, je především jakákoliv systematická práce s fanoušky, která by se snažila odstranit násilnosti preventivními opatřeními. Zde se naskytá obrovský prostor pro sociální práci s ohroženou skupinou mladých fanoušků navštěvujících kotel nebo přímo se samotnými chuligány a další výchovná či vzdělávací opatření.

6.4.1. Aktivity státních institucí ČR v problematice diváckého násilí

Evropská úmluva o diváckém násilí a neslušném chování při sportovních utkáních, zvláště při fotbalových zápasech se stala pro Českou republiku závaznou od 1.6.1995.

V České republice je hlavní institucí zabývající se diváckým násilím tzv. *Koordinační komise k diváckému násilí a nevhodnému chování při sportovních utkáních*, která vznikla v roce 1996.⁵⁴ Komise se staré především o koordinaci činnosti smluvních stran, spolupráci s občanskými sdruženími a hromadnými sdělovacími prostředky. Má za úkol rovněž iniciovat preventivní, výchovnou, informační a výzkumnou činnost, dále monitoring situace v oblasti diváckého násilí (Mareš, 2004, s.44)

Českomoravský fotbalový svaz organizuje zápasy první a druhé ligy a vydává k jejich pořádání vlastní směrnice. Závazná pravidla pro konání zápasů stanovuje *Soutěžní řád* (Balcar 1998, s. 54). Českomoravský fotbalový svaz vyhlásil v roce 1998 akci *Stadióny 2003*, jelikož bylo třeba vybudovat kvalitní zázemí pro hráče a diváky. Každý stadion má od roku 2003 nejméně osm tisíc míst pro diváky, všechna k sezení. Oplocení kolem hrací plochy měří nejméně 180 cm, za brankami jsou umístěny sítě proti vyhazování předmětů. Hlediště je rozděleno na čtyři samostatné sektory, prostory pro vlajkonoše dostatečně označené o oddělené od ostatních. Nezbytností je sociální zařízení pro sektor domácích i hostů. Postupně se začíná s instalováním kamer na

⁵⁴ S ní úzce spolupracuje Ministerstvo vnitra a Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, dále je přizván Českomoravský fotbalový svaz, Český svaz ledního hokeje a nově též Svaz měst a obcí České republiky.

fotbalových stadiónech, ty jsou již instalovány na Spartě, Slavii, v Teplicích a v Liberci, v dohledné době přibudou i ostatní stadióny (Švěřepa, 2001, s.41.)

Policie České republiky

Úkoly příslušníků Policie České republiky na úseku diváckého násilí jsou upraveny závazným pokynem policejního prezidia č. 100/2002. Policie se s dostatečným časovým předstihem dohodne se zástupci sportovního klubu, případně s přizvaným zástupcem obecního (městského, místního) úřadu, termín společného jednání. Na něm vytipují rizikové sportovní utkání a podle toho zajistí potřebný počet policistů. Policie České republiky-Policejní prezidium a Českomoravský fotbalový svaz (ČMFS) uzavřely v roce 1995 *Dohodu o vzájemné spolupráci při zajišťování veřejného pořádku, ochraně bezpečnosti osob a majetku při fotbalových utkání*. Dohoda je uzavřena na jeden rok, ale je každoročně prodlužována. Dohoda rovněž upravuje práva a povinnosti jednotlivých složek. Pořádek na hřišti a stadionu zajišťuje pořadatel, který je placen klubem. Ten se stará o to, aby nedocházelo k porušování bezpečnostního řádu stadionu. Hrozí-li po zápase potyčky mezi zneprátelenými kotli, nechávají pořadatelé jeden z kotlů déle na stadiónu. Ocitne-li se kdokoliv cizí na hrací ploše, je okamžitě vyveden policií. Jsou-li hráči ohroženi jakýmkoliv předměty, může rozhodčí zápas okamžitě ukončit, tato informace je hlášena pořadatelem jako upozornění. Dojde-li při zápase k výtržnostem, může být klub potrestán kontumací výsledku, peněžní pokutou nebo uzavřením stadiónu na několik soutěžních utkání (Třepeš, s.4-6).

Policie zakročuje pouze tehdy, dochází-li k závažnému narušování veřejného pořádku a je-li k tomu vyzvána pořadatelem, neboť stadión je soukromým majetkem. Zásah přímo na stadiónu je pro policii legislativně komplikovaný, proto je její snahou vytlačit chuligány mimo stadion, kde již může uplatnit plně své pravomoce. Policie rovněž doprovází hostující fanoušky směrem ke stadiónu a zpět na vlakové či autobusové nádraží. Fotbaloví chuligáni byli zařazeni v roce 1999 mezi *extremistické skupiny* a věnuje se jim proto kriminální policie. Policie zajišťuje na utkání první i druhé ligy pozorovatele (tzv.spottera). Ten má za úkol monitorovat chování nejagresivnějších jedinců a jejich případné zadržení. Pokud policie při policejním opatření zjistí pachatele přestupků či trestných činů, poskytne dle Dohody ČMFS,

fotbalovým klubům nebo oddílům podklady při uplatnění majetkových a jiných náhrad škod (Mareš 2004, s.45-46).

Justice

Přestupky a trestné činy fotbalových chuligánů řeší především trestní právo. V souvislosti s fotbalovými utkáními dochází nejčastěji k páchání následujících trestných činů: hanobení národa, etnické skupiny, rasy a přesvědčení, výtržnictví, krádež, poškozování cizí věci, neoprávněné podnikání. Nejčastěji jsou chuligánům ukládány podmíněné tresty, zákazy vstupu na fotbalové stadiony, veřejně prospěšné práce atd. v závislosti na závažnosti jejich činu. Pokud fanoušek poruší zákaz vstupu na stadión, dopouští se trestného činu maření úředního rozhodnutí. Za tento trestný čin mu může soud uložit pokutu nebo nepodmíněný trest odnětí svobody až na šest měsíců. V úvahu přicházejí rovněž sankce za znečištění veřejného prostranství, nebo za zničení, poškození, znečištění, neoprávněné odstranění či zakrytí orientačního označení (Mareš, 2004, s.46). K nepodmíněným trestům odnětí svobody pro chuligány dochází v České republice spíše zřídka⁵⁵.

6.4.2. Některá další doporučení v boji proti fotbalovému násilí v ČR⁵⁶

Současná represivní opatření v ČR proti fotbalovým chuligánům mají za následek krátkodobé uklidnění situace a relativní klid na stadiónech. Naše republika se stále striktně drží pouze přísných represivních opatření, od kterých již většina západoevropských zemí opustila před deseti lety. Jako nejefektivnější se totiž ukázala systematická výchova fanoušků, která se snaží odstranit násilné sklony již v jejich počátcích, aby se nemohly projevit ve své patologické podobě ve formě chuligánství. Samozřejmě, že jsou tato preventivní opatření kombinována spolu s represivními postupy. Jedná se však o poučenou, vysoce efektivní represi, využívající nejmodernějších technologií. Pouze tato vzájemná kombinace, spolu

⁵⁵ V současné době se chystá novela trestního zákona. Podle ní by se výtržnictví, hlavně tedy násilí a rasismus, při sportovních utkáních mělo stát samostatným trestným činem. Poslanec US-DEU Vlastimil Ostrý tvrdí, že by mohla novela uspět již počátkem tohoto roku. Chuligánům tak hrozí pokuty, úplný zákaz vstupu na stadiony nebo dvouleté, v případě organizovaných výtržníků dokonce, až tříleté vězení.

s dokonalou koordinací a komunikací všech legislativních a zainteresovaných složek, zaručuje efektivní výsledek při potlačování negativních diváckých jevů na fotbalových utkáních.

P.Slepička (1990) již před šestnácti lety doporučuje i pro podmínky České republiky uplatňovat důsledná represivní opatření (oddělené sektory, zákazy vstupu výtržníkům a zákaz alkoholu) v kombinaci s výchovným působením sdělovacích prostředků a klubů. Zdá se, že určitý posun nastal pouze v prvním případě, výchovou svých fanoušků se u nás nezajímá téměř žádný klub ani jiná instituce.

I přes modernizaci stadiónů většiny prvoligových oddílů můžeme stále vidět oplocení na mnohých z nich. Z mnoha stran je argumentováno, že český fanoušek ještě nedospěl do stavu jako je ho západní kolegové a mohl v poklidu sledovat utkání na stadiónu, kde by nebyly ploty. Přitom se ukázalo, že ploty vyvolávají v chuligánech úzkost a ti na ně reagují agresí. Ploty o špatný technický stav stadiónů měl za následek největší tragédie v dějinách fotbalu. Lidé se na moderních stadiónech chovají mnohem kultivovaněji, než na zastaralých Jako nezbytné opatření se rovněž doporučuje přísné oddělení sektorů obou soupeřících fanoušků . V Anglii se v současnosti ruší oddělené sektory, neboť ty jenom vymezují hostujícím skupinám jejich místo a prostor , kde se realizují. Jsou budovány tzv. neutrální zóny, kde vedle sebe sedí fanoušci obou mužstev. Splynou-li s ostatním davem, chovají se úplně jinak. V současnosti samozřejmě toto opatření nepřichází v našich podmínkách v úvahu, ale do budoucna je o něm možno uvažovat. Segregace fanoušků pouze podporuje nepřátelské nálady mezi nimi, neboť je jednoznačně vymezen prostor „oni“ a „my“. Fanoušci ve svém sektoru mají pocit výlučnosti a mohou v něm realizovat své negativní chování. Je-li jim tento prostor sebrán, nemají kde se chovat negativně. Spousta nepřátelství mezi fanoušky obou táborů vzniká díky předsudkům a tradici nepřátelství, která se dědí po generace. Splývání a míšení obou táborů pomáhá vzájemnému poznávání a respektu.

Velikým problémem je také nedostatek komunikace mezi klubem a fanoušky a fanoušky a policií. Klub by měl mít zájem o navázání kontaktů se všemi skupinami svých fanoušků. Několik existujících fanklubů v ČR omezují svou činnost pouze na prodej suvenýrů a organizování výjezdů na utkání hraná venku. Realita v České

⁵⁶ Většinu doporučení z této kapitoly jsem napsal na základě vlastních zkušeností z návštěv fotbalových utkání.

republice je taková, že o atmosféru na našich stadiónech se při obecně malém počtu starají především ultras a chuligáni, kteří také tvoří významný počet při utkáních na cizích hřištích. Zástupci klubu by měly kontaktovat členy chuligánských či ultras skupin a vyjasnit si pravidla chování, popřípadě navázat oboustranně prospěšnou spolupráci. Klub by mohl těmto skupinám poskytovat peníze na výrobu vlajek, choreografií nebo slevy na vstupné výměnou za slušné chování a hlasité povzbuzování na stadiónu. Společná setkání a diskuse v uvolněné atmosféře zasazená do určité akce a spojená s jistou aktivitou mohou překonat bariéry v komunikaci a být příjemným zážitkem pro obě strany. Toho lze dosáhnout např. na fanouškovských párty, nebo kdekoli, kde lze navodit uvolněnou a neformální atmosféru. Aktivně by měli být zapojeni i hráči, kteří by se účastnili pravidelných besed s fanoušky, což posiluje pozitivní identifikaci mladých lidí s klubem nebo jeho fanoušky. U některých klubů jako Baník Ostrava či Sigma Olomouc tato spolupráce dobře funguje. Velmi zarážející je především nečinnost nejdůležitějšího fotbalového orgánu u nás Českomoravského fotbalového svazu (ČMFS). Ten by měl mít největší zájem na klidný průběh fotbalových zápasů. Jeho povinností by mělo být i naslouchání přání fanoušků a pracovat pro ně. Je to instituce mající mezinárodní vliv, mohla by tedy tudíž zajistit potřebné finance pro fanouškovské aktivity po celém světě. Ve skutečnosti ČMFS neprojevuje jakýkoliv zájem o spolupráci a k potřebám fanouškům je hluchý a slepý. O celkové struktuře této „zkostratělé“ a celkově nedobře fungující instituce svědčí i fakt, že po korupční aféře nedošlo k odstoupení členů ČMFS, ti si naopak zvolili staronovou komisi a přeskupili své posty. V této atmosféře a neochotě členů ČMFS je již nezájem o vzájemnou spolupráci oboustranný.

Domnívám se také, že by bylo velmi prospěšné uspořádat besedu mezi policisty a chuligánskými a ultras skupinami. Mezi těmito skupinami vládne vzájemná nedůvěra a nepřátelství. Chuligáni považují za policii za větší nepřítele, než soupeřící chuligánské skupiny. Dokonce se jsou schopni se proti policii společně spojit a bojovat s ní. Určité vyjasnění svých pozic a vzájemná komunikace by mohla pomoci ke zlepšení chování chuligánů a ke zmírnění trestů a sankcí ze strany policie. Situaci komplikuje i neurčitá legislativa a nestejný postup policie v boji proti chuligánům. Co je na jednom stadiónu tolerováno, bývá na jiném považováno za přestupek či trestný čin. Rovněž není přesně

definováno, co to vlastně chuligánství je, a jak jej trestat. Někdy tak dochází k absurdním situacím, kdy policie rozdává paragrafy za úplné zbytečnosti. Byl jsem svědkem situace, kdy byli na stadionu zatčeni obyčejní fanoušci, jenom proto, že stáli poblíž ohniska násilností. Policie by měla v případě výtržnictví zakročit důrazně a přesvědčivě, aby nevznikly pochyby o tom, že je toto chování jakýmkoliv způsobem tolerováno. Cílem jejich zásahu by měli být pouze skuteční pachatelé přestupků či trestných činů. Bylo by proto dobré dávat fanouškům při vstupu na stadión zdarma letáček, ve kterém by byla jasně napsána práva a povinnosti všech fanoušků a případné postihy za jejich překročení. Mnohé by vyřešilo zavedení identifikačních karet pro fanoušky, což však není v současnosti reálné. Velké změny budou muset také nastat v pořadatelské službě. Její členové jsou nabíráni především z řad studentů a důchodců, kteří nemají potřebné fyzické předpoklady ani znalosti prostředí. Jejich funkce se tak omezuje pouze na trhání lístků a kontroly při vstupu na stadión. K tomu, aby byli pořadatelé respektováni fotbalovými fanoušky, je třeba jejich profesionalizace. Mělo by probíhat náročné výběrové řízení, které by vybralo psychicky a fyzicky odolné pořadatele s vynikající znalostí fotbalového prostředí. Tito lidé by měli být odolní vůči psychické zátěži, vystupovat sebejistě, příjemně a umět profesionálně zvládat davové situace. Postupným cílem je postupné vytlačení policie ze stadiónu a její nahrazení pořadateli. Ti by měli být placeni klubem.

Je třeba vzít v potaz i vliv médií a jejich způsob zpravodajství, který zveličuje danou situaci, zvláště před tzv. rizikovými zápasy. Na policii je vytvářen obrovský tlak veřejnosti, díky kterému často používá předimenzované prostředky, jenž vedou k přehnaným a neadekvátním zákrokům. Média by měla informovat o chuligánské subkultuře objektivně a pravdivě, aby nešířila zbytečnou paniku a strach. Rovněž by mohla média zveřejňovat výši trestů odsouzených chuligánů, toto opatření by mělo mít odstrašující efekt na ostatní výtržníky a potenciální chuligány.

Za hlavní příčinou úbytku diváku na fotbalových zápasech v ČR je uváděn jejich strach z fotbalových chuligánů. Podle průzkumu Slepíčky (1990) uvedlo však 87% diváků důvod nepřítomnosti katastrofální úroveň služeb na stadiónech. Příčin malých návštěv na fotbalových stadiónech bude jistě více např. špatná a nezajímavá hra obou mužstev, možnost sledování fotbalu v televizi, spousta jiných zálib a způsobů

odreagování pro současného jedince, nedávná korupční aféra a špatný obraz fotbalu u veřejnosti atd. Je pravdou, že služby poskytované na stadionech absolutně nevyhovují potřebám návštěvníků (nedostatek občerstvení, katastrofální úroveň sociálních zařízení). Takový člověk po špatných zkušenostech raději zvolí jiný druh zábavy. Atmosféru na stadiónech by mohl zpestřit i zábavný program o přestávce mezi poločasy, což bývá velmi zanedbáváno. Lidé se o přestávkách nudí a zejména chuligáni vyhledávají jiné druhy zábavy- rvačky, provokace a napadání hostujících fanoušků. Kvalitní a vtipný přestávkový program by mohl zamezit těmto tendencím. Například při derby Sparta –Slavia proti sobě o poločase nastoupili malí žáčci obou mužstev, fanoušci obou klubů je hlasitě povzbuzovali, a vytvořili jim kulisu srovnatelnou s ligovým zápasem. Tato událost pomohla zlepšit náladu obou táborů a zábavnou formou upoutala pozornost většiny fanoušků po celou dobu přestávky. Rovněž není dobré zanedbávat úlohu komentátora fotbalového zápasu, který svým objektivním hlášením může výrazně přispět ke zklidnění atmosféry v hledišti. Jeho povinností je rovněž reagovat a tvrdě odsoudit jakékoliv rasistické, antisemitické či xenofobní pokřiky z hlediště. Hlasatel informuje o možnostech postihu v případě opakovaných urážek s rasovým podtextem.

Další věcí, která by mohla přispět k lepšímu chování diváků je důraz na fair-play u hráčů i trenérů. Dnešní fotbal je založen především na výsledcích a to i za každou cenu, oceňována je tvrdá a záludná hra. Je třeba jakékoliv zákeřnost a násilí mezi hráči odsoudit a ukázat, že je možno prohrát se ctí a vztyčenou hlavou. Stejně tak přílišné zdůrazňování důležitosti hry je na škodu, neboť přehnaně motivuje nejen hráče, ale i diváky, kteří pak mají zvětšenou tendenci chovat se násilně.

Co u nás zatím velmi chybí je angažování hráčů, trenérů, funkcionářů a fanoušků do protirasistických kampaní a jednoznačné a veřejné odsouzení rasismu a jiných negativních projevů objevujících se na fotbale. Velmi málo jsou využívána média v boji proti těmto jevům. Především je třeba zdůraznit, že boj proti takovýmto negativním jevům je společnou odpovědností klubu, hráčů i fanouškovské komunity. Ti všichni se mají podílet na protirasistických kampaních a svým chováním jít příkladem. Hráči musí veřejně odsuzovat jakékoliv projevy rasismu a intolerance a

fanoušci by se měli snažit vytvořit pozitivní kulturu povzbuzování. Důležitý je rovněž zákaz prodeje fanouškovských předmětů nebo dalšího zboží, které má diskriminující charakter. Je třeba podporovat aktivity fanouškovských skupin proti diskriminaci. Samozřejmostí je aktivní podpora hráčů barevné pleti vedením, spoluhráči, ale i fanoušky.

V roce 2004 nastoupili v jednom zápase hráči v Sparty v černobílých dresech s nápisem Stand Up, Speak Up, aby vyjádřili svůj nesouhlas s rasismem na českých stadiónech⁵⁷. Jednalo se však pouze o jednorázovou akci, která mohla mít jen těžko větší vliv na širokou fotbalovou veřejnost. Z fanoušků V ČR se protirasisticky angažují pouze příznivci Bohemians, kteří spolupracují se zahraničními kluby ST.Pauli a Celtic Glasgow. Jejich kampaně nejsou příliš koordinovány a zaměřují se spíše na pořádání vlastních fotbalových turnajů, takže se tyto aktivity k většině fanoušků ani nedostanou. Současnou situaci by mohlo zlepšit angažování fotbalistů tmavé pleti, kterých je u nás jen velmi málo, nebo zapojení minorit do aktivního povzbuzování nebo alespoň návštěvy stadiónu. Jde jen o to zbavit se předsudků vůči neznámému a nalézt oblast společného zájmu. Z tohoto pohledu se jeví fotbal jako ideální prostředek, který může sjednotit jinak odlišné kultury a náhledy na svět.

6.4.3. Projekt ProFotbalFans

Preventivní práce s fanoušky zaměřená na výchovu a vzdělávání, jejíž hlavním cílem by bylo předejít jejich případným násilným projevům, v České republice doposud chyběla. Jako reakci na tento neutěšený stav založila skupina odborníků v září 2004 občanské sdružení ProFotbalFans. Toto sdružení má v plánu působit jako odborná organizace ve prospěch projektů pro fanoušky na klubové i národní úrovni. Chce podporovat tyto projekty jednotlivých fotbalových klubů, působit jako konzultant klubům a pracovníkům pro vytváření těchto projektů pro fanoušky, získávání peněz a

⁵⁷ Právě spartánský klub má největší problémy se svými fanoušky a to především v pohárových zápasech, neboť se často chovají rasisticky. Tak například disciplinární komise UEFA uzavřela na zápas Sparty s Arsenalem hraného 18.10.2005 část hlediště na Letné kvůli projevům rasismu v ochozech. Celkově platila Sparta v minulém ročníku Ligy Mistrů pokutu 92 000 švýcarských franků za nevhodné chování jejich fanoušků, což je druhá nejvyšší částka ze všech účastníků Ligy Mistrů. Její fanoušci měli zakázaný vstup na zbývající utkání Ligy Mistrů hraných v Amsterdamu a Londýně

jejich realizací. Hodlá pořádat vzdělávací, výcvikové a výzkumné programy, organizovat profesní setkání, konference, semináře na domácí i mezinárodní úrovni. Má zájem se podílet na práci s fotbalovými fanoušky formou streetworku a bojem proti rasismu a xenofobii. Je třeba dodat, že tato organizace nepodléhá Českomoravskému fotbalovému svazu (ČMFS) ani žádným jiným státním institucím, je však s nimi v partnerské spolupráci (internetový zdroj www.profotbalfans.cz).

6.4.4. Vzdělávací program ProFotbalFans

V současné době pořádá ProFotbalFans vzdělávací program pro sociální pracovníky, fanoušky, ultras a další zájemce, kteří mají zájem o práci s fanoušky a hledají odborné vedení a podporu. Hlavním cílem projektu je vzdělávání sociálních pracovníků a jejich příprava na působení v oblasti sociální a klubové práce s fotbalovými fanoušky a to především na úrovni klubů. Kontakty budou navazovány také v rámci mezinárodních projektů. Důraz je kladen na vzdělávací aktivity, informační aktivity, výzkumnou část a podporu prvních konkrétních projektů. Snahou projektu je kromě samotné práce s fanoušky i to, aby se absolventi kurzu stali rovnocennými partnery pro představiteli fotbalových klubů či svazu, kteří by prosazovali zájmy fans a ultras.

Tohoto školení se rovněž účastním, z celkového počtu čtyř kurzů proběhly v současné době již dva. Školení vedou dva lektori z Německa, kteří mají dlouholeté zkušenosti v práci s fanoušky na domácí i zahraniční mezinárodní a klubové úrovni. Projektu se účastní nejen různé skupiny fanoušků včetně zástupců ultras a chuligánských skupin jednotlivých klubů, ale také zájemci z řad studentů a sociálních pracovníků. V rámci vzdělávání jsme se doposud seznámili s teoretickými základy a metodami práce s fotbalovými fanoušky, s cílovými skupinami práce s fanoušky a vývojem na fanouškovské scéně. Seminář je koncipován velmi prakticky, s aktivní účastí ve skupinách. Takto jsme nacvičovali například zvládání konfliktů mezi fanoušky a policií, učili se komunikaci při vyjednávání se státními institucemi a vedením klubu, představovali jsme svůj projekt pro fanoušky médiím, navazovali kontakt s jednotlivými skupinami fanoušků. Jedním z hlavních bodů celého semináře je příprava a tvorba vlastních projektů a získávání financí na ně (fundraising). Jejich

získání by se využilo především na otevření vlastní klubovny, kde by se fanoušci scházeli a vyplňovali svůj volný čas nejrůznějšími aktivitami spojenými s fotbalem (výroba choreografií, vlajek či šál, vydávání vlastního časopisu, další vzdělávání ohledně fotbalové tematiky atd.). Pět nejzdařilejších projektů z řad účastníku kurzu bude na jeho konci předloženo k realizaci. Úspěšní posluchači kurzu rovněž obdrží osvědčení o absolvování vzdělávacího programu. Součástí vzdělávacího programu bude návštěva německých projektů pro fanoušky, která se uskuteční v nejbližších měsících.

Já osobně jsem podobný projekt velmi uvítal, neboť by mohl výrazně napomoci k potlačení a především předcházení negativních diváckých jevů na fotbalových stadiónech a to pomocí sociální práce s fanoušky. Je to první konkrétní projekt tohoto typu na území ČR, ostatní státní instituce nevyvíjejí v této oblasti žádnou aktivitu. Je úsměvné slyšet prohlášení zástupců Českomoravského fotbalového svazu, který počítají s podobnou formou práce, ale až tehdy, podaří-li se izolovat dosud aktivní chuligánské skupiny od ostatních fanoušků. Dle mého názoru je třeba začít okamžitě s výchovným působením na nejvíce ohrožené skupiny fanoušků ve věku 12-15 let chodících do kotle. Nelze čekat na to, až se podaří chuligány od nich izolovat, tento boj by mohl být dosti zdoluhavý a navíc s velmi nejistým výsledkem. Je asi pravdou, že se současnými a aktivními chuligány toho již žádná sociální práce mnoho nesvede, ale rozhodně bych se nebránil navázání kontaktu i s těmito jedinci. Určitě je mezi nimi mnoho takových, kteří jsou nespokojeni se svojí situací a rádi by našli jiné formy realizace, ale není v jejich silách pomoci si sami a nevědí na koho se obrátit. Důležité je ale především vychovat novou generaci fanoušků, kteří se budou projevovat neagresivně a v rámci pravidel. Je třeba jim nabídnout jiné alternativy a možnosti realizace, které budou prospěšné nejen pro ně, ale i pro klub. K těmto aktivitám slouží především fanouškovské klubovny, kde se příznivci scházejí a podílejí se na přípravě choreografií či jiných aktivitách zaměřených na fotbalovou tematiku. Zkušenosti z domácího prostředí, ale i ze zahraničí ukazují na to, že chuligáni ukončují své aktivity ve věku 25 –30 let. Jejich aktivity přebírají mladší jedinci, podaří-li se přerušit tuto kontinuitu návaznosti mladší generace výtržníků na starší, bude učiněn

významný krok k redukci a potlačení fotbalových chuligánů na minimum. Je jasné, že tento jev nelze vymýtit absolutně, stejně jako není možné potlačit jakékoliv jiné formy agrese, násilí a deviantního chování. Lze jej však redukovat na společensky únosnou mez tj. na úroveň, kdy nebude představovat významný problém a hrozbu pro širokou veřejnost. Můžeme se poučit z modelu fungujícím v Německu, kde se projekt práce s fanoušky ukázal jako nejúčinnější v boji proti fotbalovému násilí. Německé fotbalové stadióny se staly bezpečným místem, na kterém převládá přátelská, ale velmi bouřlivá atmosféra. Za posledních dvacet let se rovněž výrazně zvýšila návštěvnost, fotbal je celospolečenskou zábavou a sportem číslo jedna. Fotbal má dobré jméno, i přes nedávný korupční skandál, který se podařilo vyřešit velmi rázně, neboť viníci byli veřejně odhaleni a přísně potrestáni.

Projekt ProFotbalFans se však kromě preventivní práce s problémovými fanoušky zasazuje o ochranu a zlepšení komunikace mezi fanoušky a jejich klubem, popřípadě fotbalovým svazem. Na rozdíl od nás je fanoušků v Německu takové množství a jejich organizovanost je natolik perfektní, že mohou vytvářet tlak na Německý fotbalový svaz a rozhodovat tak o záležitostech, které se jich bezprostředně týkají. Cílem ProfotbalFans je vytvořit silnou organizaci fanoušků, kterou by byl nucen klub a svaz respektovat.

Motivy pro absolvování kurzu byly u jednotlivých účastníků rozdílné, jedna skupina (ultras, chuligáni, fanoušci) se zajímala především o možnostech spolupráce s klubem a získání finanční podpory pro fanouškovské aktivity, zatímco druhá skupina (studenti, sociální pracovníci) měli zájem především o práci s těmito fanoušky a rizikovými skupinami. Velmi zajímavé bylo slyšet názory těchto fanouškovských skupin. Překvapilo mě, že se projektu zúčastnili významné osoby z řad chuligánských skupin a to z Ostravy, Brna, Slavie a Bohemians. Jednalo se o inteligentní a komunikativní jedince, kteří měli zájem o zlepšení atmosféry na stadiónech. Absolutně popírali obvyklý mediální popis fotbalových chuligánů, jakožto hrubých asociálních jedinců, primitivů a zvířat. Jsou ochotni komunikovat s vedením i policií. Tito lidé mají mezi ostatními chuligány svých klubů respekt, byli by tak velmi vhodní pro práci s nimi. Prakticky by mohli zajisti klid na stadionech mezi svými kolegy, aby nedocházelo ke zbytečným výtržnostem a napadáním ostatních lidí. Mají také zájem

podporovat svůj klub fanděním a podílet se na choreografiích. V zahraničí je běžně, že pořadatelskou službu na stadiónu vykonávají bývalí chuligáni, mající mezi svými fanoušky obrovský respekt. V průběhu kurzu mohli též všichni účastníci konfrontovat své názory s policií, která zde byla rovněž přítomná. Zde se ukázalo, že najít společnou řeč a překonat vzájemnou nedůvěru mezi ní a chuligány bude velmi obtížné. Chuligáni požadují slušné zacházení, zásah schvalují jen tehdy, dochází-li k páchání přestupků či trestných činů. O aktivitách policie hovoří jako o zbytečném teroru, který negativně ovlivňuje i ostatní fanoušky. Policisté se hájí, tím, že musí dodržovat zákon a chránit občany a majetek, i když si je vědoma toho, že některé její zákroky jsou přehnané a neadekvátní. Ty jsou podle zástupců policie však dílem jednotlivců, kteří v dané situaci selžou. Média rovněž vytváří neadekvátní tlak na policii, která používá nadbytek prostředků pro zvládnutí situace (zápas mezi Spartou Praha a Baníkem Ostrava přišel podle zástupce s policejního prezidia na dva miliony korun). Je samozřejmě diskutabilní nakolik je možno převést německý model práce s fanoušky do našich podmínek. Nelze jej pouze slepě napodobovat se všemi jeho atributy, ale je třeba ho přizpůsobit kulturním, politickým a socioekonomickým podmínkám České republiky. Je rovněž dobré poučit se z chyb našich kolegů, které byly v rámci jeho realizace učiněny. Veskrze pozitivní zkušenosti z ostatních, podobně velikých zemí jakými jsou Švýcarsko, Holandsko, Belgie ale ukázaly, že tento projekt rozhodně stojí za to vyzkoušet.

6.4.5. Sociální práce s rizikovými skupinami fanoušků formou Fanprojektu

Jak ukazují zkušenosti ze západních zemí Evropy, je právě sociální práce jedna z nejúčinnějších metod boje proti fotbalovým chuligánům a potencionálně rizikových fanoušků, neboť řeší problémy přímo v jejich kořenech. Vychází totiž z předpokladu, že násilí a agresivní způsoby jednání fanoušků nejsou vyvolány samotným fotbalovým prostředím, ale jejich příčiny leží v celkové společenské situaci a v osobnostních předpokladech každého jedince. Sociální práce s chuligány využívá sociální výchovu k posílení schopností mladých lidí řešit své konflikty bez agrese, nenásilným způsobem. Důležité je, aby se tito lidé vypořádali s těžkostmi konstruktivním

způsobem a nevolili v problémových situacích únikové strategie (alkohol, agrese) . Sociální práce se zaměřuje na to, aby v klientech podporovala rozvoj osobních schopností, prospěšných pro společnost (Švěřepa, 2001, s.50). Nezbytností je vytvořit vzájemnou důvěru, kterou lze vybudovat pouze zapojením pracovníka do života fanoušků a porozuměním jejich fanouškovského zápalu. Tímto způsobem může pracovník ovlivňovat skupinovou dynamiku procesů a učit mladé lidem sociálně přijatelnému chování.

Sociální práce s fotbalovými fanoušky je založena na předpokladu, že fanoušci, kteří mají problémy, mají také mnohem častěji sklony problémy vytvářet. Hlavním cílem je podporovat skrytou tvořivost a sociální dovednost mladých fanoušků, která může pomoci k tomu, aby si oni sami v obtížných situacích vybírali pozitivní a konstruktivní způsoby jednání. Je podstatné, aby byli fanoušci do projektů zapojováni aktivně, neboť projekty jsou vytvářeny z velké míry právě jimi. Je třeba také rozvíjet sociální dovednosti, které umožňují a usnadňují život člověka ve společnosti. Jde např.o dovednost sociální komunikace, přizpůsobení, integrace do skupiny či společnosti. Mezi nejběžnější sociální dovednosti patří navázat a udržet kontakt, účinně se dorozumívat, porozumět pocitům vlastním i druhých, přijmout oprávněnou kritiku a mít vhlad do mezilidských vztahů (Schneider, 2004)

Fanprojekt je měkká forma sociální práce s mládeží. Její primární funkcí je odvracení příznivců fotbalu od výtržnictví a užívání násilí. Fanprojekty tak činí prostřednictvím konkrétních aktivit terénní sociální práce zaměřených na pomoc adolescentům při hledání jejich osobní identity a na předvedení různých možností zvládání života (Carnibella, s.124)

Pracovníci fanprojektů poskytují svým klientům především tyto služby: *individuální doprovázení, intervence v krizových situacích, poradenství v oblasti vzdělávání či zaměstnání, volnočasové aktivity* (Löffelholz et al.,1994).

Hlavní metodou sociální práce s fotbalovými chuligány a ostatními rizikovými fanoušky je v rámci fanprojektu *streetwork* tj.sociální práce na ulici. Sociální pracovník monitoruje situaci na fanouškovské scéně, pozoruje kdy a kde se mladí chuligáni scházejí, jak tráví volný čas, jak početné, věkově složené jsou jejich

skupiny atd. Tyto poznatky mu slouží k tomu, aby jim připravil vhodnou nabídku aktivit a služeb, kterou může mladé fanoušky oslovit a která jim je jinak nedostupná. Sociální pracovník rovněž chodí s fanoušky na utkání, podniká s nimi cesty na zápasy. Pracuje s klienty přím v terénu, snaží se rovněž vytvořit vazbu na *nízkoprahové zařízení*, které je součástí fanprojektu (Švěřepa,2001).

Mezi hlavní úkoly fanprojektu patří **individuální asistence** a **krizová intervence** neboli podpora a poradenství při zvládání tíživých životních situací (potíže ve škole, s rodiči, rozhodování o dalším vzdělávání, volba a hledání zaměstnání, problémy s policií, uvěznění v důsledku výtržností atd.). Nezbytnou součástí fanprojektu jsou také **volnočasové aktivity** mezi které patří pořádání sportovních turnajů a výletů ,hudebních koncertů, workshopů, promítání, vydávání časopisu, tvorba internetových stránek, podpora fanouškovských choreografií atd.

Sociální práce se skupinou zajišťuje podporu a poradenství skupinám mladých lidí s cílem podpořit jejich pozitivní vlastnosti např. pocit zodpovědnosti a solidarity v rámci skupiny.

Fanprojekty se podílejí rovněž na organizování setkávání mladých fanoušků, podporují jejich vlastní zájmy a aktivity jako založení klubovny nebo organizování výjezdu na utkání. Velmi prospěšnými se ukázaly domácí a mezinárodní turnaje hrané mezi fanoušky zneprátelených klubů. Nejenom, že pomáhali odstraňovat nedůvěru a předsudky mezi nimi, ale pomohly vzniku mnohým přátelstvím. Navázání vztahů u části skupin bylo protiváhou proti odlišně ustálené hierarchii a systému v chuligánských skupinách. Účastníci si prožili fungování a pocit skupinové solidarity, což při rituálech probíhajících během normálních návštěv utkání není možné. Důležitá je spolupráce s klubem, který by mohl pomoci se zajištěním potřebných prostor a jejich vybavení.

Nezbytnou součástí fanprojektů jsou vzdělávací akce nejen pro fanoušky, ale i pro policii, úřady, masmédiá, a organizování setkávání fanoušků se zástupci těchto institucí (Löffelholz et al.,1994).

Kromě fanprojektů se začínají na mezinárodních zápasy v souvislosti s utkáními národního týmu objevovat tzv. *fanouškovské ambasády* nebo také *fan-ambasády*. Ty zaručují poradní, informační a podpůrnou službu pro fotbalové fanoušky, kteří cestují

na velké turnaje svého národního týmu do zahraničí. Fan-ambasády nejsou represivním nástrojem policie, poskytují přesné informace a propagují přátelské vztahy mezi skupinami fanoušků, čímž výrazně přispívají ke snižování napětí a minimalizaci násilí. I Česká republika má svojí fan-ambasádu, která byla poprvé zřízena na Mistrovství Evropy v Belgii a Holandsku v roce 2000. Byla rovněž přítomna i na Mistrovství světa 2004 v Portugalsku. Fan-ambasáda byla umístěna v místech, kde byla zvýšená koncentrace fanoušků a to především na náměstích, nádržích, parcích, klubech atd. Pro snazší pohyb mezi fanoušky, byl používán mikrobusek, který byl vybaven internetem, telefonem, faxem a kopírkou. Posádku mikrobuseku tvořil šestičlenný tým z řad studentů a sociálních pracovníků. Jejich hlavním úkolem bylo poskytování informací o způsobech dopravy ve městě a na stadion, o možnostech parkování, informace o konzulárních službách a o službách v nouzových případech (policie, lékaři, právní pomoc), možnosti ubytování a stravování v daných městech. Samozřejmostí byly informace o pořádající zemi a městech, kde se turnaj pořádá. Součástí práce fan-koordinátorů byla také mediace a zprostředkování pomoci, předcházení konfliktům a spolupráce s domácími pořadateli, policií a tiskem. Fan-ambasáda byla fanoušky přijata velmi kladně, nejvíce oceňováno bylo poskytování informací v rodném jazyce, což výrazně přispělo k hladšímu průběhu pobytu českých fanoušků na šampionátu (<http://euro2004.xf.cz/novinky.php>)

6.4.6. Fanprojekt Liberce

V průběhu vzdělávacího programu ProFotbalFans nám byl představen první fungující fanprojekt na území ČR.

Liberecký fanprojekt je založen na sociálně preventivní práci s mladistvými fotbalovými fanoušky. Je přizpůsoben podmínkám v České republice jakožto součást komplexního řešení problému diváckého násilí v Liberci.

Projekt je zaměřen především na skupinu aktivních mladistvých fanoušků ve věku 12-20 let. Součástí fanprojektu je i klubovna založena na bázi nízkoprahového zařízení. Klubovna je umístěna přímo v prostorách libereckého stadiónu a je otevřená dva až tři dny v týdnu a ve dnech domácího zápasu. Snahou fanprojektu bylo vytvořit pro mladé

fanoušky dostatečné zázemí pro organizování jejich pozitivních aktivit mezi které patří zejména vytváření choreografií, organizace zájezdů a výletů, fanouškovské turnaje, vlastní web a časopis. Hlavním úkolem fanprojektu je navázat mladé fanoušky na klub a cíleným působením předejít jejich infiltraci do problémových skupin (chuligánů nebo skinheads).

Fanoušci mají možnost v klubovně připravovat své aktivity, setkávat se s hráči, nebo jen tak podle svého zájmu trávit volný čas. Fanprojekt spolupracuje s nově vzniklým oficiálním fan clubem, fanoušci mají možnost sportovního vyžití v areálu stadionu a pořádání besed ve školách. Chod projektu zajišťují dvě osoby z řad aktivních fanoušků, student sociologie a učitel s dokončeným pedagogickým vzděláním.

Z fondu pro prevenci kriminality projekt získal příspěvek na vybavení klubovny ve výši 100 000 Kč. Tato částka byla použita na zakoupení nábytku, televizoru, počítače, stolního fotbalu, šipek a dalších her. Další náklady na provoz klubovny hradí liberecký klub.

7. Průzkum názorů na fotbalové chuligánství

7.1. Metody výzkumu

Fotbalové chuligánství je u nás, ale i v zahraničí, doposud nedostatečně prozkoumaný jev. V České republice prakticky chybí jakékoliv relevantní údaje vypovídající přímo o subkultuře fotbalových chuligánů, neboť doposud nebyl učiněn rozsáhlý výzkum zaměřen přímo na tyto jedince.⁵⁸ Důvodem je zejména neochota a nedůvěra samotných příslušníků této subkultury podrobit se výzkumům, protože se obávají postihů ze strany represivních orgánů. Ke zkoumání tohoto fenoménu tak slouží metody, které se zabývají projevy chování těchto radikálních fanoušků a to většinou zprostředkovaně pomocí názorů skupin ostatních fotbalových fanoušků nebo jiných do problému zainteresovaných jedinců (policistů, pořadatelů, představitelů klubu, sociálních psychologů atd.). Pro zkoumání fotbalového chuligánství se nejčastěji používá metody analýzy osobních dokumentů (obsahová analýza), zúčastněného pozorování, rozhovorů nebo dotazníkového šetření.

Vzhledem k uvedeným potížím a praktické nereálnosti zkoumat fotbalové chuligány přímo, jsem se rozhodl, že budu zjišťovat projevy fotbalového chuligánství, k čemuž využiji názorů fotbalových diváků. Vycházel jsem z předpokladu, že fotbaloví diváci navštěvující fotbalové zápasy znají velmi dobře tento negativní jev, neboť se s ním v průběhu návštěv ligových utkání běžně potkávají. Následky chování radikálních fanoušků se ostatních diváků bezprostředně dotýkají, ať již ve formě strachu a obav o bezpečnost, nebo jistým omezením svobody na stadionech v důsledku přísnějších bezpečnostních opatření. Fotbaloví diváci, kteří aktivně fandí a navštěvují místo pro vlajkonoše („kotel“) s těmito radikálními fanoušky dokonce sdílí společný prostor.

⁵⁸ V České republice doposud pouze dva rozsáhlejší výzkumy mezi sportovními diváky. Pavel Slepíčka v letech 1986-1988 provedl výzkum na českých fotbalových stadionech, který zjišťoval údaje o fotbalových divácích, tématu fotbalového chuligánství se však vůbec nedotkl. Pozdější výzkum (Večerka, 1992) se týkal fotbalových vlajkonošů a jejich názorů na divácké násilí, opět by o chuligánství zkoumáno nepřímo. Vzhledem k jeho neaktuálnosti a značné proměně tohoto fenoménu, jsou výsledky tohoto šetření pro dnešní situaci prakticky nepoužitelné.

Fotbaloví diváci jsou také jednou z mála skupin obyvatel, jejichž domněnky o fotbalových chuligánech nejsou, v takové míře jako u ostatních obyvatel, zkresleny mediálním zpravodajstvím.

Pro výzkum názorů fotbalových diváků jsem použil metody dotazníku, jelikož tato metoda zajišťuje poměrně rychlý, efektivní a relativně levný sběr dat u většího souboru dotazovaných respondentů (Bell, 1993).

Otázky v dotazníku byly sestavovány na základě dlouhodobého kritického zkoumání odborné domácí i zahraniční literatury, časopisů, novinových článků a internetových debat na stránkách chuligánů. Vycházely také za mých vlastních zkušeností s touto subkulturou a z poznatků, které jsem popsal v první části diplomové práce. K formulaci hypotéz byly velmi podnětné rozhovory s fotbalovými fanoušky a samotnými chuligány. Důležitá byla i stanoviska ze strany těch, kteří se o fotbal nezajímají a veškeré informace o fotbalovém násilí znají pouze ze zpravodajství. Některé otázky se shodovaly s těmi, které byly použity v průzkumech provedených v Anglii (Leicester school surveys). Otázky byly voleny tak, aby obsáhly fenomén chuligánství z co nejvíce perspektiv. Některé z nich byly záměrně formulovány tak, jak se s nimi respondenti mohou setkat ve veřejných debatách. Dotazník se zabýval názorovými okruhy týkající se především současného stavu problematiky fotbalového chuligánství, jeho vlivu na návštěvnost a bezpečnost fotbalových diváků, příčin fotbalového chuligánství, charakteristik, motivů a projevů fotbalových chuligánů, vlivu médií na tento jev a možnosti jeho řešení. Velmi důležité pro zvýšení validity odpovědí bylo zajištění anonymity respondentům, což se příznivě odrazilo v ochotě diváků spolupracovat na dotazníkovém šetření.

Úvodní hypotéza týkající se typických projevů fotbalového chuligánství, měla za cíl zjistit, co si vlastně fotbaloví diváci pod tímto pojmem představují a zda se jejich odpovědi budou alespoň částečně shodovat. Schopnost odpovědět na tuto hypotézu dává předpoklad k uskutečnění výzkumu jako takového, a případná názorová shoda či rozdílnost pohledů, má zásadní vliv na výsledky celého výzkumu.

Fotbaloví diváci netvoří homogenní celek a liší se mezi sebou motivací k návštěvám fotbalových zápasů a odlišným vztahem ke klubu. Různorodost fotbalového

obecenstva je nejvíce patrná v odlišném chování a vnímání fotbalových zápasů. Z tohoto důvodu byli dotazovaní respondenti rozděleni do následujících skupin:

- 1) sportovní diváci, jejichž hlavním zájmem je předváděná hra.
- 2) fanoušci, kteří se aktivně účastní povzbuzování svého týmu
- 3) ultras, kteří vymýšlejí choreografie a k fandění používají pyrotechniku, transparenty apod. Hlavní motivací návštěv fotbalových zápasů je pro tyto diváky především aktivní povzbuzování vlastního týmu.

Tato typologie poukazuje na rozdílnou citlivost fotbalových diváku k fotbalovému chuligánství a může být příčinou rozdílného vnímání fotbalového chuligánství a z toho vyplývající názorové nejednotě na subkulturu fotbalových chuligánů.

Názory respondentů byly posuzovány pomocí hodnotící škály, která má šest úrovní možností odpovědi⁵⁹. Některé otázky použité v dotazníku měly odlišnou povahu a nabízely odpovědi z předem navržených možností, popř. umožnily projevit vlastní názor respondentů (otevřené otázky, ano-ne systém). Vyhodnocení odpovědí proběhlo pomocí matematicko-statistické a kvalitativní metody. Převedení výsledků do grafické podoby mělo za úkol zpřehlednit a znázornit závěry dotazníkového šetření.

Deset pilotních dotazníků bylo před samotným výzkumem předloženo fotbalovým divákům navštěvujících fotbalové zápasy, aby byla ověřena kvalita a srozumitelnost otázek, a zjištěna schopnost cílové skupiny fotbalových diváků odpovědět na dané hypotézy. Některá zjištění z tohoto předvýzkumu byla využita ke zkvalitnění finálního dotazníku, konečné změny konečného produktu však byly minimální.

7.1.1. Kvalitativní výzkum

Kvalitativní výzkum „klade důraz na validitu mnohočetných významových struktur a holistickou analýzu, v protikladu ke kritériím spolehlivosti a statistického členění kvantitativního výzkumu“ (Burns, 2001, s.11). Denzin a Lincoln (1998, s.15) zdůrazňují, že kvalitativní výzkum znamená „studium sociálních jevů v

⁵⁹ Této škále se rovněž říká „Lickertova škála“. Užitá škála měla následující hodnoty. 1= zcela souhlasím, 2 =spíše souhlasím, 3= ani nesouhlasím ani souhlasím, 4= spíše nesouhlasím, 5=zcela nesouhlasím, 6= nevím

jejich přirozeném prostředí, tyto jevy jsou vysvětlovány a vykládány pomocí významů, které jim lidé přiřkládají“.

Dotazníky jsou obvykle spojovány s kvantitativním výzkumem, neboť umožňují tvorbu primárních údajů za účelem shromažďování statistických informací. Jak však uvádí Disman (2000, s.298) „rozdíly mezi kvantitativním a kvalitativním výzkumem v technikách sběru informací nejsou podstatné, neboť podstatný rozdíl je v kontextu, v jakém jsou používány, a ve strategii jejich aplikace“. Kvalitativní výzkum používá induktivní logiku. Na začátku výzkumného je sběr dat, či pozorování. Pak výzkumník pátrá po pravidelnostech existujících v těchto datech, po významu v těchto dat, formuluje předběžné závěry a výstupem mohou být nově formulované hypotézy nebo nová teorie (Disman 2000). Pro kvalitativní výzkum je důležitá validita a reliabilita. Validní měření „je takové měření, které měří skutečně to, co jsme zamýšleli měřit“. Reliabilní měření „je takové měření, které nám při opakované aplikaci dává shodné výsledky, pokud se ovšem stav pozorovaného objektu nezměnil“ (Disman, 2000, s.62).

7.1.2. Hypotézy

Hypotéza 1- Typické projevy fotbalového chuligánství podle dotazovaného souboru v fotbalových diváků

H1- Předpokládáme, že diváci , kteří navštěvují fotbalové zápasy budou mít vytvořený názor na projevy chování a charakteristiky, které jsou typické a nejlépe vystihují fotbalové chuligánství. Z nabízených možností předpokládáme, že většina dotazovaných diváků bude souhlasit s tím, že mezi hlavních charakteristiku fotbalového chuligánství patří zejména fyzické napadání chuligánských skupin soupeře a vandalismus na stadionu.

Hypotéza 2-Fotbalové chuligánství jako problém a jeho vliv na návštěvnost a bezpečí diváků

H2- Předpokládáme, že i přes určité zlepšení situace v posledních letech, představuje fotbalové chuligánství v nejvyšších fotbalových soutěžích pro fotbalové diváky

problém. Prakticky každou fotbalovou sezónu u nás dochází k incidentům jak v hledišti, tak především mimo něj. Málokterý příznivec se v průběhu návštěv fotbalových utkání let nesetkal buď přímo nebo nepřímo s fotbalovým chuligánstvím. O tom, že fotbalové chuligánství je aktuální a neustále přítomné nás s železnou pravidelností informují nejrůznější sdělovací prostředky.

Fotbalové chuligánství můžeme obecně považovat za problém nejvyšší soutěže, objevuje se však i v nižších ligách. Je však zřejmé, že ne všechny kluby mají s tímto fenoménem problémy. Předpokládáme, že u fotbalových diváků, jejichž klub se dlouhodobě potýká s fotbalovým chuligánstvím, bude tento jev představovat v souvislosti s jejich klubem problém.

Fotbalové chuligánství je nežádoucí fenomén, jenž se negativně dotýká i diváků na stadionu, proto u respondentů předpokládáme většinový souhlas s tvrzením, že fotbalové chuligánství je patologický jev, který by měl být vymýcen ze společnosti.

Násilné chování chuligánských skupin přímo na stadionu může mít negativní dopad na ostatní diváky a narušuje jejich pocit bezpečí. Domníváme se, že respondenti budou spíše souhlasit s tvrzením, že fotbaloví chuligáni představují určité nebezpečí pro běžné diváky.

I přesto, že fotbalové chuligánství může být pro určitou skupinu fotbalových příznivců důvodem k nenavštěvování fotbalových zápasů (zejména pro rodiny s dětmi), nedomníváme se, že by fotbaloví diváci považovali fotbalové chuligánství za hlavní příčinu úbytku diváků na fotbalových stadionech.

Dále předpokládáme, že i přes nesporné zlepšení zejména represivních opatření bude většina fotbalových diváků toho názoru, že v současné době, v porovnání s minulými roky, je situace na českých fotbalových stadionech z hlediska diváckého násilí stabilizovaná (tj. shodná s minulými roky).

Hypotéza 3- Příčiny fotbalového chuligánství

H3- Předpokládáme, že fotbaloví diváci budou považovat vliv alkoholu za jednu z hlavních příčin násilných projevů fotbalových chuligánů. Tento názor je přijímán širokou laickou, ale i odbornou veřejností. Poslední dobou se však názory vlivu

alkoholu na fotbalové chuligánství dosti liší, i přesto se ale domníváme, že většina respondentů v jeho užívání spatřuje příčiny nepokojů na stadionech.

Předpokládáme, že se dotazovaní dotazovaných diváci nebudou nedomnívat, že by fotbalové chuligánství bylo přímou reakcí na dění na hřišti a vzniká v afektu jako pouhá reakce na nepříznivý průběh utkání.

Historická rivalita mezi dvěma kluby se projevuje zvýšenou rivalitou a zvýšeným antagonismem mezi příznivci a chuligánskými skupinami obou týmů. Domníváme se tedy, že je možné předpokládat, že právě dlouhodobá rivalita mezi tradičními soupeři, bude podle fotbalových diváků souviset s násilnými projevy chuligánů a jejich častější frekvencí výskytu.

Dále předpokládáme, že se většina fotbalových diváků nedomnívá, že by přítomnost policie v sektorech pro fanoušky přispívala ke konfliktním situacím mezi policií a chuligány, i když pro určitou část chuligánů může její přítomnost podněcovat agresivní jednání.

Velice úspěšné kluby mají nebo zpravidla měly nejvíce potíží s fotbalovými násilníky, proto předpokládáme, že úspěchy fotbalového klubu nemají vliv na snížení aktivit u fotbalových chuligánů.

Předpokládáme, že se diváci budou domnívat, že příčiny fotbalového chuligánství jsou komplexní a jsou výrazem hlubších problému ve společnosti.

Hypotéza 4- Charakteristiky, motivy a projevy fotbalových chuligánů.

H4- Předpokládáme, že fotbaloví diváci budou souhlasit s tvrzením, že chuligány lze identifikovat podle charakteristických vnějších znaků, jakými jsou oblečení či krátký sestřih. Tato charakteristika chuligánů platí v mnoha případech, nelze ji však aplikovat na všechny chuligány absolutně. Existuje jistě i dost takových jedinců, kteří by uvedené charakteristiky nesplňovali.

Dále předpokládáme, že dotazovaný soubor fotbalových diváků bude souhlasit s tvrzením, že chuligáni mají své akce díky policejním opatřením pečlivě promyšleny a organizovány. Ke spontánním střetům mezi skupinami násilníků tak dochází spíše

výjimečně. S tím souvisí i samotný průběh násilných střetů, který má předem daná pravidla.

Předpokládáme, že respondenti budou většinově souhlasit s názorem, že chuligáni vyvolávají konflikty pouze se stejně smýšlejícími skupinami soupeře. Je zřejmé, že se jedná o jakýsi ideál chuligánství, takže tato charakteristika, podobně jako velká většina ostatních nemůže platit beze zbytku a úplně. Převážná většina chuligánů se snaží dodržovat stanovená pravidla, ale samozřejmě, že se najdou i tací, kteří je porušují. Nenapadání nezainteresovaných stran však patří k základnímu „morálnímu kodexu“ chuligána, jehož nedodržování je tvrdě odsuzováno celou chuligánskou subkulturou.

To, že prioritou fotbalových chuligánů je uskutečnění střetu s chuligánskou skupinou soupeře, neznamená, že by se oběťmi násilností nemohli stát i ostatní fotbaloví diváci. Z toho důvodu předpokládáme, že většina respondentů bude souhlasit s tvrzením, že fotbaloví chuligáni představují nebezpečí pro běžné diváky.

Fotbaloví diváci (obvykle fanoušci) často navštěvují na stadionech prostor, kde se vyskytují i chuligánské skupiny. Předpokládáme, že většina fotbalových diváků souhlasí s tezí, že fotbaloví chuligáni jsou ztotožněni se svým klubem a podporují jej fanděním a choreografií.

Co se týče vzdělání, předpokládáme, že fanoušci nebudou souhlasit s názorem, že fotbaloví chuligáni mají obvykle nízké vzdělání. Tento názor je dnes již přežitkem a obecně se pokládá již za překonaný a tudíž nepravdivý. Spousta nezainteresovaných lidí však podobný názor zastává.

Podobně lze předpokládat nesouhlas fotbalových příznivců, s tím, že fotbaloví chuligáni pocházejí z nejnižších vrstev společnosti.

Fotbaloví fanoušci znají poměry na fotbalových stadionech a pravděpodobně zaznamenali současný trend přesunu fotbalového chuligánství mimo stadiony do ulic. Proto předpokládáme, že s tímto názorem budou souhlasit.

Velmi diskutovaná je i otázka politického přesvědčení fotbalových chuligánů. Předpokládáme, že dotazovaní fotbaloví diváci budou souhlasit s tím, že mezi fotbalovými chuligány nehraje roli politické přesvědčení, a to i přesto, že někteří fotbaloví chuligáni svým zjevem mohou připomínat příslušníky extremistických hnutí.

Předpokládáme, že většina příznivců bude toho názoru, že hlavním motivem pro chuligánské aktivity je určitý druh zábavy, který přináší radikálním fanouškům radost a potěšení.

Hypotéza 5- Média a řešení problému fotbalového chuligánství

H5- Jedním z hlavních a ve většině případů i jediným zdrojem, ze kterého se široká veřejnost dovídá o fotbalových chuligánech jsou média. Fotbaloví diváci, kteří navštěvující fotbalové zápasy, mají jako jedni z mála možnost porovnat mediální informace se skutečností. Předpokládáme, že fotbaloví diváci nebudou zastávat názor, že média pravdivě informují o projevech fotbalového chuligánství.

I přesto, že média leckdy informují o fotbalovém chuligánství zkresleně, nepravdivě a s tendencí skandalizovat fotbalové výtržníky za účelem zvýšení prodejnosti, předpokládáme, že většina zkoumaného souboru fotbalových diváků se bude přiklánět k možnosti, že média neměla výrazný vliv na četnost projevů fotbalového výtržnictví v České republice.

Problém chuligánství doposud řešila zejména policie a to represivním a tvrdým postupem proti těmto skupinám. Výsledky jsou patrné, ale zdaleka neodpovídají prostředkům a nákladům, které byly vynaloženy na zajištění bezpečnosti fotbalových utkání. Předpokládáme tedy, že většina příznivců nebude souhlasit s názorem, že řešení problému chuligánství je plně v kompetenci policie.

Naopak předpokládáme, že v názorech diváků bude převažovat souhlas nad tvrzením, že fotbalové chuligánství je stále přetrvávajícím problémem, který se stále nedaří výrazně potlačit, a proto by se jím měla zabývat vláda.

Do boje proti chuligánství by se měly zapojit aktivně i kluby, které si v současnosti drží od těchto skupin spíše odstup a pro bezpečnost diváků na stadionech toho příliš nedělají. Předpokládáme, že převážná většina fanoušků bude souhlasit s tím, aby fotbalové kluby udělaly více pro omezení projevů chuligánství na stadionu.

Je pravděpodobné, že se diváci kladně vyjádří i k názoru, který tvrdí, že vzájemná komunikace mezi fotbalovými chuligány a policií snižuje riziko projevů agresivního

chování. Při řešení problému fotbalového chuligánství je nezbytná vzájemná důvěra a navázání komunikace mezi oběma stranami.

Jako velice účinné se v zahraničí ukázalo zajištění pořádku ze strany fanoušků, kteří měli pozitivní vliv na snížení násilností přímo na stadionu. Předpokládáme, že s tímto tvrzením budou dotazovaní návštěvníci fotbalových utkání souhlasit.

7.1.3. Cíle šetření

Hlavním cílem dotazníkového šetření bylo hlouběji proniknout do názorových schémat fotbalových diváků ohledně fenoménu fotbalového chuligánství.

Cílem šetření bylo z odpovědí návštěvníků fotbalových utkání zjistit, zda fotbalové chuligánství představuje v nejvyšších ligových soutěžích problém a jestli má vliv na bezpečnost a návštěvnost na stadionech, jaké jsou charakteristické znaky a motivy násilného chování těchto radikálních fanoušků, co je příčinou tohoto jevu a zda je mediální zpravodajství o této subkultuře objektivní. Důležitá byla zjištění týkající se vlastních názorů dotazovaných fotbalových diváků na možná řešení tohoto problému a jeho pravděpodobný vývoj do budoucna.

Pomocí názorů fotbalových diváků jsem se také snažil dokázat, že některé veřejnosti obecně přijímané „pravdy“ o této subkultuře jsou spíše předsudky, které nejsou podloženy výzkumem, a mají za následek zkreslený pohled na subkulturu fotbalových chuligánů.

7.2. Metodika

Výzkum byl proveden mezi fotbaloví diváky nejznámějších pražských fotbalových klubů Sparty, Slavie a Bohemians formou dotazníku⁶⁰. Vzhledem k cílům výzkumu, bylo třeba získat názory diváků, kteří pravidelně nebo alespoň občas navštěvují fotbalové zápasy, z toho důvodu byl proveden přímo před začátky domácích zápasů těchto klubů v podzimní sezóně 2005 a částečně i jarní sezóně 2006.

⁶⁰ Bohemians v loňské sezóně sestoupili do třetí ligy, nicméně působili nepřetržitá léta v nejvyšší soutěži a proto by měli mít jejich fanoušci přehled o fotbalovém chuligánství v první lize

Dotazníky, které fotbaloví diváci vyplňovali, obsahují 32 otázek. Jejich vyplnění trvalo zpravidla 15-20 minut. Nevýhodou dotazníků bývá obecně jejich velmi malá návratnost a nezodpovězení některých odpovědí (Disman, 2000). To představuje problém, protože zde existuje pravděpodobnost, že se názory těch kteří neodpověděli mohli lišit od ostatních respondentů, což by mohlo mít vliv na celkové výsledky výzkumu (Bell, 1993).

Problém návratnosti byl vyřešen tím, že dotazníky byly distribuovány divákům osobně a okamžitě po vyplnění sbírány. Tento způsob se však ukázal jako poměrně časově náročný, což mělo za následek, že některé doplňující otázky nebyly zodpovězeny. Respondenti vyplňovali dotazníky zcela samostatně, aby nedošlo ke zkreslení informací (Gratton & Jones, 2004), kterému se však nelze zcela vyhnout. Případné nesrovnalosti v zadání otázek jim byli vysvětlovány, z tohoto důvodu byla osobní přítomnost velmi důležitá.

Pro uskutečnění výzkumu bylo nezbytné vymezit oblast, kde bude výzkum proveden. Pražské kluby byly vybrány díky blízkosti mému bydlišti a z toho vyplývající menší finanční a časové náročnosti výzkumu. Pro celkovou validitu výsledků by byl vzorek zahrnující více klubů z různých oblastí naší republiky určitě přínosný, ale velmi náročný na čas a peníze a pro jednu osobu takřka neproveditelný.

Dotazníky byly rozdávány respondentům hodinu před začátkem utkání přímo na fotbalových stadionech, v jejich okolí a restauračních zařízeních, kde se fotbaloví diváci před zápasy často scházejí.

Respondenti byli vybíráni tak, aby představovali reprezentativní vzorek fotbalových diváků na českých stadionech z hlediska věku, pohlaví, vzdělání a socioekonomického statutu. Podařilo se získat vzorek 50 respondentů a i přesto, že by byl rozsáhlejší výzkum provedený mezi větším počtem diváků reprezentativnější, nemusí podle Bella (1993) nízký počet respondentů při dobrém výběru zkoumaného vzorku významně ovlivnit konečné výsledky, i když pochopitelně dochází k významné redukci.

Z celkového počtu 50 respondentů je (92%) mužů a (4%) žen. Průměrný věk se dotazovaných je 24 let, nejstaršímu respondentovi je 52 let a nejmladšímu 15 let. Polovina respondentů pracuje (52%), zbytek diváků (48%) jsou studenti. Největší počet dotazovaných má středoškolské vzdělání s maturitou (52%), počet

vysokoškoláků je poměrně vysoký (26%) , základní vzdělání uvedlo (20%) . Více jak polovina respondentů uvedla, že navštěvují fotbalová utkání občas (52%) , většinu fotbalových utkání navštěvuje (28%) dotazovaných a vždy (4%). Výjimečně sleduje zápasy svého oblíbeného celku (16%) respondentů.

Za sportovní diváky se považuje (32%) dotazovaných, nejvíce (56%) je fanoušků a nepatrná část respondentů (6%) se považuje za příslušníky skupiny ultras.

Z toho výčtu je zřejmé, že se podařilo získat široký vzorek fotbalových diváků, který poměrně věrně reprezentuje složení fotbalových diváků v českých nejvyšších soutěžích.

7.3. Výsledky získané dotazníkem a jejich interpretace

Hypotéza 1- Typické projevy fotbalového chuligánství podle dotazovaného souboru fotbalových diváků

H1- Předpokládali jsme, že z nabízených možností typických znaků fotbalového chuligánství, vyberou dotazovaní respondenti zejména fyzické napadání chuligánských skupin soupeře a vandalismus na stadionu. Tento předpoklad se zcela naplnil, neboť (59%) z celkového počtu volených odpovědí označilo za typický znak chuligánství vzájemný střet dvou chuligánských skupin. Druhou nejčastěji volenou odpovědí byl vandalismus na stadionu (44%). Jen o něco menší počet voleb (42%) získaly antisemitické, rasistické a xenofobní pokřiky. Výrazně menší počet respondentů označil za typické projevy chuligánství vhazování předmětů na hřiště (23% z celkového počtu volených odpovědí) a pouhých (14%) vniknutí na hřiště.

Tato úvodní hypotéza byla důležitá ke zjištění toho, co si vlastně dotazovaní fotbaloví diváci představují pod pojmem fotbalové chuligánství. Chuligánství bývá interpretováno velmi rozdílně, jeho definice se může lišit v závislosti na zájmu jednotlivců o tento problém, informovanosti, frekvenci návštěv fotbalových diváků, typologii fotbalových diváků. Dotazovaní respondenti se z větší části shodují na tom, co je vlastně fotbalové chuligánství, což je důležité pro další hodnocení hypotéz a dává předpoklad k výzkumu jako takovému. Problém můžeme vidět v tom, že se na jednotné definici fotbalového chuligánství neshodne nejen široká veřejnost, ale i odborníci na tento jev. Domníváme se, že první dvě nejčastěji volené možnosti

nejlépe charakterizují fotbalové chuligánství. Ostatní charakteristiky jsou velmi diskutabilní, neboť nemusí být výhradně doménou fotbalových chuligánů.⁶¹ Někteří respondenti uvedli i doplňující charakteristiky chuligánství. Patří mezi ně zejména vandalismus, vulgární a hlasité pokřikování mimo fotbalové stadiony, napadání ostatních fotbalových diváků, či házení dýmovic. Je samozřejmě možné, že někteří diváci mohou i některé další projevy chování na fotbale považovat za chuligánské.

Hypotéza 2-Fotbalové chuligánství jako problém a jeho vliv na návštěvnost a bezpečí diváků

H2- Předpokládali jsme, že převážná většina fotbalových příznivců bude souhlasit s tvrzením, že fotbalové chuligánství představuje v nejvyšších fotbalových soutěžích problém.⁶²

Tato hypotéza se zcela potvrdila, neboť převážná většina respondentů (42% souhlasí zcela a 30% spíše) se přiklání k tomu, že chuligánství představuje obecně problém v nejvyšších fotbalových soutěžích. Je zřejmé, že oproti minulým rokům je patrná větší aktivita represivních složek (zejména policie) v potírání fotbalového chuligánství. Především jsou uplatňovány přísnější bezpečnostní opatření a mnohem tvrdší postihy pro problémové fanoušky. Tyto postupy, spolu s modernizací stadiónů a zavedením kamerového systému na většině z nich, výrazně napomohly ke snížení projevů fotbalového chuligánství zejména na stadionech. Paradoxně měla tato zlepšená opatření za následek to, že se aktivity fotbalových výtržníky staly mnohem organizovanější a přesunuly se mimo fotbalové stadiony do ulic, kde jsou mnohem hůře identifikovatelné. Projevy fotbalového chuligánství se tedy podařilo potlačit na stadionech na únosnou míru, vzhledem k jejich přesunu mimo stadiony fotbalových klubů představují nadále problém, který se dotýká ostatních diváků a občanů. Z tohoto důvodu lze vysvětlit, proč většina fotbalových diváků spatřuje ve fenoménu fotbalových chuligánů v nejvyšších fotbalových soutěžích problém. Ti z respondentů, kteří navštěvují fotbalová utkání pouze výjimečně (16% zkoumaného vzorku), mohou být také při posuzování problematiky současného stavu fotbalového chuligánství na

⁶¹ Z vlastní zkušenosti víme, že rasistické pokřiky často skanduje celý sektor domácích fanoušků a nezřídka se přidává i celý stadion, stejně tak jako vyhazování předmětů či vniknutí na hřiště není výhradní záležitostí chuligánských skupin.

⁶² To jak velký problém v současnosti představuje fotbalové chuligánství u nás je velmi obtížné či skoro nemožné určit. Vzhledem k velké organizovanosti se mnoho případů střetů nepodaří policii odhalit.

fotbalových stadionech výrazně ovlivnění zpravodajstvím médií, která formují jejich názor.

Dále jsme předpokládali, že vzhledem k tomu, že dotazovaný soubor se skládal z příznivců Slavie, Sparty a Bohemians, tedy klubů, které mají dlouhodobě potíže s fotbalovými chuligány, dalo se očekávat, že fotbalové chuligánství bude pro respondenty v souvislosti s vlastním klubem představovat problém. Tento předpoklad se potvrdil, neboť nadpoloviční většina respondentů souhlasí buď částečně (34%) nebo zcela (18%) . Poměrně veliký počet respondentů (24%) s tímto tvrzení spíše nesouhlasí, ale zcela nesouhlasila jenom malá část respondentů (10%) . To, že část diváků spíše nesouhlasí s tímto tvrzením, může souviset se současným zlepšením situace v jejich klubu. Je třeba si však uvědomit, že tento stav může být krátkodobý a v budoucnu se může kdykoliv změnit. Je pravděpodobné, že by názor respondentů mohl být odlišný , pokud by krátce před samotným dotazníkovým šetřením došlo k incidentům ze strany chuligánů jejich oblíbeného klubu. Názorovou nejednotnost dotazovaných jedinců lze vysvětlit i z hlediska jejich četnosti návštěv klubu a podle toho, za jaký typ fotbalového diváka se respondenti považují. Určitou roli může hrát i věk. Příznivci, kteří navštěvují utkání svého klubu pravidelně mají lepší přehled o situaci a chování fanoušků, než ti kteří chodí výjimečně nebo málo. Pravidelní návštěvníci mohou být rovněž tolerantnější k určitým typům chování na fotbale a nemusejí je považovat za problematické. Rozdílné typy fanoušků (sportovní diváci, fanoušci, ultras), vykazují také jinou citlivost k fotbalovému chuligánství. Ti fanoušci, kteří často sdílejí s chuligány společný prostor, nemusí na rozdíl od sportovních diváků vidět v některých aktivitách chuligánů výtržnické chování a nepovažují tedy všechny jejich projevy za problematické. I přes to, že většina dotazovaných respondentů se považuje za fanoušky (56%) , není skupina sportovních diváků zanedbatelná (32%) . To souvisí i s obtížným úkolem definovat , co to vlastně je fotbalové chuligánství a co si pod tímto pojmem většina fotbalových diváků představuje. Názorová nejednotnost na definici fotbalového chuligánství má podstatný vliv na to, zda pro fotbalové diváky představuje tento jev problém či nikoliv. Je však jasné, že na základě získaného vzorku nemůže tvrdit, že i fanoušci ostatních klubů považují současný stav fotbalového chuligánství za problém v nejvyšších soutěžích či v

jejich oblíbeném klubu. Získaný vzorek zahrnoval pouze příznivce pražských fotbalových klubů, je pravděpodobné, že by se výsledky lišily, pokud by do šetření byli zahrnuti i příznivci ostatních měst, kde se hrají nejvyšší fotbalové soutěže. Navíc s problémem fotbalového chuligánství se nepotýkají všechny kluby z nejvyšších fotbalových soutěží, proto by mohly být názory fanoušků jiných klubů odlišné.

Hypotéza, která předpokládala, že většina diváků považuje chuligánství za negativní a patologický jev, který by měl být vymýcen ze společnosti se potvrdila (32% respondentů souhlasilo zcela a 28% souhlasilo částečně). S tímto názorem naprosto nesouhlasí pouze (6%) dotázaných. Nezanedbatelný je i počet těch, kteří nemají vyhraněný názor k tomuto tvrzení (22%). Pravděpodobně jsou tito respondenti skeptičtí k možnosti úplného vymýcení tohoto jevu a nepovažují ji za reálnou.

Dále jsme předpokládali, že dotazovaní fotbaloví diváci budou souhlasit s tvrzením, že fotbaloví chuligáni představují pro běžné fanoušky nebezpečí. Tento předpoklad se potvrdil (30% souhlasí zcela a 26% částečně). Poměrně velká část souboru (26%) však částečně nesouhlasí. Z výsledku je patrné, že se fotbaloví diváci chuligánských skupin spíše obávají a přiklánějí se k možnosti, že mohou představovat nebezpečí i pro ostatní diváky.

Předpokládali jsme, že převážná většina dotazovaných nebude souhlasit s tím, že by fotbaloví chuligáni byli jedním z hlavních důvodů poklesu divácké návštěvnosti na stadionech. Tento předpoklad se potvrdil, neboť největší část dotazovaného souboru (32%) zcela nesouhlasí s tím, že by fotbaloví chuligáni měli výrazný vliv na pokles návštěvnosti (28% spíše nesouhlasí). Třetí nejpočetnější skupina respondentů spíše souhlasí (20%), zcela tento názor zastává pouhých (10%). Velmi rozšířeným názorem mezi většinovou veřejností a nezainteresovanými fanoušky fotbalu je tvrzení, že se na nízkých návštěvách výrazně podílejí také fotbaloví výtržníci. Výsledky ukazují, že poměrně velká část respondentů necítí přímo ohrožena fotbalovými chuligáni, kteří podle nich nejsou důvodem slabých návštěv. Na klesajících návštěvách se pravděpodobně mnohem výrazněji měrou podílí celkově slabá úroveň hry, nedostatečná úroveň služeb na stadionu, televizní přenosy, jiné alternativní možnosti náplně volného času a především nedůvěra lidí ve fotbalové zápasy způsobená nedávnou korupční aférou.

Nadpoloviční většina respondentů (60%) považuje současnou situaci v porovnání s minulými roky za stabilizovanou a shodnou s minulými roky, náš předpoklad se tak tedy naplnil. Pouze (16%) dotazovaných se domnívá, že v současnosti dochází k nárůstu fotbalového chuligánství na českých fotbalových stadionech a ještě méně fotbalových diváků (10%) je přesvědčeno, že dochází k poklesu násilností. Podle většiny dotazovaných se i přes zlepšení represivních opatření stále nedaří výrazně potlačit projevy fotbalového chuligánství na stadionech, což poukazuje na složitější problematiku tohoto jevu a komplexnější příčiny jeho vzniku. Na našich stadionech již skoro nedochází ke střetům zneprátených skupin, můžeme se však běžně setkat s vandalismem na stadionu, antisemitickými či rasistickými pokřiky na adresu soupeře a jeho fanoušky. Velmi časté jsou rovněž potyčky s policií.

Hypotéza 3- Příčiny fotbalového chuligánství

H3- Předpokládali jsme, že většina fanoušků bude považovat vliv alkoholu na za jednu z hlavních příčin násilných projevů fotbalových chuligánů. Tato hypotéza se však překvapivě spíše nepotvrdila, neboť největší část respondentů (30%) s tímto tvrzením nesouhlasí částečně a (14%) zcela. Široká laická, ale i odborná veřejnost obvykle vysvětluje příčiny fotbalového chuligánství v důsledku užívání alkoholu pachateli násilností. Za určitých podmínek může alkohol zvyšovat agresivní jednání u některých jedinců, zvláště v situacích, kdy se osoba, která je pod jeho vlivem, cítí být ohrožována nebo provokována. To, zda alkohol vyvolá agresivní chování závisí jistě i na osobních predispozicích k agresi u jednotlivců. Zkušenosti se skotskými a dánskými fanoušky, kteří konzumují velké množství alkoholu, ale chovají se přátelsky, ukazují, že vliv alkoholu nemusí být pouze negativní. Navíc mnoho fotbalových chuligánů nekonzumuje před střetem alkohol vůbec, aby byli připraveni a soustředěni k boji. Jednoznačný konsensus vlivu alkoholu na násilné jednání fanoušků neexistuje mezi veřejností ani odborníky. Proto je zřejmé, že se budou lišit i odpovědi respondentů. Nejednoznačnost odpovědí na tuto otázku se projevila i v tom, že statisticky významný počet respondentů (20%) nemá vyhraněný názor na toto tvrzení. Stejná část

respondentů (20%) spíše považuje alkohol za hlavní příčinu vzniku násilností. Pouze malá část respondentů (12%) zcela souhlasí s tím, že alkohol patří k hlavním příčinám nepokojů na fotbalových stadionech.

Dále jsme předpokládali, že většina fotbalových diváků nebude souhlasit s tvrzením, že by fotbalové chuligánství bylo přímou reakcí na dění na hřišti. Tento předpoklad se zcela potvrdil (42% respondentů nesouhlasilo částečně a 38% s tímto tvrzením nesouhlasilo zcela). Střety chuligánských skupin bývají domluvené dlouhou dobu dopředu, nesouvisejí tedy s konkrétním stavem zápasu. To vysvětluje i častý jev, kdy se chuligánská skupina vítězného týmu chová agresivně a snaží se vyvolávat konflikty se soupeřovou skupinou.

Předpokládali jsme, že násilné projevy fotbalových chuligánů budou dle respondentů souviset s historickou rivalitou mezi týmy. Tento předpoklad se spíše potvrdil, největší skupina respondentů s tímto tvrzením spíše souhlasí (38%), zcela pak (16%). Je však třeba dodat, že poměrně velká část respondentů naopak spíše nesouhlasí (24%). V naší republice dochází k nejvážnějším střetům v drtivé většině právě mezi chuligány, jejichž kluby jsou dlouholetými sportovními rivaly. Tato rivalita se přenáší i mezi fanoušky a radikální příznivce.

Dále jsme předpokládali, že se fotbaloví diváci nedomnívají, že by přítomnost policie v sektorech pro fanoušky přispívala ke konfliktním situacím mezi policií a chuligány. Tato hypotéza byla částečně potvrzena (34% respondentů se spíše nedomnívá, že by přítomnost policie v sektorech zvyšovala konfliktní situace s chuligány a 12% s tímto nesouhlasí zcela). Různorodost odpovědí (26% respondentů se spíše a 10% zcela domnívá, že přítomnost policie v sektoru přispívá ke konfliktním situacím s chuligány) vypovídá o velmi diskutované a názorově odlišné otázce, zda má být policie přítomna v sektoru pro fanoušky. Západní státy od této možnosti opouštějí, policii nahrazuje pořadatelská služba. Přítomnost policie je pro fotbalové násilníky signálem, že jsou z jejich strany očekávány problémy, navíc na jakékoliv náznaky výtržností reaguje policie tvrdým a často nepřiměřeným způsobem, který obvykle vyvolá obdobnou reakci fotbalových násilníků vůči policii. Vzniká tak cyklický kruh násilností z obou stran. Na druhou stranu je policie pod tlakem fotbalové veřejnosti, která požaduje ochranu diváků. Výsledek výzkumu tedy ukazuje,

že větší část respondentů vnímá přítomnost policie kladně, neboť je ochraňuje před násilnými jedinci. Nejednotnost názorů lze vysvětlit tím, že ve zkoumaném vzorku je zahrnuto několik typů fotbalových diváků, z nichž každý vnímá přítomnost policie odlišně

Předpokládali jsme, že dotazovaní fotbaloví diváci, nebudou souhlasit s tvrzením, že pokud je tým úspěšný, nedochází tak často k projevům fotbalového chuligánství. Tento předpoklad byl výzkumem potvrzen, neboť nadpoloviční většina respondentů (26% nesouhlasilo zcela a stejný počet částečně) je toho názoru, že úspěchy klubu nemají vliv na snížení násilných projevů chuligánství. Bývá totiž pravidlem, že právě velice úspěšné kluby mají dlouhodobě největší potíže s fotbalovými chuligány. Na intenzitu a častost fotbalového chuligánství tak tedy nemá vliv úspěšnost či neúspěšnost fotbalových klubů. Nezanedbatelný je i počet těch, kteří nemají vyhraněný názor na toto tvrzení (28%).

Dále jsme předpokládali, že fotbaloví diváci budou souhlasit s tvrzením, že chuligánství je výrazem hlubších problémů ve společnosti. Tato hypotéza se nepotvrdila, poměr hlasů k jednotlivým možnostem byl vyrovnaný. K této hypotéze se zcela kladně vyjádřilo (14%) dotazovaných a spíše souhlasilo (22%). Naopak zcela nesouhlasilo (12%) a spíše nesouhlasilo (20%). Nezanedbatelný je i počet těch, kteří neměli na toto tvrzení vyhraněný názor nebo nevěděli (obě možnosti shodně po 16%). Důvodem k této nejednoznačnosti odpovědí může být poměrně rozmanitá pestrost různých typů fotbalových diváků dotazovaného vzorku, z nichž každý má jinou citlivost k problému chuligánství. Mnozí respondenti se také o fotbalové chuligánství blíže nezajímají a nekladou si otázky, nebo nepřemýšlí o možných příčinách fotbalového chuligánství. Je možné, že část dotazovaných spatřuje hlavní příčinu chuligánství především v genetických predispozicích jedinců a jejich větší náchylnosti k agresivnímu chování, nezávisle na vlivu společnosti a sociálního prostředí. Můžeme se rovněž domnívat, že nezanedbatelná část respondentů vidí příčiny fotbalového chuligánství pouze v konkrétních důvodech (alkohol, špatná hra, nepříznivý výsledek utkání, neobjektivnost rozhodčího atd.) tj. jako okamžitou reakci na určitý spouštěcí podnět a nikoliv v souboru mnoha příčin, jejichž kořeny leží v problémech současné společnosti. Můžeme se domnívat, že někteří respondenti nevidí příčiny chuligánství

ve společnosti, ale pouze v osobních predispozicích jedince k agresivnímu jednání. Je také možné, že uvedená otázka nebyla formulována zcela vhodně a mohla být rozvedena do větších podrobností, aby umožnila respondentům výběr z více možností, které by upřesnily jejich stanoviska.

Hypotéza 4- Charakteristiky, motivy a projevy fotbalových chuligánů.

H4- Předpokládali jsme, že diváci budou souhlasit s tvrzením, že fotbalové chuligány lze identifikovat podle charakteristických vnějších znaků, jakými jsou oblečení či krátký sestřih. Tato hypotéza se potvrdila, neboť nadpoloviční většina dotazovaných (52%) se k tomuto názoru přiklání. Pouze (14%) s tímto názorem naprosto nesouhlasí. Fotbaloví chuligáni tvoří subkulturu, která se odlišuje od ostatních užíváním typických značek oblečení a specifických symbolů. Činí tak proto, aby se snadněji identifikovali se svojí referenční skupinou a zároveň odlišili od ostatních skupin. Je paradoxní, že hlavním zájmem většiny chuligánů je zůstat v anonymitě davu a nepřitahovat zbytečnou pozornost, ale přesto je však velká část dotazovaných diváků schopna na základě některých výše uvedených znaků tyto jedince identifikovat. Samozřejmě by bylo chybou generalizovat a zastávat názor, že tyto znaky jsou platné pro všechny radikální fanoušky, neboť bychom našli i výjimky, nicméně výrazná konformita chuligánů ve stylu oblékání a dalších specifických vnějších znaků, umožňuje jejich poměrně snadnou identifikaci.

Předpokládali jsme, že dotazovaný soubor fotbalových diváků bude souhlasit s tvrzením, že aktivity fotbalových chuligánů jsou dopředu pečlivě plánovány a mají tedy znaky vysoké organizovanosti. Tento předpoklad se potvrdil (26% souhlasí zcela a 36% se k této možnosti spíše přiklání). Jak již bylo naznačeno výše, vliv represivních opatření měl za následek přesunutí násilností ze stadionů do ulic, a chuligánské akce se musely stát mnohem propracovanější, organizovanější a především anonymnější, aby se vyhnuly nežádoucímu zájmu policie.

Předpokládali jsme, že fotbalové chuligánství má určitá nepsaná pravidla. Tato hypotéza se zcela potvrdila (40% souhlasí zcela a 34% se k tomuto tvrzení spíše přiklání). Ritualizace násilí v podobě předem dohodnutých pravidel má zabránit

vážným zraněním, z čehož vyplývá, že pro mnoho radikálních fanoušků je násilí určitým druhem uvolnění napětí z každodenních stresů či problémů a chuligánství je bráno jako sport. Porušení těchto pravidel je rovněž přísně odsuzováno celou chuligánskou subkulturou.

Dále jsme u dotazovaného souboru předpokládali souhlas s tvrzením, že chuligáni vyvolávají konflikty pouze se stejně smýšlejícími skupinami soupeře. Tento předpoklad se potvrdil pouze částečně. Největší část fotbalových diváků (34%) s tímto tvrzením spíše souhlasí, zcela pak jenom (12%). Statisticky poměrně významný počet (22%) nesouhlasí dokonce vůbec. Je zřejmé, že nenapadání nezainteresovaných fotbalových diváků je jakýsi ideál chuligánství, který ovšem může být v praxi porušován. Oběťmi útoky se tak mohou stát i ostatní fanoušci. Poměrně pestrý vzorek dotazovaných fotbalových diváků z hlediska typologie fotbalového obecnstva nám může odpovědět na otázku, proč část respondentů nesouhlasí s touto hypotézou. Sportovní diváci se zaměřují hlavně na sledování hry, ostatní události na stadionu pro ně nemají takový význam. Jejich zájem a informovanost ohledně chování a typických znaků fotbalových chuligánů bude nejspíše minimální nebo vůbec žádný. Ve svých názorech na tyto jedince budou podobně jako ti, kteří na stadiony chodí minimálně či vůbec, spíše ovlivněni většinovým míněním a mediálním zpravodajstvím, které neinformuje o této subkultuře objektivně a pravdivě. Dalším důvodem nesouhlasu části respondentů může být negativní osobní zkušenost s fotbalovými násilníky. Také přílišná jednostrannost položené otázky, může vyvolat zkreslení v odpovědích respondentů, neboť je zřejmé, že někteří chuligáni mohou kromě potyček se skupinami soupeře vyvolávat konflikty i s policií či jinými skupinami diváků.

U dotazovaného souboru jsme dále předpokládali, že bude souhlasit s tvrzením, že fotbaloví chuligáni jsou ztotožnění se svým klubem a podporují jej fanděním a choreografií. Tato hypotéza se potvrdila (22% souhlasí zcela a 40% se k tomuto názoru spíše přiklání). Část respondentů (20%) nemá opět vyhraněný názor. Jedním z obvyklých názorových stereotypů o subkultuře fotbalových chuligánů je tvrzení, že nemají žádný vztah ke klubu a na stadion se jdou pouze poprat. Fotbaloví diváci navštěvující fotbalové zápasy však vědí, že tyto skupiny se aktivně zapojují do fandění

a choreografií, z čehož soudíme, že mají kladný vztah ke svému klubu a záleží jim na jeho výsledcích.

Předpokládali jsme, že diváci nebudou souhlasit s tím, že fotbaloví chuligáni mají obvykle nízké vzdělání. Tato hypotéza nebyla jednoznačně potvrzena, výsledky opět ukázaly názorovou různorodost. Největší část souboru nemá vyhraněný názor (24% dotázaných), poměrně velká část respondentů zcela nesouhlasí s tím, že by vzdělání mělo vliv na fotbalové chuligánství (22%), početná skupina (16%) se však domnívá, že spíše ano. Překvapivý je i vysoký počet těch, kteří neví (18%). Dlouhá léta panoval v odborných i veřejných kruzích předsudek, že fotbaloví chuligáni mají většinou nízké vzdělání.⁶³ Vzhledem, k tomu že u nás dosud nebyl učiněn rozsáhlý výzkum mezi fotbalovými chuligány, bylo toto tvrzení nadále nekriticky přijímáno. Některé průzkumy provedeny v poslední době mezi těmito fanoušky (Smolík, 2002) však naznačují, že vzdělání nemá vliv na fotbalové chuligánství, neboť je mezi nimi mnoho těch, kteří mají vyšší vzdělání, výjimkou nejsou ani vysokoškoláci. Důvodem této odlišnosti názorů je podle našeho mínění právě dlouhodobé stereotypní názory na tuto subkulturu, které dosud nebyly podpořeny či vyvráceny rozsáhlým výzkumem. Je zřejmé, že o subkultuře chuligánů se toho doposud mnoho neví, v tomto směru poněkud zaostáváme za západní Evropou.

Podobně jsme předpokládali nesouhlas fotbalových příznivců, s tím, že fotbaloví chuligáni pocházejí z nejnižších vrstev společnosti. Tento předpoklad se potvrdil neboť (34% spíše nesouhlasilo s tím, že by chuligáni pocházeli z nejnižších vrstev společnosti, a 26% s tímto názorem zcela nesouhlasilo). Statisticky nezanedbatelná je i část těch, kteří neví (14%). Podobně jako vzdělání, ani nízký socioekonomický statut jedinců není určující pro subkulturu fotbalových chuligánů. Dnes již převažuje názor, že fotbaloví chuligáni pocházejí ze všech vrstev společnosti, jednoznačný závěr však budeme moci učinit, až budou provedeny výzkumy mezi příslušníky chuligánské subkultury.

Předpokládali jsme, že fotbaloví diváci budou souhlasit s tím, že se fotbalové chuligánství přesouvá ze stadionů do ulic. Tato hypotéza se spíše potvrdila (32%

⁶³ V západní Evropě byl tento názor již vyvrácen a spojitost chuligánství se vzděláním není považována za relevantní, neboť se dospělo k závěrům, že chuligáni pocházejí ze všech vrstev společnosti.

respondentů souhlasí spíše a 16% zcela) . Poměrně vysoký počet dotazovaných nemá vyhraněný názor (24%). Důvodem může být to, že se jedná o ty diváky, kteří spíše sledují hru a nevšímají si ostatních diváků na stadionu, nebo ty jedince, jenž nenavštěvují fotbalové zápasy pravidelně a nemají tak aktuální přehled o situaci. U těchto skupin respondentů předpokládáme i malý nebo vůbec žádný zájem o tuto problematiku a tedy nedostatek informací z toho vyplývající, což může být důvodem, že se necítili kompetentní přiklonit se ke konkrétnější odpovědi.

Předpokládali jsme, že fotbaloví příznivci budou souhlasit s tím, že mezi fotbalovými chuligány nehraje roli politické přesvědčení. Tato hypotéza se potvrdila, neboť nadpoloviční většina dotazovaných zcela (28%) nebo spíše (30%) souhlasila. Je patrné, že se mezi fotbalovými chuligány vyskytují pravicoví či levicoví extremisté, kteří zde hledají možnost realizace, agresivního vybití, nebo se pokoušejí získat nové členy pro své hnutí. Z rozhovorů mezi fotbalovými chuligány a s diskusí ,které vedou po internetu, jasně vyplývá, že politika nepatří k fotbalu a většina s jejím šířením mezi fanoušky nesouhlasí. Taktéž z názorů pravicových extremistů vyplývá (Mareš, 2004), že spíše fotbalovými chuligány pohrdají, neboť nevidí v jejich chování žádný smysl pro své politické zájmy.

Předpokládali jsme, že respondenti budou souhlasit s názorem, že hlavním motivem pro chuligánské aktivity je určitý druh zábavy, které jim jejich jednání přináší. Tato hypotéza se zcela jasně potvrdila (64% souhlasí zcela a 28% částečně). Většina chuligánů vidí ve své činnosti zábavu a uvolnění, primárním důvodem tak není pouze někomu ublížit, ale spíše jej porazit a dokázat svoji schopnost boje. Často se fotbaloví násilníci vyjadřují o své zálibě jako o adrenalinovém sportu. Pravidla mají zaručit fair jednání a omezit počet a závažnost zranění.

Hypotéza 5- Média a řešení problému fotbalového chuligánství

H5- Předpokládali jsme, že dotazovaní fotbaloví diváci nebudou zastávat názor, že média informují pravdivě o projevech fotbalového chuligánství. Tato hypotéza se potvrdila částečně (24% respondentů nesouhlasí s objektivitou médií vůbec a 14% se spíše přiklání k tomu, že média neinformují pravdivě o fotbalových chuligánech). Ovšem velká skupina respondentů nemá na toto tvrzení vyhraněný názor (26%) nebo neví, zda jsou média objektivní či nikoliv (18%). Jak jsme již uvedli výše, mají média

zásadní vliv na vnímání fenoménu fotbalového chuligánství a formují svým zpravodajstvím většinový názor, a to zejména u těch jedinců, kteří se o fotbal nebo o divácké násilí nezajímají. Pravidelní návštěvníci fotbalových zápasů však musí dojít k názoru, že média nejsou objektivní, co se týče zpravodajství o diváckém násilí. Média záměrně zveličují fotbalové chuligánství, dělají z něj větší problém než ve skutečnosti představuje, a to často jenom proto, aby si zvýšila sledovanost nebo prodejnost. Využívají jednak neznalosti tohoto jevu u většiny lidí, a navíc jim k tomu napomáhá i nedostatečný průzkum tohoto jevu u nás. Poměrně veliký počet respondentů s nevyhraněným názorem na objektivitu médií může souviset s tím, že se tito dotazovaní jedinci příliš nezajímají o fotbalové chuligánství a nemohou tedy znát jeho současné trendy, nebo toto mediální zpravodajství vůbec nesledují.

Předpokládali jsme, že většina respondentů bude toho názoru, že média neměla vliv na fotbalové chuligánství. Tato hypotéza se spíše potvrdila, neboť největší část respondentů (46%) s tímto tvrzením souhlasí. To, že podílela na jeho růstu si myslí (30% dotázaných), pouhá (4%) se domnívá, že měla podíl na jeho snížení a (20%) respondentů neví, jakým způsobem ovlivnila média fotbalové chuligánství. Někteří fotbaloví chuligáni se chtějí zviditelnit prostřednictvím agresivního chování a média jsou pro ně vítanou příležitostí, jak toho docílit. Tito jedinci pak mohou mít ve snaze zviditelnit se větší sklony k agresivnímu chování. Většina radikálních fanoušků však vzhledem k přísným postihům, nemá zájem o zviditelnění a snaží se zůstat v anonymitě. Vliv médií v naší republice není takový, aby výrazně ovlivnil chování fotbalových chuligánů, a to jak pozitivním nebo negativním způsobem.⁶⁴

Předpokládali jsme, že respondenti nebudou souhlasit s názorem, že by řešení problému chuligánství mělo být plně v kompetenci policie. Téměř polovina respondentů (26% zcela nesouhlasí s tím, aby řešení problému chuligánství bylo plně kompetenci policie a 22% s tímto názorem spíše nesouhlasí), což naši hypotézu spíše potvrzuje. Nemalá část dotazovaných (24%) však spíše souhlasí s tím, aby tím orgánem, který bude zejména řešit problém chuligánství byla policie. I přes určité

⁶⁴ Tato situace ovšem dlouho neplatila v Anglii, kde je vliv médií na veřejné mínění na problém fotbalového chuligánství nesporně větší, než v České republice. Média (především bulvární noviny) byla v Anglii dokonce obviněna, že se výrazně podílela na rostoucí počet násilností svým skandalizujícím zpravodajstvím, které podněcovalo a nabádalo fotbalové chuligány k větším aktivitám.

úspěchy policie v boji proti chuligánům (a to zejména na stadionu) je třeba vzít v potaz, že problém stále existuje. Navíc náklady na zajištění pořádku při rizikových fotbalových zápasech jsou neúměrně veliké, proto je třeba zamyslet se nad tím, zda by se nenašly efektivnější prostředky v boji proti chuligánům a to zejména pomocí prevence. Téměř polovina dotazovaných s tímto názorem souhlasí, což ukazuje na nutnost změny v přístupu k řešení fotbalového násilí.

Předpokládali jsme, že dotazovaní respondenti budou souhlasit s tím, že fotbalové chuligánství je problémem, kterým by se měla zabývat vláda. Tato hypotéza se spíše nepotvrdila, neboť (24%) respondentů souhlasí částečně a pouze (14%) souhlasí zcela bez výhrad. Naopak zcela nesouhlasí (22%) dotázaných a spíše nesouhlasí (18%). I přesto, že vnímají dotazovaní chuligánství jako problém, nedomnívá se velká část z nich, že by tento jev byl natolik závažný, aby se jím musela zabývat vláda.

Předpokládali jsme, že respondenti budou souhlasit s tím, že by fotbalové kluby měly udělat více pro omezení projevů chuligánství na stadionech. Tato hypotéza se výzkumem zcela potvrdila (54% dotazovaných souhlasí zcela a 30% spíše). Fotbaloví diváci jsou toho názoru, že kluby nejsou dostatečně angažováni v boji proti násilníkům. Právě kluby by však měly mít hlavní zodpovědnost za klidný průběh fotbalového zápasu. Pouze vzájemnou spoluprací klubu s dalšími institucemi (ministerstvem vnitra, policií, českomoravským fotbalovým svazem atd.) lze úspěšně bojovat proti fotbalovým násilníkům.

Dále jsme předpokládali, že fotbaloví diváci budou souhlasit s tvrzením, že vzájemná komunikace mezi fotbalovými chuligány a policií snižuje riziko projevů agresivního chování. Tato hypotéza byla potvrzena (24% fotbalových diváků souhlasí zcela, 36% se k tomuto tvrzení spíše přiklání). Pouze (12%) dotazovaných zcela nesouhlasí. Jednou z cest, jak snížit počet násilností zejména na stadionu, je nezbytnost vzájemné komunikace mezi fotbalovými chuligány a policií. Pokud by obě strany dospěly ke kompromisu a chuligáni by přijali pravidla chování na stadionu, výměnou za nižší počet policie na stadionu či její plné nahrazení pořadatelskou službou, jistě by se snížil počet násilností a výtržností na stadionu. Vzhledem k vzájemným předsudkům obou stran se tato možnost společné komunikace jeví jako nereálná.

Předpokládali jsme, že dotazovaný soubor bude souhlasit s tvrzením, že na zajištění pořádku by se měli podílet osoby z řad fanoušků. Hypotéza však nebyla potvrzena většinovým názorovým souhlasem. Výsledky ukázaly, že počet těch kteří souhlasí z daným tvrzením zcela (28%) nebo částečně (14%) shoduje s těmi, kdo zcela nebo částečně nesouhlasí. V zahraničí mají dobré zkušenosti se zapojením fanoušků, kteří mají respekt ve svém sektoru (kotli), do pořadatelské služby. Tito fanoušci mají vliv na zklidnění situace v bouřícím kotli a jsou schopni, díky respektu, který mají, omezit násilnosti a jiné výtržnosti u svých fanoušků na minimum. V České republice se zatím s tímto opatřením plošně nepočítá, i když u některých klubů již začíná fungovat.

V závěru dotazníku jsme se ptali souboru fotbalových diváků na jejich návrhy na snížení či odstranění výtržností a násilností. Z nabídnutých možností odpovědi označilo nejvíce respondentů (52%) zpřísnění postihů za násilné chování, dále větší počet kamer a příkladné chování hráčů, funkcionářů a představitelů mužstev (shodně po 27%). Systematickou práci s mladými fotbalovými fanoušky označilo (26%) a zákaz prodeje alkoholu a vstupu podnapilým divákům (22%). Mezi vlastními návrhy respondentů na zmírnění či vyřešení situace, převažoval tvrdší přístup k chuligánům, a to zejména zákaz vstupu na stadion, nebo vysoké tresty odnětí svobody pro pachatele násilností. Dále byl doporučen anglický model řešení fotbalového násilí, efektivnější činnost policie a zlepšení komunikace mezi klubem a chuligány

Poslední otázka na dotazované fotbalové diváky se ptala na jejich názor ohledně budoucího vývoje fotbalového chuligánství u nás. Největší počet dotazovaných se domnívá, že se jej podaří do budoucna snížit (34%). Menší část diváků (26%) je toho názoru, že zůstane v budoucnu shodně s dnešní situací. Názor, že se jej nikdy nepodaří snížit zastává (22%) dotazovaných, k možnosti, že se množství násilnosti bude zvyšovat se přiklonilo (12%) respondentů a pouhých (6%) je toho názoru, že bude problém vyřešen a vymýcen.

7.4. Závěry šetření

Výsledky dotazníkového šetření ukazují, že respondenti byli schopni najít uspokojivou odpověď na většinu hypotéz. Vybraný vzorek fotbalových diváků prokázal poměrně velkou informovanost a citlivost k fenoménu fotbalového chuligánství, a z toho důvodu se domníváme, že byl dotazovaný soubor vhodný pro testování názorů na fotbalové chuligánství. O tom svědčí i častý nesouhlas respondentů s obecně přijímanými názory, které se však mají povahu předsudků a nezakládají se na pravdivých základech. Jedná se především o otázky sociálního statutu, motivů jednání, příčin a charakteristik fotbalových chuligánů. Některé z těchto většinovou veřejností nekriticky přijímaných názorů se podařilo vyvrátit.

Většina hypotéz byla výzkumem potvrzena, je však třeba podotknout, že odpovědi na některá tvrzení vykazaly názorovou různorodost a na poměrně veliký počet odpovědí neměli respondenti vyhraněný názor. Příčinu odlišnosti odpovědí nebo názorové nevyhraněnosti respondentů je možno hledat v pestrosti zkoumaného vzorku z hlediska věku, vzdělání informovanosti, zájmu o daný fenomén, frekvence návštěvnosti fotbalových utkání a typologie fotbalových diváků. Všechny tyto faktory se podílejí na odlišném hodnocení fenoménu fotbalového chuligánství. Je pravděpodobné, že fotbalový fanoušek, který aktivně povzbuzuje svůj tým a sdílí s chuligány společný sektor, bude spíše tolerantnější k určitým typům chování, které se na fotbalových zápasech vyskytují (pokřiky na hráče či fanoušky soupeřova mužstva, odpalování pyrotechniky aj.), než sportovní divák, který v těchto projevech může spatřovat chuligánské chování. Je zřejmé, že fotbaloví diváci jsou nejvíce kompetentní pro posuzování situace přímo na stadionu, události probíhající mimo něj nemusejí být divákům dobře známy.

Názorovou neshodu respondentů u některých odpovědích lze vysvětlit i tím, že je velmi obtížné určit definici fotbalového chuligánství, čemuž nasvědčuje i poměrně pestrá paleta odpovědí dotazovaných. Převážná většina respondentů se však shodla na tom, že mezi základní charakteristické znaky fotbalového chuligánství patří zejména fyzické napadání chuligánských skupin soupeře a vandalismus na stadionu. I přes většinovou shodu dotazovaného souboru na charakteristiku fotbalového chuligánství,

je třeba vzít v úvahu, že část respondentů volila i další typické znaky a vnímá tedy chuligánské projevy odlišně. Tato skupina respondentů mohla mít vliv na různorodosti odpovědí u některých otázek.

Výsledky odpovědí mohla také ovlivnit příliš striktní povaha některých otázek, jejichž rozšíření o doplňující možnosti by upřesnily stanovisko respondenta. Odpovědi respondentů mohly být rovněž zkresleny například mediálním zpravodajstvím o diváckém násilí nebo vlnou násilností, které propukly krátce před samotným výzkumem.

Malý počet odpovědí na doplňující otázky patrně svědčí o přílišné délce dotazníku a tudíž neochotě respondentů odpovídat. Bylo by tedy hodnější vhodnější umístit tyto otázky na začátek dotazníku, kdy lze předpokládat, že respondenti nebudou unaveni a tudíž ochotnější přemýšlet a na dané otázky odpovědět.

Největším nedostatkem tohoto výzkumu je poměrně malý zkoumaný vzorek, který zahrnuje příznivce omezeného počtu klubů a to pouze na území Prahy. Tento vzorek respondentů tak samozřejmě nereprezentuje názory všech fotbalových diváků. Je pravděpodobné, že by se výsledky průzkumu, zahrnující fotbalové diváky všech fotbalových klubů v nejvyšších soutěžích na území České republiky mohly lišit od těch, které byly získány tímto dotazníkovým šetřením. Limitujícím je i poměrně malý počet respondentů, neboť jeho větší počet by mohl zvýšit validitu a eliminovat jisté nedostatky a slabé stránky výzkumu zvýšit tak jeho validitu.

Na základě výsledků průzkumu mezi fotbalovými diváky je možno i přes výše uvedené obtíže, které mohly mít vliv na výsledky šetření, učinit některé závěry na základě většinové názorové shody respondentů:

- Mezi typické projevy fotbalového chuligánství patří zejména fyzické napadání chuligánských skupin soupeře na stadionu i mimo něj a vandalismus na stadionu.
- Fotbalové chuligánství představuje v nejvyšších fotbalových soutěžích problém, ale situace je v porovnání s minulými roky stabilizovaná.
- Fotbalové chuligánství je patologický jev, který by měl být vymýcen ze společnosti.

- Fotbaloví chuligáni nemají zásadní vliv na snižování divácké návštěvnosti, i když pro určitou část fanoušků mohou představovat nebezpečí.
- Příčiny fotbalového chuligánství nelze dávat do spojitosti s průběhem fotbalového utkání ani nesouvisejí s úspěchy či neúspěchy fotbalového klubu.
- Fotbalové chuligány lze identifikovat podle stylu oblékání a charakteristického vzhledu, akce radikálních fotbalových fanoušků jsou organizované a vzájemné střety znepřátelených chuligánských skupin probíhají podle předem dohodnutých pravidel a v současnosti se přesouvají ze stadionů do ulic.
- Fotbaloví chuligáni mají vztah ke svému klubu s nímž se identifikují a podporují jej fanděním a choreografií.
- Fotbalové chuligánství nesouvisí se sociálním statutem jednotlivců.
- Mezi fotbalovými chuligány nehraje roli politické přesvědčení.
- Hlavním důvodem násilného chování chuligánů je určitý druh zábavy, kterou jim chuligánské aktivity přinášejí.
- Fotbalové kluby by měly udělat více pro omezení projevů chuligánství na stadionu, vzájemná komunikace mezi klubem a chuligány snižuje riziko násilných projevů na stadionech.
- Přísnější tresty pro chuligány budou mít za následek snížení počtu násilností a výtržností.

Z těchto závěrů fotbalových diváků je patrné, že fotbalové chuligánství je stále přítomné na českých fotbalových stadionech, i když se vlivem represivních opatření přesunulo spíše mimo stadiony. To, že se fotbalové chuligánství doposud nepodařilo potlačit svědčí o složitosti tohoto problému a neznalosti všech jeho příčin, které jej způsobují. V podmínkách České republiky se jedná o jev poměrně nový a doposud nedostatečně prozkoumaný.

Shoda v odpovědích respondentů na typické projevy fotbalového chuligánství naznačuje, že prioritou radikálních fanoušků je střet s obdobnou skupinou soupeře a tudíž by nemělo docházet k napadání ostatních fanoušků, nezainteresovaných fanoušků. Vandalismus na stadionech bývá spíše doprovodným, ale asi nejčastějším vyjádřením agresivity u chuligánů.

Výsledky výzkumu ukazují, že chuligáni nemají zásadní vliv na snižování počtu diváků na stadionech, což je častý předsudek u většiny nezainteresované veřejnosti. Dalším velmi rozšířeným, ale ničím nepodloženým názorem o chuligánské subkultuře je ten, že drtivá většina těchto jedinců pochází z nejnižších vrstev společnosti. Výzkum toto přesvědčení vyvrátil a přiklonil se k současnému názoru odborníků, že chuligáni pocházejí ze všech vrstev společnosti a jsou mezi nimi jedinci s velmi vysokým socioekonomickým statutem.

Stejně tak i příčiny vzniku chuligánství nelze vysvětlit pouhou reakcí na špatné výsledky mužstva, nebo momentálním nepříznivým stavem zápasu. Tyto násilné projevy bývají výsledkem momentálního zklamání a frustrace z výsledku utkání. U fotbalových chuligánů můžeme mluvit o tzv. „odložené agresi“, která naplno propukne až v přímém střetu s nepřítelem. Fotbaloví chuligáni mají totiž své akce dopředu pečlivě naplánovány, nezávisle na výsledku svého mužstva. Tím lze vysvětlit, proč se dlouhodobě neúspěšnější mužstva nejvíce potýkají s problémem fotbalového násilí. Vliv alkoholu na násilné chování chuligánů se nepodařilo jednoznačně prokázat, i když se statisticky nejvýznamnější počet diváků přiklání k možnosti, že alkohol spíše nepatří k hlavním příčinám nepokojů na stadionech.

Dotazníkovým šetřením se nepodařilo prokázat, zda média informují objektivně o fotbalových násilnících, i když velká část respondentů s jejich objektivitou zcela nesouhlasí. Je však třeba vidět, že významná část diváků nemá na tuto otázku vyhraněný názor nebo na ni nezná odpověď. Mohou to být zejména ti jedinci, kteří jsou právě mediálním zpravodajstvím nejvíce ovlivněni a nejsou tudíž schopni posoudit jeho objektivitu.

Výsledky názorů fotbalových diváků rovněž prokázaly, že fotbaloví chuligáni mají pozitivní vztah ke svému klubu, neboť jej aktivně podporují fanděním a choreografií. Radikální fanoušci tak nechodí na stadion pouze s cílem vyvolání konfliktů, zajímají se i o samotnou hru.

Většina dotazovaných není spokojena s prací klubů ohledně zajišťování pořádku a bezpečnosti na stadionech, a domnívá se, že by zlepšená komunikace mezi klubem a fotbalovými chuligány výrazně pomohla ke snížení násilných projevů na stadionu.

V přísnějších trestech pro pachatele násilí vidí většina dotazovaných možnost odstranění těchto společensky nežádoucích projevů. Jedná se zejména o tresty zákazu vstupu na stadiony (v opakovaných případech i doživotní) nebo tresty odnětí svobody. Většina dotazovaných diváků vidí budoucí vývoj fotbalového chuligánství optimisticky, neboť očekává jeho snížení.

Závěr

Jak ukázala tato diplomová práce, fotbalové chuligánství je specifický sociální jev, jehož typickým projevem je násilné a agresivní chování fotbalových fanoušků, zaměřené na podobně smýšlející skupinu soupeře. Složitost a komplexnost tohoto jevu dokresluje i to, že jeho příčiny dosud nejsou dobře známy. V zemích západní Evropy, kde se tímto jevem zabývají týmy psychologů, sociologů a kriminalistů již řadu desetiletí, se podařilo tento společensky nebezpečný fenomén eliminovat na přijatelnou a únosnou mez. Výsledkem dlouholetého boje proti fotbalovému chuligánství v zemích jako Anglie, Holandsko, Francie či Německo bylo vytlačení jeho projevů mimo fotbalové stadiony, které se staly relativně bezpečnými místy. Vytěsnění tohoto negativního jevu, však neznamenalo jeho definitivní vymýcení. K násilným akcím fotbalových chuligánů dochází pravidelně v den zápasů a to zejména v ulicích, nádražích, parcích či dálničních odpočívadlech. K tomu, aby mohlo být fotbalové chuligánství potlačeno je nezbytné poznat jeho příčiny. Příčiny fotbalového chuligánství, které jsem v první části této práce uvedl, jsou pouze ilustrativní a shrnují spíše dosavadní poznatky zahraničních (zejména britských a amerických) vědců, tudíž nezohledňují odlišnou kulturní, historickou, politickou a sociální situaci ostatních zemí. Vysvětlení fotbalového chuligánství pomocí těchto výzkumných závěrů nelze tedy plně aplikovat na ostatní země. Zásadní věc, která komplikuje hlubších rozsah poznatků o fotbalovém chuligánství a jeho příčinách je nedostatek empirických výzkumů, které by zahrnovaly právě tyto jedince. Průzkum mezi těmito jedinci a zjištění jejich názorů by pomohlo zjistit jejich skutečné motivy k násilnému jednání.

I když je fotbalové chuligánství poměrně novým fenoménem, je třeba vzít v úvahu, že se násilnosti v souvislosti se sportovními zápasy odehrávaly odpradáвна. Šlo především o nekontrolovatelné projevy vášně a emocí na nepříznivý výsledek a průběh bojů či zápasů. Takovéto spontánní projevy násilí se objevovaly i donedávna při fotbalových zápasech a měly za následek, spolu se špatným stavem fotbalových stadionů a davovou panikou, největší katastrofy v dějinách fotbalu, při kterých

zahynulo mnoho stovek lidí. Fotbalové chuligánství se však odlišuje od těchto spontánních reakcí fotbalových davů, neboť je poměrně dobře organizované a má svá ustálená pravidla. Hlavní cílem chuligánů je uskutečnění střetu se chuligánskou skupinou soupeře, tento střet je dopředu naplánován a prostorově a časově pevně určen, takže jeho vznik nemá přímou souvislost s průběhem zápasu.

Situace v České republice je v souvislosti s fotbalovým násilím v porovnání s ostatními zeměmi Evropy stabilizovaná, což dosvědčuje i průzkum provedený mezi fotbalovými diváky. Při srovnání s vývojem v Anglii lze najít jisté paralely, je však třeba si uvědomit, že vývoj tohoto jevu u nás má dlouholeté zpoždění v porovnání se západní Evropou a nedosáhl ještě svého vrcholu. Z vývoje v těchto zemích můžeme vydedukovat pravděpodobný průběh fotbalového chuligánství u nás. Bylo by však fatální chybou čekat na to, až se stane opravdu závažným společenským problémem i zde. Tento jev existuje proto je třeba jej efektivně řešit. Doposud byla v našich podmínkách používána zejména represivní opatření ze strany policie, která však problém pouze vytěsňují z očí veřejnosti, mimo fotbalové stadiony. Vedlejší účinek těchto policejních metod se projevil v mnohem větší organizovanosti a promyšlenosti chuligánských aktivit, což v praxi znamená mnohem obtížnější kontrolu chuligánů a eliminaci tohoto jevu. Represivní přístup problém chuligánství neřeší dostatečně. Navíc jsou tyto metody velmi náročné na finanční prostředky a jejich plošné uplatňování se negativně dotýká všech diváků fotbalových utkání.

Jak ukazuje příklad z Německa je mnohem efektivnější preventivní přístup v boji s fotbalovým chuligánstvím. Preventivní opatření (tzv.fanprojekty) využívají metody sociální práce s fotbalovými fanoušky a řeší tento problém přímo. Hlavní náplní těchto fanprojektů je sociální práce s ohroženou skupinou mladých fanoušků navštěvující specifický prostor na fotbalových stadionech zvaný „kotel“, který je rovněž místem soustředění chuligánských skupin. Jde o to pozitivně působit na mladé fanoušky a učit je prosociálním vzorcům chování, smyslu pro fair-play, úctě k fanouškům soupeře a slušnému fandění. Jsou zřizovány klubovny, kde se mladí fanoušci scházejí a podílejí na nejrůznějších aktivitách spojených s fotbalovým klubem. Tyto aktivity jsou vedeny školenými sociálními pracovníky. Hlavním smyslem této sociální práce je naučit fanoušky vzájemnému respektu a snažit se zvládat vypjaté situace neagresivní formou.

Je zřejmé, že sociální práce přímo s fotbalovými chuligány, kteří jsou dlouhodobě aktivní, je v praxi téměř nemožná. Může však pomoci těm jedincům, kteří o to projeví zájem a to prostřednictvím resocializačních programů pro mladé delikventy. Fotbaloví chuligáni však obvykle svojí činnost ukončují po 25 roku věku, kdy bývají nahrazováni mladšími fanoušky. Podaří-li se pomocí sociální práce vychovat novou generaci „slušných“ fotbalových fanoušků, je velká pravděpodobnost, že se podaří snížit fotbalové chuligánství na minimum. Metody sociální práce s fanoušky se začínají objevovat i v České republice, v současnosti se však s těmito opatřeními teprve začíná. Na konkrétní výsledky si však budeme muset několik let počkat.

Domnívám se, že nejefektivnějším způsobem boje proti fotbalovému chuligánství je propojení preventivních a represivních opatření. Represivními opatřeními mám na mysli zejména poučenou represi známou pod pojmem anglický model, využívající nejmodernějších technik a postupů, a který uplatňuje rázný, ale zároveň lidský přístup k těmto fotbalovým násilníkům.

Cíl této práce nebyl malý, neboť jsem se snažil objektivně a z více hledisek přiblížit tento velmi těžko uchopitelný a dosud málo známý fenomén. Úplný a vyčerpávající popis tohoto jevu je pro jednoho člověka nemožný úkol, k jeho uskutečnění by byl třeba vysoce organizovaný výzkumný kolektiv a dostatečné finanční zajištění projektu. To však ani nebylo záměrem této práce. Jednou z hlavních motivací k napsání této práce bylo dokázat, že o subkultuře fotbalových chuligánů je rozšířeno mnoho nepravd a pověr, které rozhodně nepřispívají ke zlepšení situace v boji proti fotbalovému chuligánství, ale mají podle mého názoru efekt zcela opačný. Moje vlastní pozorování a názory dotazovaných diváků pomohly některé z těchto nejrozšířenějších mýtů uvést na pravou míru. Chceme-li tomuto jevu úspěšně čelit, je nezbytné oprostít se od těchto většinových představ a zkoumat tento fenomén objektivním způsobem a zohlednit všechny činitele, které jej mohou zásadním způsobem ovlivnit.

Domnívám se, že jedním z hlavních důvodů neúspěchů při potlačování tohoto jevu je velmi dynamický a neustálý vývoj tohoto fenoménu, který se stává čím dál více organizovanější a tudíž obtížně pozorovatelný. Toto jsou hlavní příčiny toho, proč v současnosti neexistuje jednotná shoda mezi veřejností a odborníky na jeho definici.

Každý si projevy chuligánství vysvětluje po svém, neexistuje jednotný názor na to, jaké jsou vlastně charakteristické projevy fotbalového chuligánství. Nejsme-li schopni jev řádně definovat a popsat, nemůže proti němu účinně bojovat.

Vzhledem k tomu, že se fotbalové chuligánství neustále vyvíjí a mění své formy a projevy, je otázkou, zda je v lidských silách jej vymýtit ze společnosti. To se zdá být velmi nepravděpodobné a nemožné, stejně jako nelze uspokojivě odstranit další patologické jevy naší společnosti, jakými jsou např. krádeže, vraždy a rvačky v nočních klubech. Tyto jevy mají své příčiny uloženy hluboko ve společnosti a pravděpodobně i v osobních predispozicích jednotlivců. Zkušenosti ze zahraničí však ukazují, že fotbalové chuligánství lze potlačit na společensky únosnou míru.

Nedostatečná znalost fenoménu fotbalového chuligánství přímo vybízí k dalším výzkumům tohoto jevu. Výzkum, který jsem provedl je omezen poměrně malým počtem respondentů, proto by bylo žádoucí provést měření co největšího počtu fanoušků klubů, ve kterých fotbalové chuligánství představuje problém.

Domnívám se, že podkladem pro něj by mohlo být i moje dotazníkové šetření a závěry z něj vyplývající. Jiné perspektivy a názory na fotbalové chuligánství by také mohly přinést výzkumy mezi dalšími zainteresovanými stranami, jakými jsou např. hráči, sportovní novináři, odborníci na fotbalové násilí, policisté či pořadatelé, kteří mají přímé zkušenosti s fenoménem fotbalového chuligánství. Pro pochopení tohoto jevu by byly nejpřínosnější názory co největšího počtu samotných chuligánů. Reálná možnost takové výzkumu je však velmi malá a v současné situaci vzhledem k obavám příslušníků této subkultury z možných postihů ze strany policie, téměř nemožná.

Očekávám však, že vývoj fotbalového chuligánství u nás bude obdobný jako v zemích západní Evropy a do budoucna se tento jev podaří v České republice výrazně eliminovat, i když je samozřejmě velmi obtížné předvídat vývoj jakéhokoliv sociálního jevu. Domnívám se, že ke zlepšení situace výrazně pomůžou nové metody sociální práce s fanoušky zaměřené na prevenci tohoto patologického jevu.

Použitá literatura:

Apter, M.J. *The dangerous edge: The psychology of excitement*. New York: Free Press, 1992

Armstrong, G. *Football Hooligans: Knowing the score*. Oxford: Routledge, 1998. ISBN 1-85973-957-1

Balcar M. *Sociální práce s hooligans*. Praha: Univerzita Karlova, Filosofická fakulta, katedra sociální práce, 2000.

Bell, J. *Doing Your Research Project: A guide for first time researchers in education and social science*, Buckingham: Open University Press, 1993

Berkowitz, L. *Frustration-aggression hypothesis. Examination and reformulation*. Psychological Bulletin. Philadelphia: Temple University press, 106, 59-73, 1989

Beyer, D. *Fotbalové násilí: Subkultura hooligans*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, katedra sociologie, 2002

Blažková, J.- Sasínová, P.-Vaca, J. *Řádění fanoušků přijde stát na miliony*. Mladá fronta Dnes, 2004, roč. 15, č.114 ,ISSN 1210-1168

Le Bon, G. *Psychologie davu*. Praha:KRA, 1997, ISBN 80-901527-8-3

Bradbury, S. *Human Aggression* (2nd ed.). New York: Plenum, 1994

Brimson, D. *Barmy Army: The Changing Face of Football Violence*. London: Headline Book Publishing, 2000

Bureš, R. *Prevence diváckého násilí*. OPK MV ČR, 2004 (<http://www.mvcr.cz>)

Canter, D., Comber, M., and Uzzell, D. (1989). *Football in its place: an environmental psychology of football grounds*. London: Routledge.

Carnibella, G. a kol. *Football violence in Europe: A report to the Amsterdam group*. Oxford: The Social Issues Research Centre, 1996

Coakley, J.J. *Sport in society: Issues and controversies* (5th ed.). St. Louis: Times Mirror/ Mosby, 1994, s. 180

Denzin, P, Lincoln. *Intrinsic motivation and self-determination in human behaviour*. New York: Plenum, 1996

Disman, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 3.vyd. Praha: Karolinum 2000. ISBN 80-246-0525-2

Dunning, E., Murphy, P.& Williams, J. *The roots of football hooliganism: An historical sociological study*. London: Routledge, 1986, s.221

Fromm, E. *Anatomie lidské destruktivity*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1997

Geen, R. G.& McGown, E.J. *Effects of noise and attack on aggression and physiological arousal*. *Motivation and Emotion*, 8, s.231-241, 1984

Giulianotti, R. *Participant observation and research into football hooliganism: Reflection on the problem of entrepeneur and everyday risk*. *Sociology of Sport Journal*, 12(1); 1-20, 1997

- Harris, J.C. *Civil society, physical activity, and involvement of sport sociologists in the preparation of physical activity professionals*. *Sociology of Sport Journal*, 15, s. 138-153, 1998
- Harsayi, L. *Správa o stave chuliganizmu, rasizmu, antisemitizmu a intolerancie v slovenskom futbale*, Bratislava 2005
- Hayley, R., Johnson, B. *Menaces to Management: A Developmental View of British Soccer Hooligans*, London: Routledge, 1998
- Hedbávná, M. *Dobry den, sportu zdar, fotbalu zvláste aneb Rituální chování fotbalových fanoušků*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií, 2003
- Houška, V. *Věčná Slavia*. Praha: Olympia, 1992, ISBN 80-7033-187-9
- Jaffe, Y. *Collective aggression: The group-individual paradigm in the study of collective antisocial behaviour*, London: John Wiley & Sons Ltd., s.267-275, 1983.
- Keating, F. (1985, August 16). *Fans who get their kicks off the field*. *The Guardian*.
- Kerr, J.H. *Understanding soccer hooliganism*. Buckingham, England: Open University Press, 2004
- King, A : *The postmodernity of football hooliganism*. *British Journal of sociology*, č.4, s. 576-593, 1997
- King, A: *football fandom and post- national identity in the New Europe*. *British Journal of Sociology*, č.3, s.419- 442, 2000

Krech, D., Crutchfield, R. S., Ballachey, E. L. *Člověk v společnosti*. Bratislava, SAV, 1968

Lee, M.J. *From rivalry to hostility among sports fans*, *Quest*, 37, s.38-49, 1985

Linhart, J- Petrussek, M- Vodáková, A.(ed.) *Velký sociologický slovník*. Praha:Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-164-1

Löffelholz, M. et al.: *Sociale arbeit mit Fussbalfans-Deutschlands Fanprojekte im Portrait. Franfurkt/Main: KOS Fan-Projekte bei der Deutschen Sportjugend*, 1994

Mann, L. *Sport crowds viewed from the perspective of collective behaviour*. In J.H. Goldstein(Ed.), *sports, games and play: Social and psychological viewpoints*(1 st ed., pp. 337-369). Hillsdale, NJ:Erlbaum, 1979

Mareš, M., Smolík, J., Suchánek, M.: *Fotbaloví chuligáni. Evropská dimenze subkultury*. Brno: Centrum strategických studií a Barrister& Principal, 2004. ISBN 80-903 333-0-3

Mareš, M. : *Pravicový extremismus a radikalismus v ČR*.Brno, Barrister a Principal, Centrum strategických studií

Marsh, P., Rosser, E., Harré, R.(1978): *Life on terraces*. In: Gelder, K., Thornton, S.(eds.)(1997): *The subcultures reader*. London and New York, Routledge.

Mühlpachr , P. *Sociální patologie*. Brno: Masarykova univerzita, 2001, s.104

Murphy, P., Williams, J. and Dunning, E. *Football on trial: Spectator violence and development in the Football world*. London. Routledge, 1990, ISBN 0- 415 -05023-5

Nakonečný, M: *Encyklopedie obecné psychologie*. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0625-7

- Nakonečný, M: *Sociální psychologie*. Praha: Academia, 1999. ISBN 80-200-0690-7
- Nešpor, K. *Alkohol, násilí a agrese*. Tiskový servis odboru prevence kriminality MVČR, březen 2002, s. 9
- Olivová, V.: *Lidé a hry*. Historická geneze sportu. Praha, Olympia, 1979
- Polansky, N., Lippit, Redl, F. *An investigation of behavioral contagion in groups*. Human Relations, 3, 319-348
- Schneider, T. : *Fan's Embassies at international tournamnets*, Frankfurt:Football supporters internetional., 2005
- Simons, Y.& Taylor, J. *A psychological model of fan violence in sports*. International Journal of Sport Psychology, 23, s.207-226
- Slepička, P.: *Sportovní diváctví*. Praha, Olympia, 1990. ISBN 80-7033-012-0
- Smelser, N.J. *Social and psychological dimensions of collective behaviour*. IN N. J.
- Smelser(Ed.), *Essays in sociological explanation*(pp. 92-121). Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall
- Smolík, J. *Fotbalové chuligánství: sociálně-psychologický fenomén*. Brno, Masarykova univerzita, 2002
- Szczepanski, J: *Spektrum společnosti: otázky soudobé sociologie*. Praha: Mladá fronta, 1968

Štěpánek, N. : *Psychologie davu a její vliv na divácké násilí*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, 1998

Švčepa, M. : *Sociální práce s fotbalovými hooligans*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta, Ústav sociálních studií, 2001

Taylor, I.: „*Football mad*“: *A speculative Sociology of football Hooliganism*. In: dunning, E(ed.)(1971): *The Sociology of Sport*. London, Frank Cass and Company Limited.

Trepeš, I. : *Zpráva o diváckém násilí(2002)*(www.mvcr.cz)

Turner, R. H. *Collective behaviour(2nd ed.)* Engle wood Cliffs, NJ:Prentice Hall, 1972

Večerka, K. a kol. : *Jak na fotbalové výtržníky, zpráva z průzkumu negativních projevů vlajkonošů a možností jejich prevence*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1992

Williams, J. : *Fact Sheet 1:Football and football Hooliganism*, Leicester: Sir Norman Chester Centre for football research , 2001

Časopis Football Factory 2004

Časopis Football Factory 2005

Internetové odkazy:

<http://www.hooligans.cz>

<http://www.ultrassparta.cz>

<http://www.profotbalfans.cz>

<http://www.redwhitepower.com>

<http://www.fanprojekt.de>

<http://www.mvcr.cz>

Přílohy:

Příloha č. 1

Grafické zpracování výsledku dotazníkového šetření

Dotázka č.1. *Z následujících možností vyberte ty, které podle vás nejlépe vystihují fotbalové chuligánství (fanoušci mohli vybrat tolik možností, kolik se shodovalo s jejich názorem)*

)vandalismus na stadionu

)fyzické napadání chuligánských skupin soupeře na stadionu i mimo něj

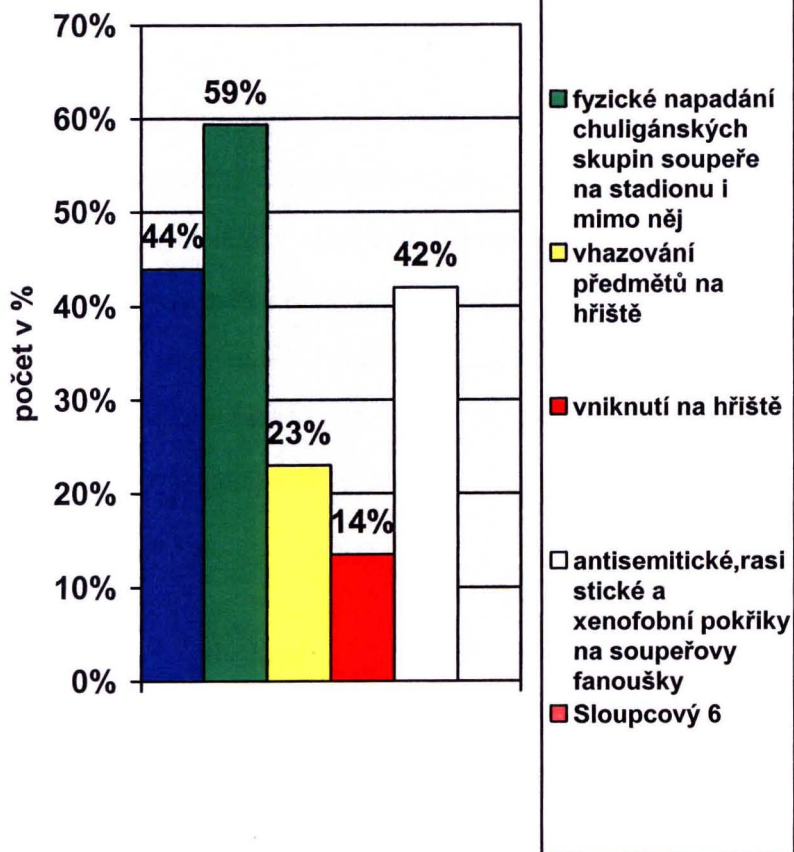
)vhazování předmětů na hřiště

)vniknutí na hřiště

)antisemitické, rasistické a xenofobní pokřiky na soupeřovy fanoušky, hráče nebo představitele klubu

uveďte jiné charakteristiky

Graf 1

NM	PVO
Vandalismus na stadionu	33x
Fyzické napadání chuligánských skupin soupeře na stadionu i mimo něj	44x
Vhazování předmětů na hřiště	17x
Vniknutí na hřiště	10x
Antisemitické, rasistické a xenofobní pokřiky na soupeřovy fanoušky, hráče nebo představitele klubu	31x
NM-nabídka	
možností	
PVO-počet	
volených odpovědí	

fyzické napadání chuligánských skupin soupeře na stadionu i mimo něj označili fotbaloví diváci celkem 44x jako nejvýstižnější charakteristiku fotbalového chuligánství. To je nejvíce z celkového počtu volených odpovědí (59%) . Druhou nejvíce volenou charakteristikou je vandalismus na stadionu (44%) tato možnost byla značena 33x. Těsně následují antisemitické a xenofobní pokřiky na soupeřovy fanoušky. Tato možnost byla respondenty označena 31x, což představuje (42%) celkového počtu voleb. Vhazování předmětů na hřiště bylo označeno celkem 17x, což tvoří (23%) z celkového počtu volených možností. Nejméně (14x) bylo respondenty za projev chuligánství označeno vniknutí na hřiště, což tvořilo pouhých 14% všech odpovědí.

několik respondentů uvedlo doplňující charakteristiky fotbalového chuligánství:

) Vandalismus v MHD, vulgární a hlasité pokřikování či fyzické napadání mimo stadion(na ulici)

) Házení dýmovic

) Ničení tribun ,majetku fotbalového stadionu, ničení mimo fotbalový stadion.

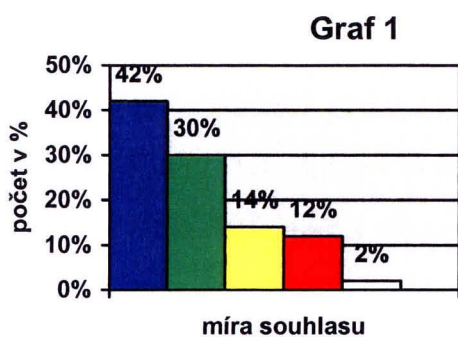
) Fyzické napadání všech(tedy nejen chuligánů)návštěvníků stadionu.

) Tyto charakteristiky vystihují chuligánství téměř na 100%, dále sem patří nenávisť policii,vandalismus i během cesty na stadion.

) Vše záleží na týmu a konkrétních zápasech a stadionech, taktéž i na jednotlivcích.

Dotázkou je, jak každý za sebe posuzuje hranice radikálního fandění -hymny, kandování, pyrotechnika, choreo.

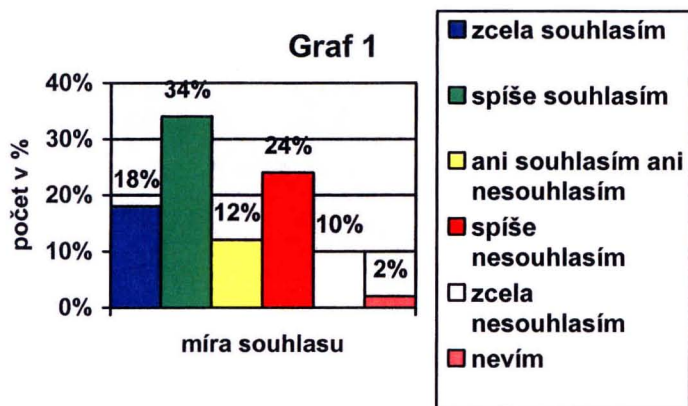
Dotázka č.2. Fotbalové chuligánství představuje v nejvyšších fotbalových soutěžích problém.

MS	P
Zcela souhlasím	21
Spíše souhlasím	15
Ani souhlasím ani nesouhlasím	7
Spíše nesouhlasím	6
Zcela nesouhlasím	1
Nevím	
MS-Míra souhlasu	
P-Počet konkrétních odpovědí	

Většina respondentů (42%) naprosto souhlasí s názorem, že fotbalové chuligánství představuje v nejvyšších fotbalových soutěžích problém. Významný počet diváků (30%) se rovněž přiklání k variantě, že je chuligánství problémem. Pouhá 2% zcela nesouhlasí s tímto tvrzením. (14%) dotazovaných nemá na toto tvrzení vyhrazený názor.

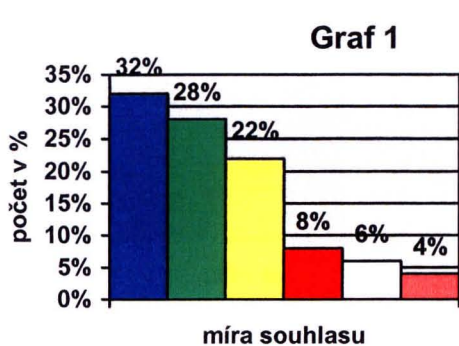
Otázka č.3. *V klubu, jehož zápasy navštěvuji, představuje fotbalové chuligánství problém.*

<u>MS</u>	<u>P</u>
Zcela souhlasím	9
Spíše souhlasím	17
Ani souhlasím ani nesouhlasím	6
Spíše nesouhlasím	12
Zcela nesouhlasím	5
Nevím	1
MS-Míra souhlasu	
P-Počet konkrétních odpovědí	

Největší část respondentů (34%) se spíše přiklání k tvrzení, že v jejich klubu představuje chuligánství problém, zcela s tímto názorem souhlasí (18%). Statisticky významná část (24%) však spíše nesouhlasí, pouze malé množství respondentů (10%) nesouhlasí zcela. Vyhraněný názor nemá (12%) dotazovaných.

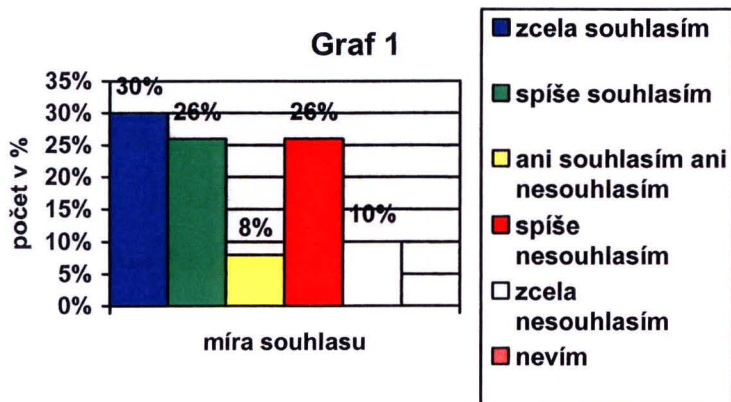
Otázka č. 4. *Fotbalové chuligánství je patologický jev, který by měl být vymýcen ze společnosti.*

<u>MS</u>	<u>P</u>
Zcela souhlasím	16
Spíše souhlasím	14
Ani souhlasím ani nesouhlasím	11
Spíše nesouhlasím	4
Zcela nesouhlasím	3
Nevím	2
MS-Míra souhlasu	
P-Počet konkrétních odpovědí	

Převážná většina respondentů (32%) se domnívá, že by rozhodně mělo být chuligánství vymýceno ze společnosti. K tomuto stanovisku se přiklání i dalších (28%) příznivců. Poměrně vysoký počet respondentů (22%) nemá k tomuto tvrzení vyhrazený postoj. Naopak v naprosté menšině jsou ti, kteří rozhodně nesouhlasí s tím, že by mělo být fotbalové chuligánství vymýceno ze společnosti (6%). Odpověď na tento názor nenašla (4%) dotazovaných.

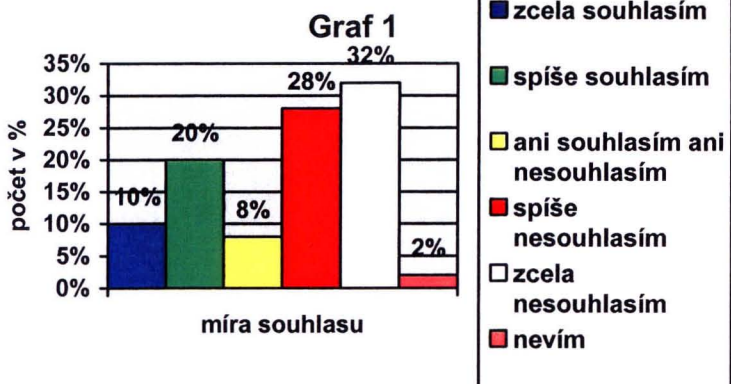
Otázka č.5. *Fotbaloví chuligáni představují nebezpečí pro běžné diváky.*

<u>MS</u>	<u>P</u>
Zcela souhlasím	15
Spíše souhlasím	13
Ani souhlasím ani nesouhlasím	4
Spíše nesouhlasím	13
Zcela nesouhlasím	5
Nevím	
MS-Míra souhlasu	
P-Počet konkrétních odpovědí	

Převaha dotazovaných (30%) je přesvědčena o tom, že jsou pro ně fotbaloví chuligáni nebezpeční. S tímto názorem také částečně souhlasí (26%) respondentů. Stejný poměr dotazovaných (26%) oproti tomu spíše nesouhlasí a menšina (10%) nesouhlasí zcela. Poměrně malá část respondentů (8%) nemá vyhraněný názor.

Otázka č.6. *Fotbaloví chuligáni jsou jedním z hlavních důvodů poklesu divácké návštěvnosti na stadionech.*

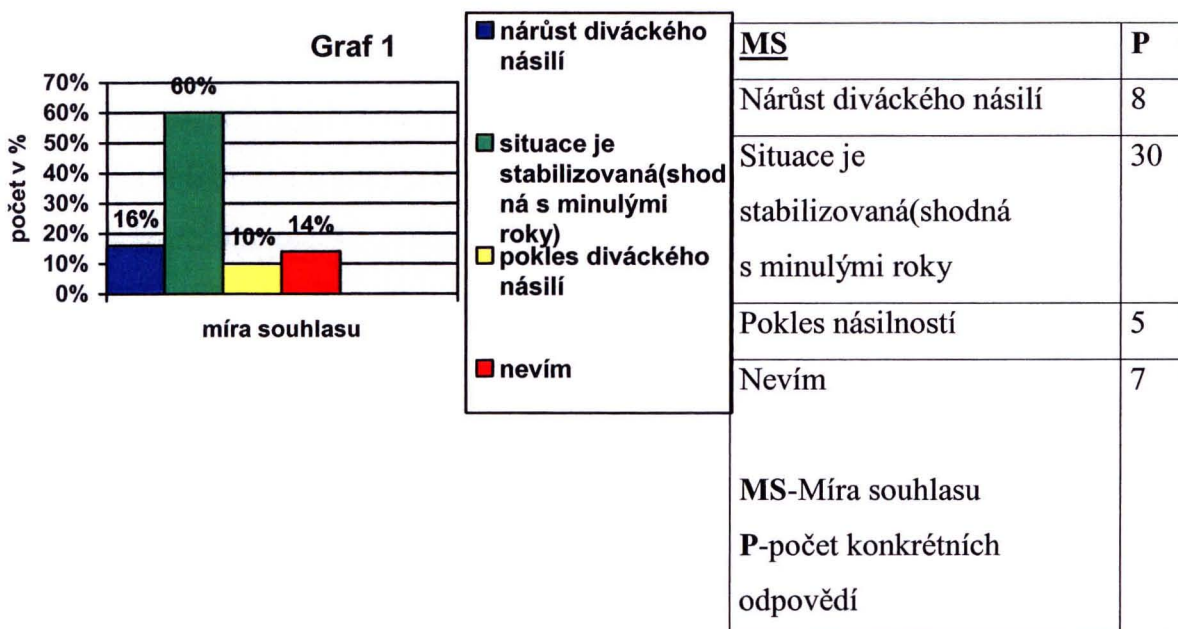

Zcela souhlasím	5
Spíše souhlasím	10
Ani souhlasím ani nesouhlasím	4
Spíše nesouhlasím	14
Zcela nesouhlasím	16
Nevím	1
MS-Míra souhlasu	
P-Počet konkrétních odpovědí	

Většina dotazovaných (32%) zcela nesouhlasí s tím, že by fotbaloví chuligáni byli hlavní příčinou poklesu divácké návštěvnosti na stadionech. K názoru, že chuligáni nemají výrazný vliv na diváckou návštěvnost, se přiklání (28%) fotbalových diváků. Menší, ale nikoliv nezanedbatelná část diváků (20%) spíše souhlasí s tvrzením, že chuligáni mají výrazný podíl na poklesu návštěvnosti. (10%) respondentů zcela souhlasí a domnívá se, že se chuligáni hlavní měrou podílí na poklesu divácké návštěvnosti. Nevyhraněný názor vyjádřilo (8%) dotazovaných.

Otázka č.7. Domníváte se, že v porovnání s minulými roky dochází na českých fotbalových stadionech:

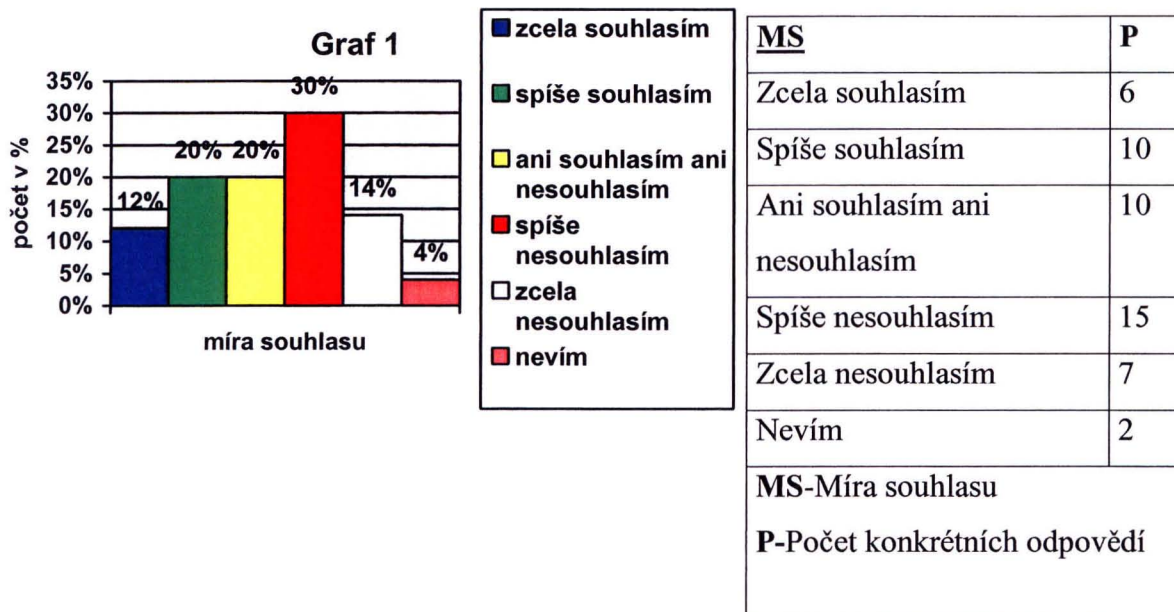
- k nárůstu diváckého násilí
- situace je stabilizovaná (shodná s minulými roky)
- k poklesu násilností
- nevím

Naprostá většina dotazovaných (60%) se domnívá, že divácké násilí na českých fotbalových stadionech je v porovnání s minulými roky stabilizované. Druhá největší část dotazovaného souboru (16%) je toho názoru, že oproti minulosti dochází

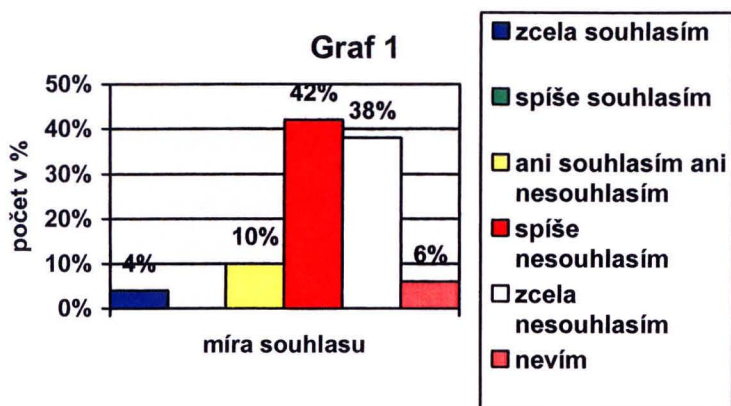
v současné době k nárůstu diváckého násilí. Menší část respondentů (10%) se naopak domnívá, že počet násilností se snižuje. Poměrně veliký počet respondentů (14%) nedokáže posoudit současnou situaci v porovnání s minulými roky.

Otázka č.8. *Alkohol patří k hlavním příčinám nepokojů na stadionech.*

Statisticky nejvýznamnější část respondentů (30%) se spíše přiklání k názoru, že alkohol nepatří k hlavním příčinám nepokojů na stadionech. (14%) dotazovaných tuto možnost striktně odmítá. Téměř shodný počet příznivců (12%) se však domnívá, že alkohol patří zcela určitě k hlavním příčinám nepokojů na fotbalových stadionech. Procentuelně velká část respondentů (20%) se rovněž přiklání k možnosti, že alkohol má zásadní vliv na výtržnostech v rámci fotbalových zápasů. Spíše neutrální stanovisko k tomuto tvrzení zaujímá veliký počet dotazovaných (20%) . Pouhá (4%) respondentů není schopná posoudit vliv alkoholu na výtržníky.

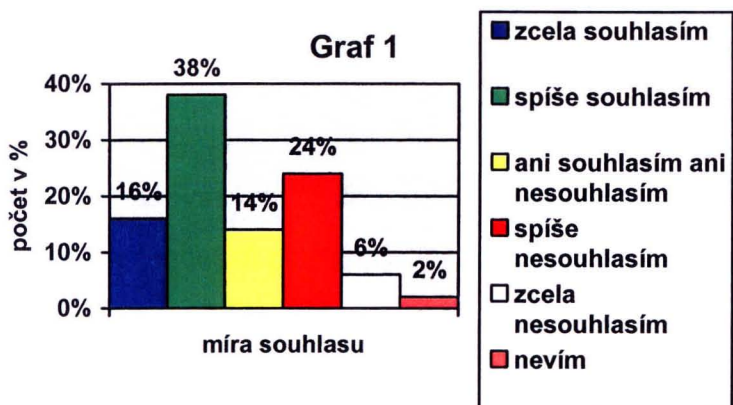
Otázka č.9. *Fotbalové chuligánství je přímou reakcí na dění na hřišti.*

<u>MS</u>	<u>P</u>
Zcela souhlasím	2
Spíše souhlasím	0
Ani souhlasím ani nesouhlasím	5
Spíše nesouhlasím	21
Zcela nesouhlasím	19
Nevím	3
MS-Míra souhlasu	
P-Počet konkrétních odpovědí	

S tvrzením, že fotbalové chuligánství je přímou reakcí na dění na hřišti největší část dotazovaného souboru spíše nesouhlasí (42%). Významná část (38%) s tímto názorem zcela nesouhlasí. Pouhá (4%) respondentů zcela souhlasí s tímto názorem. Malá skupina respondentů (10%) nemá určitý názor, a staví se k tomuto tvrzení neutrálně. Statisticky zanedbatelná část (6%) neví.

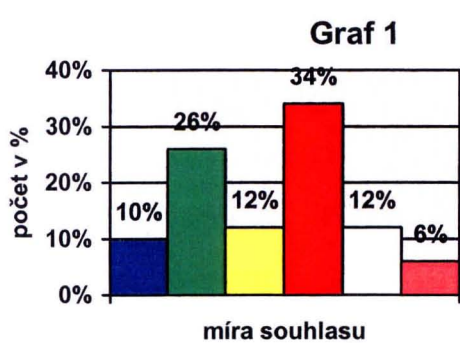
Otázka č.10. *Násilné projevy chuligánů souvisí s historickou rivalitou mezi týmy.*

<u>MS</u>	<u>P</u>
Zcela souhlasím	8
Spíše souhlasím	19
Ani souhlasím ani nesouhlasím	7
Spíše nesouhlasím	12
Zcela nesouhlasím	3
Nevím	1
MS-Míra souhlasu	
P-Počet konkrétních odpovědí	

Statisticky největší procento dotazovaného souboru (38%) spíše souhlasí s názorem, že násilné projevy chuligány souvisí s historickou rivalitou mezi týmy. Veliký počet respondentů (24%) však s tímto spíše nesouhlasí. Další poměrně veliká část respondentů (16%) zcela nesouhlasí a (14%) nemá k tomuto tvrzení vyhraněný názor. Malá část fotbalových diváků (6%) rozhodně odmítá, že by násilné projevy chuligánů souvisely s historickou rivalitou mezi týmy.

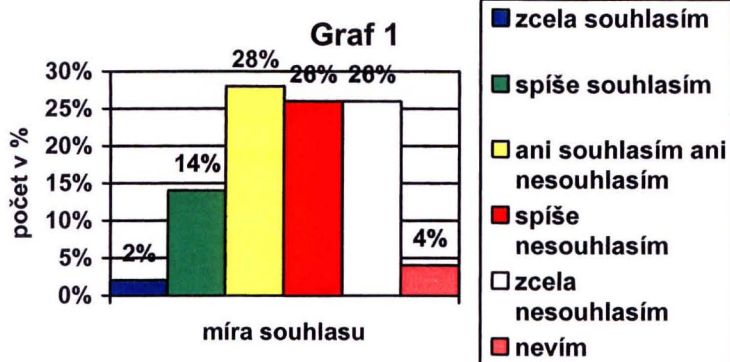
Otázka č.11. *Přítomnost policie v sektorech pro fanoušky přispívá ke konfliktním situacím s fotbalovými chuligány.*

MS	P
Zcela souhlasím	5
Spíše souhlasím	13
Ani souhlasím ani nesouhlasím	6
Spíše nesouhlasím	17
Zcela nesouhlasím	6
Nevím	3
MS-Míra souhlasu	
P-Počet konkrétních odpovědí	

Většina dotazovaných (34%) spíše nesouhlasí s názorem, že by přítomnost policie v sektorech fanoušků přispívala ke konfliktním situacím mezi fotbalovými chuligány a policií. Avšak přibližně stejně veliká skupina respondentů (26%) se spíše přiklání k názoru, že přítomnost policie v sektorech má vliv na vyšší počet vyhrocených situací mezi policií a chuligány. Podobně vyrovnaný je i počet zcela nesouhlasících s tímto tvrzením (10%) k poměru dotazovaných, kteří zcela nesouhlasí (12%). Vyhraněný názor nemá (12%) respondentů.

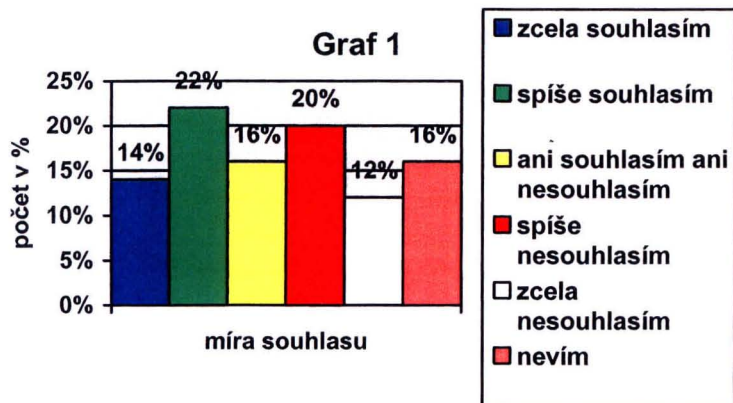
Otázka č.12. *Je-li tým úspěšný, nedochází tak často k projevům fotbalového chuligánství.*

<u>MS</u>	P
Zcela souhlasím	1
Spíše souhlasím	7
Ani souhlasím ani nesouhlasím	14
Spíše nesouhlasím	13
Zcela nesouhlasím	13
Nevím	2
MS-Míra souhlasu	
P-Počet konkrétních odpovědí	

Většina respondentů (28%) nemá vyhraněný názor a nepřiklání se k žádné z konkrétních variant. Shodný počet (26%) dotazovaných buď úplně nebo částečně nesouhlasí s tvrzením, že na četnost fotbalového chuligánství má vliv úspěšnost týmu. Naopak (14%) respondentů spíše souhlasí s tím, že s úspěšností týmu se snižují projevy fotbalového chuligánství. Bezvýhradně a zcela s tímto tvrzení souhlasí pouhá (2%) fotbalových diváků.

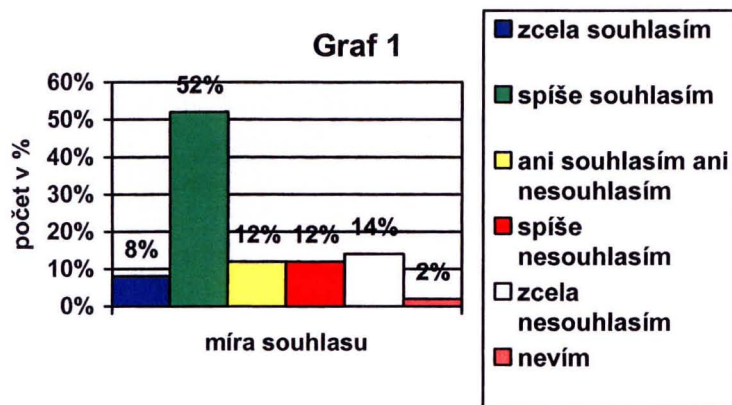
Otázka č.13. *Chuligánství je výrazem hlubších problémů ve společnosti.*

<u>MS</u>	P
Zcela souhlasím	7
Spíše souhlasím	11
Ani souhlasím ani nesouhlasím	8
Spíše nesouhlasím	10
Zcela nesouhlasím	6
Nevím	8
MS-Míra souhlasu	
P-Počet konkrétních odpovědí	

K názoru, že chuligánství je výrazem hlubších problémů ve společnosti se spíše přiklání (22%) a zcela bez výhrad (14%) dotazovaných respondentů. Podobný poměr se však přiklání k opačnému názoru (20%) respondentů spíše nesouhlasí a (12%) nesouhlasí zcela. Statisticky významný je i počet těch, kteří nemají vyhraněný názor (16%) a těch, kteří nevědí (rovněž 16%).

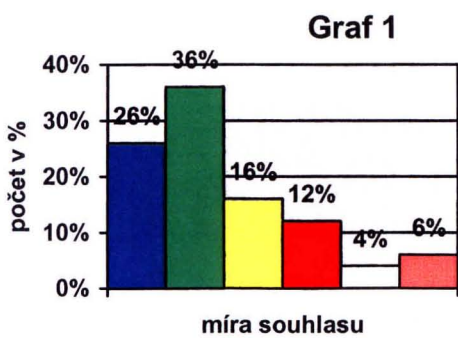
Otázka č.14. *Fotbalové chuligány lze identifikovat podle charakteristických vnějších znaků, jakými jsou oblečení či krátký sestřih.*

<u>MS</u>	<u>P</u>
Zcela souhlasím	4
Spíše souhlasím	26
Ani souhlasím ani nesouhlasím	6
Spíše nesouhlasím	6
Zcela nesouhlasím	7
Nevím	2
MS-Míra souhlasu	
P-Počet konkrétních odpovědí	

Nadpoloviční většina respondentů (52%) spíše souhlasí s názorem, že fotbalové chuligány lze identifikovat podle typických vnějších znaků. Pouhých (14%) rozhodně s tímto názorem nesouhlasí. Spíše k záporné odpovědi se přiklání (12%) zkoumaného vzorku a stejný počet (12%) nemá vyhraněný názor. Zcela souhlasí poměrně nevýznamná část dotazovaných (8%).

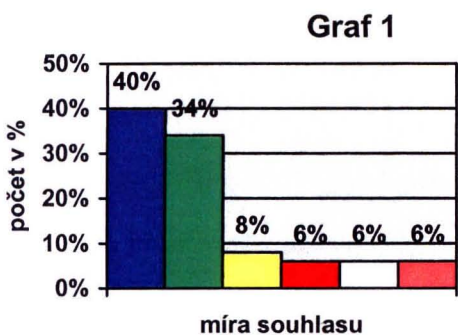
Otázka č.15. *Fotbalové chuligánství charakterizuje spíše organizovanost než spontánnost.*

<u>MS</u>	P
Zcela souhlasím	13
Spíše souhlasím	18
Ani souhlasím ani nesouhlasím	8
Spíše nesouhlasím	6
Zcela nesouhlasím	2
Nevím	3
MS-Míra souhlasu	
P-Počet konkrétních odpovědí	

Nejvíce respondentů (36%) spíše souhlasí s tím, že chuligánství se vyznačuje organizovaností. Zcela je o tom přesvědčeno (26%). Vyhraněný názor nemá (16%) dotazovaných. Oproti tomu (12%) spíše nesouhlasí a (4%) rozhodně nesouhlasí.

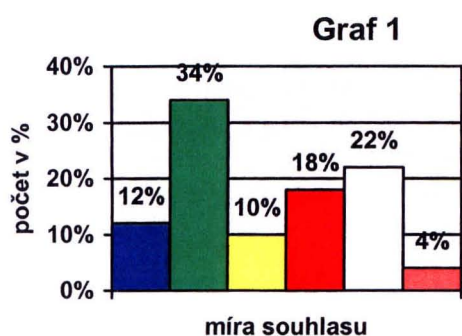
Otázka č.16. *Fotbalové chuligánství má určitá nepsaná pravidla.*

<u>MS</u>	P
Zcela souhlasím	20
Spíše souhlasím	17
Ani souhlasím ani nesouhlasím	4
Spíše nesouhlasím	3
Zcela nesouhlasím	3
Nevím	3
MS-Míra souhlasu	
P-Počet konkrétních odpovědí	

S názorem, že fotbalové chuligánství má určitá nepsaná pravidla zcela souhlasí (40%) dotazovaného souboru. Statisticky významný počet (34%) se k této možnosti rovněž přiklání. Malá část dotazovaných (8%) nemá vyhraněný názor. Tento názor nezastává zcela nebo částečně pouhá menšina respondentů (6%).

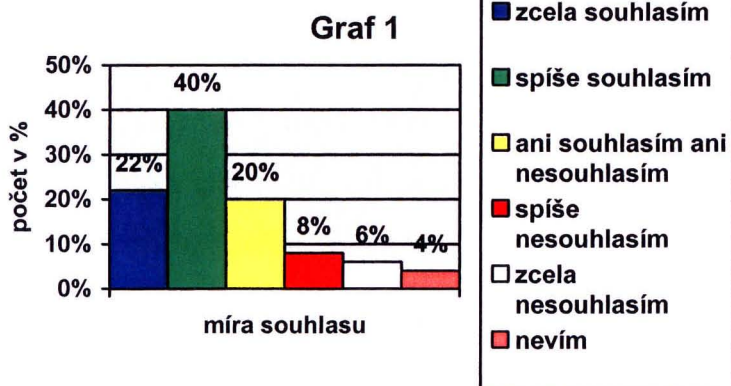
Otázka č.17. *Chuligáni vyvolávají konflikty pouze se stejně smýšlejícími skupinami soupeře.*

<u>MS</u>	<u>P</u>
Zcela souhlasím	6
Spíše souhlasím	17
Ani souhlasím ani nesouhlasím	5
Spíše nesouhlasím	9
Zcela nesouhlasím	11
Nevím	2
MS-Míra souhlasu	
P-Počet konkrétních odpovědí	

Většinová část respondentů (34%) spíše souhlasí s tvrzením, že prioritou chuligánských skupin je střet se stejně smýšlející skupinou. Plně a bez výhrad souhlasí (12%) dotazovaných. Tento názor zcela nesdílí (22%) příznivců a (18%) s ním spíše nesouhlasí. Menší počet fotbalových diváků (10%) nemá jednoznačný názor.

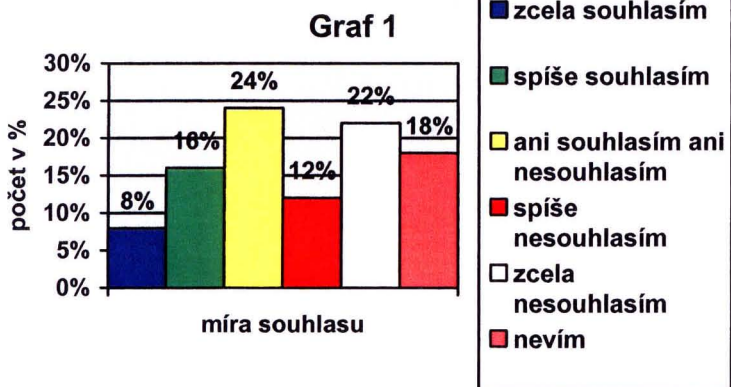
Otázka č.18. *Fotbaloví chuligáni jsou ztotožněni se svým klubem a podporují jej fanděním a choreografií.*

<u>MS</u>	P
Zcela souhlasím	11
Spíše souhlasím	20
Ani souhlasím ani nesouhlasím	10
Spíše nesouhlasím	4
Zcela nesouhlasím	3
Nevím	2
MS-Míra souhlasu	
P-Počet konkrétních odpovědí	

Značná převaha respondentů (40%) spíše souhlasí s tím, že fotbaloví chuligáni aktivně povzbuzují své mužstvo a jsou s ním tak identifikováni. Zcela souhlasí také (22%) respondentů. Nezanedbatelný není ani počet příznivců bez vyhraněného názoru (20%). Výrazně méně respondentů (8%) nesouhlasí resp. (6%) je zcela opačného názoru.

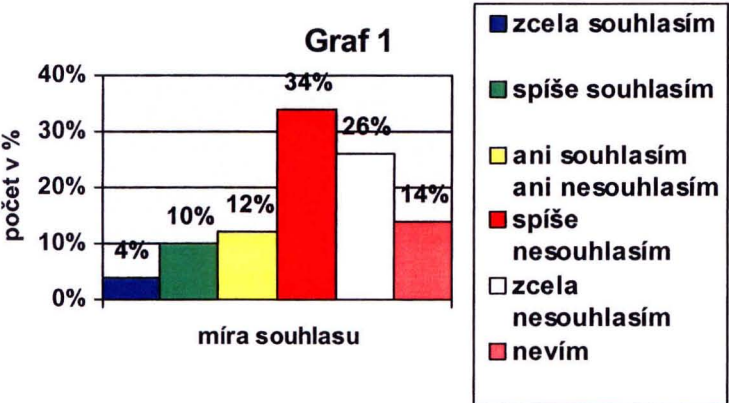
Otázka č.19. Fotbaloví chuligáni mají obvyklé nízké vzdělání.

<u>MS</u>	P
Zcela souhlasím	4
Spíše souhlasím	8
Ani souhlasím ani nesouhlasím	12
Spíše nesouhlasím	6
Zcela nesouhlasím	11
Nevím	9
MS-Míra souhlasu	
P-Počet konkrétních odpovědí	

Statisticky největší část fotbalových diváků (24%) nemá vyhraněný názor na tvrzení, zda má většina chuligánů nízké vzdělání. Druhá největší skupina dotazovaného souboru (22%) s tímto tvrzením naprosto nesouhlasí. Spíše pak nesouhlasí (12%) diváků. Veliká značná část dotazovaných (18%) neví. Statisticky poměrně významný je i počet těch, kteří s tímto tvrzením spíše souhlasí (16%). Pouze velmi malá část dotazovaných (8%) souhlasí zcela.

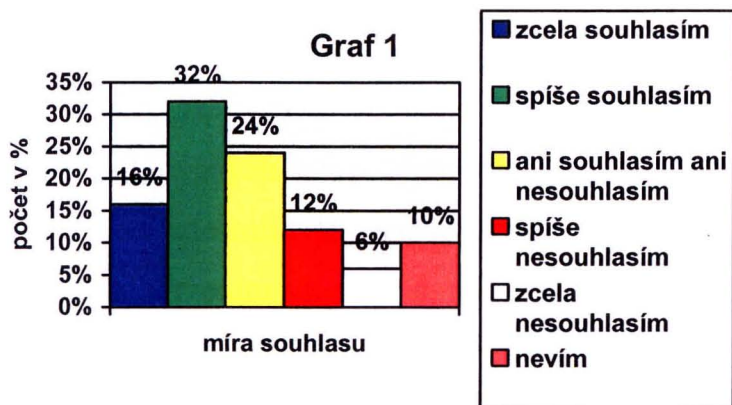
Otázka č.20. *Fotbaloví chuligáni pocházejí obvykle z nejnižších vrstev společnosti.*

<u>MS</u>	<u>P</u>
Zcela souhlasím	2
Spíše souhlasím	5
Ani souhlasím ani nesouhlasím	6
Spíše nesouhlasím	17
Zcela nesouhlasím	13
Nevím	7
MS-Míra souhlasu	
P-Počet konkrétních odpovědí	

Celkem (34%) dotazovaných spíše nesouhlasí s tím, že by fotbaloví chuligáni obvykle pocházeli z nejnižších vrstev společnosti. Druhý největší počet respondentů (26%) nesouhlasí zcela. Poměrně veliký počet respondentů (14%) nezná odpověď na toto tvrzení a podobný počet nemá vyhraněný názor (12%). Pouze minimum dotazovaných (4%) zcela s tímto tvrzením souhlasí.

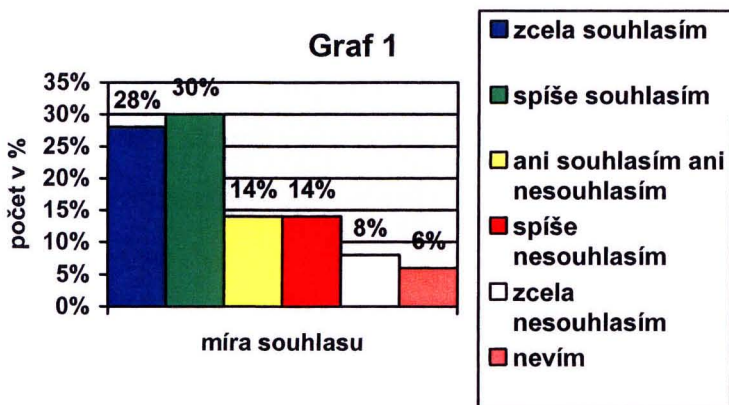
Otázka č.21. *Fotbalové chuligánství se v současné době přesouvá ze stadionu do ulic.*

<u>MS</u>	<u>P</u>
Zcela souhlasím	8
Spíše souhlasím	16
Ani souhlasím ani nesouhlasím	12
Spíše nesouhlasím	6
Zcela nesouhlasím	3
Nevím	5
MS-Míra souhlasu	
P-Počet konkrétních odpovědí	

Nejvíce (32%) zkoumaného vzorku fotbalových diváků se přiklání k možnosti, že k fotbalovému chuligánství dochází nejvíce mimo stadiony v ulicích. Významnou skupinu (24%) tvoří i ti, kteří nemají na toto tvrzení vyhraněný názor. Poměrně velký počet dotazovaného souboru (16%) zcela souhlasí s přesunem chuligánství mimo stadiony. S tímto však spíše nesouhlasí (12%) dotazovaných. Malou skupinu (6%) tvoří ti, kteří zcela nesouhlasí s tímto trendem.

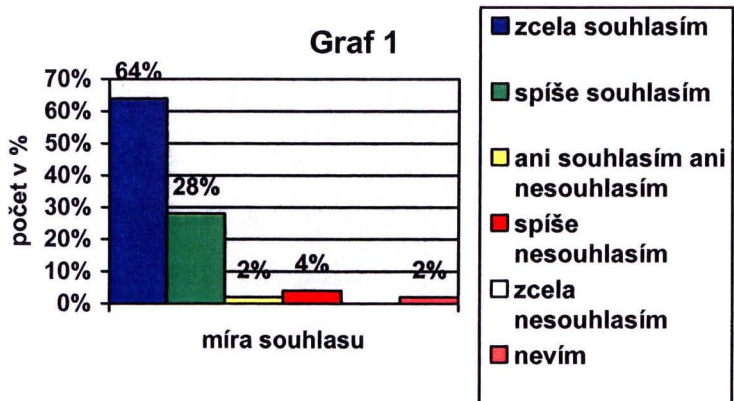
Otázka č.22. *Mezi fotbalovými chuligány nehraje roli politické přesvědčení.*

<u>MS</u>	P
Zcela souhlasím	14
Spíše souhlasím	15
Ani souhlasím ani nesouhlasím	7
Spíše nesouhlasím	7
Zcela nesouhlasím	4
Nevím	3
MS-Míra souhlasu	
P-Počet konkrétních odpovědí	

Většina dotazovaných buďto spíše (30%) nebo zcela(28%) souhlasí s tím, že mezi chuligány nehraje roli politické přesvědčení. Výrazně menší část (14%)respondentů spíše s tímto tvrzením nesouhlasí, nebo nemá vyhraněný názor(14%). Pouhých (8%) zcela nesouhlasí a (6%) dotazovaných neví.

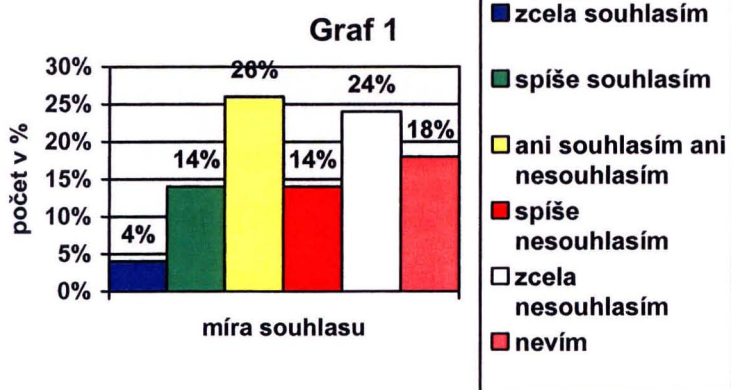
Otázka č.23. *Chuligánské aktivity jsou pro tyto jedince určitým druhem zábavy.*

<u>MS</u>	P
Zcela souhlasím	32
Spíše souhlasím	14
Ani souhlasím ani nesouhlasím	1
Spíše nesouhlasím	2
Zcela nesouhlasím	0
Nevím	1
MS-Míra souhlasu	
P-Počet konkrétních odpovědí	

Z výsledků je zřejmé, že nadpoloviční většina (64%) respondentů zcela souhlasí s tím, že jsou chuligánské aktivity určitým druhem zábavy pro jedince, kteří je vykonávají. Druhá největší skupina dotazovaných (28%) se k této možnosti přiklání. Zcela proti tomuto názoru nebyl žádný z respondentů, pouhá (4%) spíše nesouhlasila.

Otázka č.24. *Média informují o projevech fotbalového chuligánství pravdivě.*

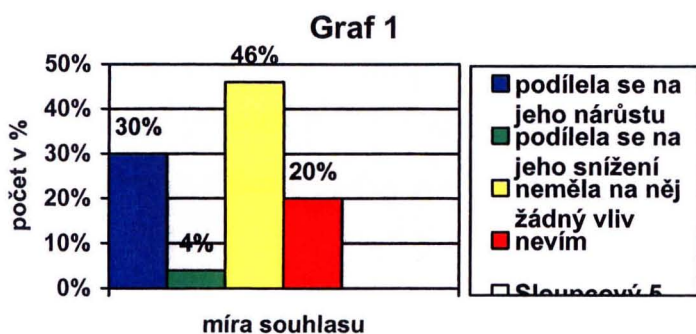

<u>MS</u>	<u>P</u>
Zcela souhlasím	2
Spíše souhlasím	7
Ani souhlasím ani nesouhlasím	13
Spíše nesouhlasím	7
Zcela nesouhlasím	12
Nevím	9
MS-Míra souhlasu	
P-Počet konkrétních odpovědí	

Nejvíce (26%) dotazovaných nemá jednoznačný názor ani se nepřiklání k žádné konkrétní variantě na tvrzení, že média neinformují objektivně o fenoménu fotbalového chuligánství. Druhá nejpočetnější skupina respondentů (24%) zcela nesouhlasí s tím, že média informují o chuligánech pravdivě. V porovnání s oběmi nejpočetnějšími skupinami je statisticky významná i část respondentů, která neví (18%) a nedokáže posoudit, zda jsou média objektivní. S objektivitou a pravdivostí médií spíše nesouhlasí (14%) dotazovaných, stejný počet se ale přiklání k názoru, že média informují veřejnost spíše pravdivě. S tímto zcela souhlasí pouhá (4%) dotazovaných.

Otázka č.25. *Jaký vliv měla média podle vašeho názoru na fotbalové chuligánství?*

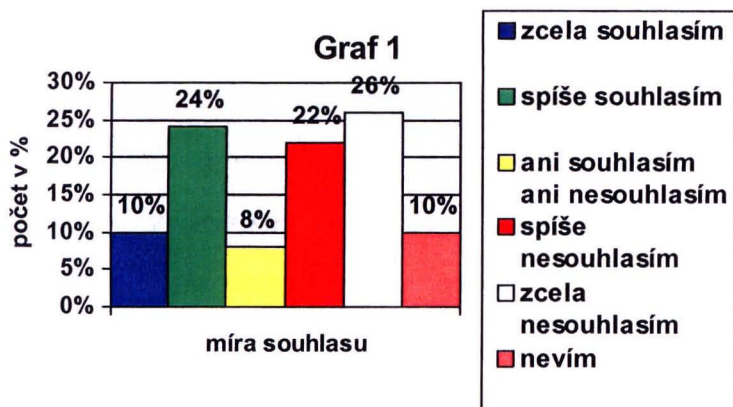
- podílela se na jeho nárůstu
- podílela se na jeho snížení
- neměla na něj žádný vliv
- nevím

MO	P
Podílela se na jeho nárůstu	15
Podílela se na jeho snížení	2
Neměla na něj žádný vliv	23
Nevím	10
MO -možnosti odpovědi	
P -počet konkrétních hlasů	

Téměř polovina dotázaných (46%) se domnívá, že média neměla žádný vliv na fotbalové násilí a nebyla důvodem eskalace či úbytku násilí. Statisticky významný počet respondentů (30%) se však domnívá, že se média svým zpravodajstvím podílela na jeho nárůstu. Opačného mínění jsou (4%) dotázaných, kteří se domnívají, že média měla vliv na snížení chuligánství. Poměrně veliké množství respondentů (20%) neví, zde měla média vliv na snížení či zvýšení výskytu fotbalového chuligánství.

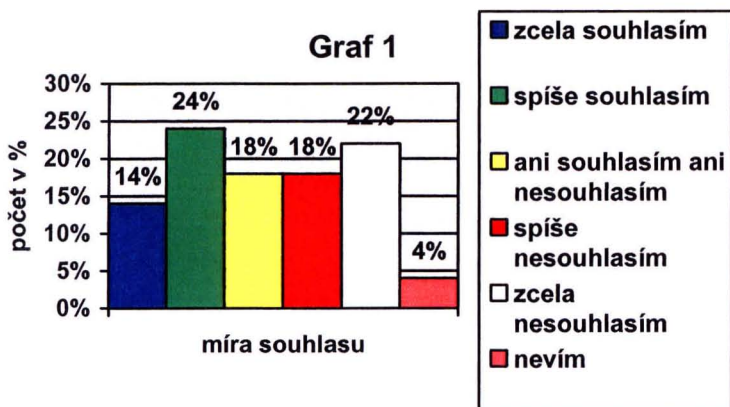
Otázka č.26. Řešení problému chuligánství je plně v kompetenci policie.

MS	P
Zcela souhlasím	5
Spíše souhlasím	12
Ani souhlasím ani nesouhlasím	4
Spíše nesouhlasím	11
Zcela nesouhlasím	13
Nevím	5
MS -Míra souhlasu	
P -Počet konkrétních odpovědí	

Výsledky ukazují, že (26%) všech respondentů je plně přesvědčeno, že řešení problému chuligánství není pouze v kompetenci policie. Podobně i (22%) dotazovaných spíše nesouhlasí s tím, že by problém chuligánství měla řešit pouze policie. Druhý největší počet dotazovaných (24%) se však k danému tvrzení přiklání. Menší část respondentů (10%) dokonce souhlasí naprosto. Stejný počet (10%) neví.

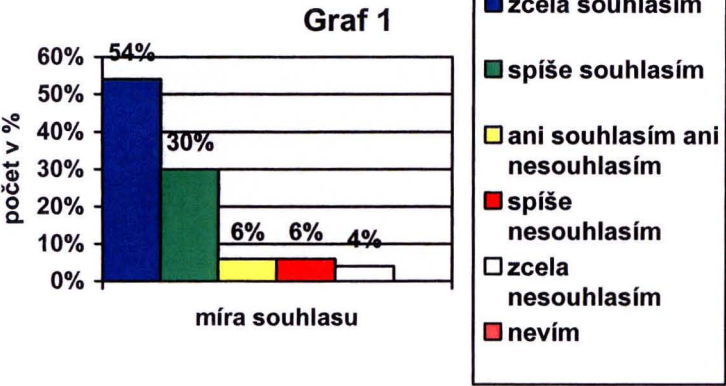
Otázka č.27. *Fotbalové chuligánství je problémem, kterým by se měla zabývat vláda.*

MS	P
Zcela souhlasím	7
Spíše souhlasím	12
Ani souhlasím ani nesouhlasím	9
Spíše nesouhlasím	9
Zcela nesouhlasím	11
Nevím	2
MS-Míra souhlasu	
P-Počet konkrétních odpovědí	

S tvrzením, že fotbalové chuligánství je problém, kterým by se měla zabývat vláda spíše souhlasí (24%) respondentů. Menší část (14%) je o tomto názoru přesvědčena zcela. Naopak druhý největší počet fotbalových diváků (22%) nesouhlasí vůbec. Vyrovnaný a statisticky poměrně významný počet respondentů (18%) spíše nesouhlasí s názorem, že by se vláda měla zabývat problémem fotbalového chuligánství, resp. nemá vyhraněný názor.

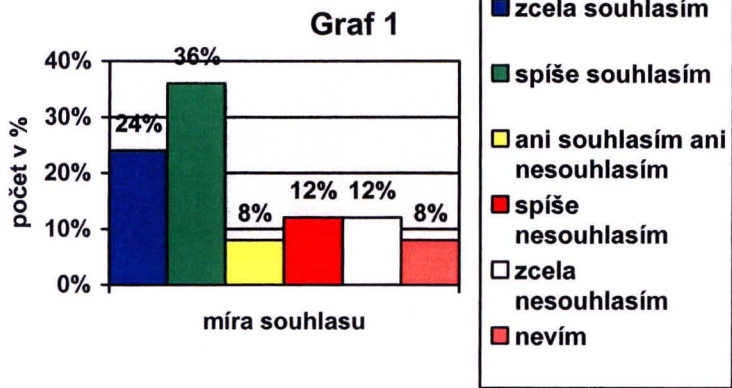
Otázka č.28. *Fotbalové kluby by měly udělat více pro omezení projevů fotbalového chuligánství.*

<u>MS</u>	<u>P</u>
Zcela souhlasím	27
Spíše souhlasím	15
Ani souhlasím ani nesouhlasím	3
Spíše nesouhlasím	3
Zcela nesouhlasím	2
Nevím	0
MS-Míra souhlasu	
P-Počet konkrétních odpovědí	

Nadpoloviční většina respondentů (54%) zcela souhlasí s tvrzením, že by kluby měly udělat více opatření pro omezení projevů fotbalového chuligánství. Významný počet (30%) s tímto názorem spíše souhlasí. Zcela nesouhlasí pouze (4%) příznivců.

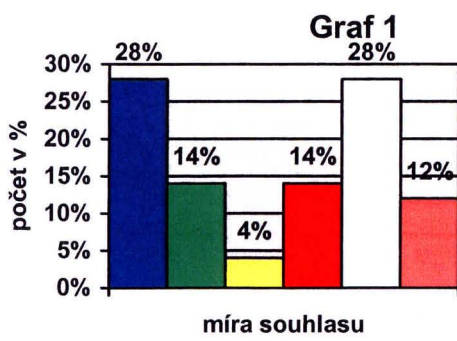
Otázka č.29. *Vzájemná komunikace mezi fotbalovými chuligány a představiteli klubu a policií snižuje riziko projevů agresivního chování chuligánů.*

<u>MS</u>	<u>P</u>
Zcela souhlasím	12
Spíše souhlasím	18
Ani souhlasím ani nesouhlasím	4
Spíše nesouhlasím	6
Zcela nesouhlasím	6
Nevím	4
MS-Míra souhlasu	
P-Počet konkrétních odpovědí	

Většina respondentů (36%) spíše souhlasí s tvrzením, že vzájemná komunikace více zainteresovaných stran (policie, klub, chuligáni) snižuje riziko agresivních projevů chování u fotbalových chuligánů. Druhá nejpočetnější část dotazovaného vzorku (24%) souhlasí zcela. Počet dotazovaných, kteří částečně nebo zcela nesouhlasí je shodný 12%). Stejně tak se shodují ti, kteří neví nebo nemají vyhraněný názor (8%).

Otázka č.30. *Na zajištění pořádku by se měli podílet i osoby z řad fanoušků.*

<u>MS</u>	<u>P</u>
Zcela souhlasím	14
Spíše souhlasím	7
Ani souhlasím ani nesouhlasím	2
Spíše nesouhlasím	7
Zcela nesouhlasím	14
Nevím	6
MS-Míra souhlasu	
P-Počet konkrétních odpovědí	

Počet respondentů, kteří zcela souhlasí, resp.zcela nesouhlasí s tím, aby se na zajištění pořádku podíleli i osoby z řad fanoušků je shodný (28%). Stejně tak se shoduje počet těch, kteří spíše souhlasí, resp.spíše nesouhlasí (14%). Menší počet respondentů neví (12%). Statisticky nevýznamné jsou (4%) těch, kteří nemají vyhraněný názor.

Otázka č.31. *Co by podle Vás pomohlo odstranit nebo snížit počet výtržností a násilností? (fanoušci mohli vybrat tolik možností, kolik se shodovalo s jejich názorem)*

- Zákaz prodeje alkoholu a vstupu podnapilým divákům
- Nahrazení policie pořadatelskou službou
- Zveřejnění jmen výtržníků
- Zpřísnění postihů za násilné chování
- Systematická práce s mladými fotbalovými fanoušky
- Dodržování provozního řádu stadion
- Větší počet kamer
- Zlepšené chování hráčů, funkcionářů a trenérů mužstev a jejich zapojení do kampaní proti projevům násilí a rasismu
- Uveďte prosím vlastní návrh na zlepšení situace

<i>NM</i>	<i>PVR</i>
Zákaz prodeje alkoholu a vstupu podnapilým divákům	16x
Nahrazení policie pořadatelskou službou	4x
Zveřejnění jmen výtržníků	13x
Zpřísnění postihů za násilné chování	38x
Systematická práce s mladými fotbalovými fanoušky	19x
Dodržování provozního řádu stadionu	7x
Větší počet kamer	20x
Zlepšené chování hráčů, funkcionářů a trenérů mužstev a jejich zapojení do kampaní proti projevům násilí a rasismu	20x
NM- Nabídka možností	
PVR-Počet voleb respondentů	

Nečastěji 38x byla respondenty označena možnost zpřísnění postihů za násilné chování, což představuje (52%) z celkové počtu volených možností. Shodně 20x, což představuje (27%) z celkového počtu volených možností uvedli příznivci jako možnost snížení výtržností větší počet kamer a zlepšení chování hráčů funkcionářů a trenérů spolu s jejich zapojením do kampaní proti rasismu a násilí. Systematická práce s mladými fotbalovými fanoušky byla volena 19x (26%) z celkového počtu možných odpovědí). 16x byla označena možnost zákaz prodeje alkoholu a vstupu podnapilým

divákům tj. (22%). Nejméně volenou možností 4x (6%) bylo nahrazení policie pořadatelskou službou. Ani dodržování provozní řádu na stadionech není dle respondentů cestou, jak odstranit či snížit počet výtržností, označena byla pouze 7x, což je (10%).

Vlastní návrhy na zlepšení situace uvedlo celkově 11 respondentů ,některé jejich odpovědi se opakovaly, proto jsou podobné názory uváděny pouze jednou.

- Vysoké pokuty nebo měsíční, roční či doživotní zákazy vstupu na fotbalová utkání v souvislosti s četností a závažností výskytu výtržnického chování u jednotlivých osob.
- Použít anglický model v boji proti fotbalovým chuligánům.
- Situace by byla o trochu lepší, kdyby policie i pořadatelská služba konala důsledně svoji práci. To platí i na samotné kluby, které nad tím neustále mávají rukama, přijde mi , že jsou s tím smířené.
- Je zcela zbytečné zakazovat alkohol na stadionu, pokud jsou na stadion vpouštěny podnapilé osoby. Jako pořadatel vím, že těch opilých jedinců je na fotbale dost, a když mají koupený lístek,tak jsou vpuštěny na stadion.
- Pouštět na stadion menší počet skupin chuligánů.
- Žádný návrh na zlepšení není, situaci nelze změnit žádnými prostředky.
- Nepříznivá situace má kořeny ve společnosti, zlepšení chuligánství může přinést celkový rozvoj občanské společnosti.
- Vysoké tresty odnětí svobody za páchané násilí a ničení majetku.
- Zlepšení komunikace mezi kluby a chuligány

Z uvedených odpovědí vychází najevo, že návštěvníci fotbalových utkání vidí možné vyřešení problému fotbalového chuligánství zejména v přísnějších trestech pro pachatele výtržností a to zejména zákaz vstupu na stadion (při opakování výtržnického chování i doživotní zákaz vstupu) popř. i trest odnětí svobody za páchaní vážných trestných činů.

Zlepšení by také mohla přinést efektivnější činnost a vzájemná spolupráce policie a pořadatelské služby a navázání komunikace mezi kluby a fotbalovými chuligány

Otázka č.32. Na závěr dotazníku bych Vás rád požádal o Váš názor na vývoj fotbalového chuligánství u nás:

a) Bude vyřešeno a vymýceno

b) Podaří se jej snížit

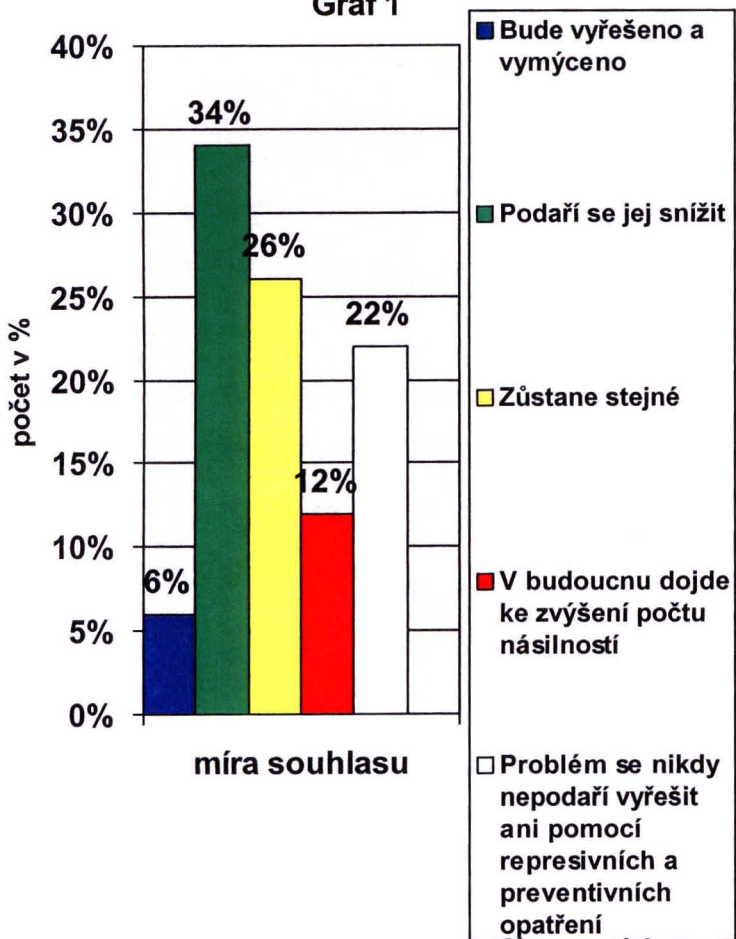
c) Zůstane stejné

d) V budoucnu dojde ke zvýšení počtu násilností

e) Problém se nikdy nepodaří vyřešit ani pomocí represivních a preventivních opatření, neboť jeho příčiny leží hluboko ve společnosti.

f) Jiné nápady

Graf 1

MO	P
Bude vyřešeno a vymýceno	3
Podaří se jej snížit	17
Zůstane stejné	13
V budoucnu dojde ke zvýšení počtu násilností	6
Problém se nikdy nepodaří vyřešit ani pomocí represivních a preventivních opatření,neboť jeho příčiny leží hluboko ve společnosti	11
MO-možnosti odpovědi	
P-počet konkrétních odpovědí	

Největší počet respondentů (34%) se domnívá, že se problém fotbalového chuligánství podaří do budoucna snížit. Druhá nejpočetnější skupina respondentů (26%) je toho názoru, že fotbalové chuligánství zůstane stejné jako v dnešní době. Významný počet dotazovaných (22%) si myslí, že se problém nikdy nepodaří vyřešit ani pomocí preventivních či represivních opatření. Statisticky nevýznamná skupina respondentů (6%) očekává v budoucnu vyřešení a vymýcení fotbalového chuligánství ze společnosti.

Rovněž uvádím vlastní názory fotbalových diváků na budoucí možný vývoj fotbalového chuligánství, odpovědělo pouze pět respondentů, proto jejich odpovědi uvádím v plném znění.

- 1) Pokud se začne hrát dobrý fotbal a bude o něj zájem, tak se vymytí i chuligánství.
- 2) Je složité odhadnout budoucí vývoj, je to komplexní problém, který souvisí s problémy společnosti. Ty nejdou vymytit, ale některé jejich projevy lze snížit na únosnou míru.
- 3) Dostane se na úroveň západních států. Vymytit úplně se nedá, ale na samotných stadionech dojde díky přísnějším opatřením ke zlepšení situace.
- 4) Zůstane stejné, jen se více přesune mimo stadiony.
- 5) Situace bude kopírovat vývoj na západě tzn. dojde k určitému útlumu (podobně jako u skinheads).

Příloha č.2 : Administrovaný dotazník

Vážení spolupracovníci,

Tento dotazník je **anonymní**, slouží pouze ke zjištění postojů a názorů fotbalových fanoušků na problematiku fotbalového chuligánství. Získané údaje budou použity pouze pro odborné účely.

Prosím vyplňte tyto osobní údaje. Označte možnost, která odpovídá skutečnosti.

Jste: muž žena

Jaký je váš věk?(doplňte) let

Rodinný stav: svobodný/á rozvedený/á ženatý/á

Vzdělání: 1 základní

2 střední bez maturity

3 střední s maturitou

4 vysokoškolské

Z hlediska ekonomické aktivity jste v současné době:

1 zaměstnanec 2 student 3 osoba samostatně výdělečně činná 4 nezaměstnaný/á

Utkání kterého klubu navštěvujete?(uved'te název klubu).....

A. Utkání týmu, jehož jsem příznivcem, navštěvuji:

1 vždy 2 většinou 3 občas 4 výjimečně 5 nikdy

B. Fotbalové obecnstvo je možno zjednodušeně dělit na sportovní diváky (ti hlavně sledují hru), fanoušky (aktivně povzbuzují), ultras (vymýšlejí choreografie, k fandění používají pyrotechniku, transparenty apod.) a chuligány (v souvislosti s fotbalem vyhledávají možnost se „vyřadit“, poprat se s fanoušky soupeře apod. Do které této kategorie by jste se zařadil Vy sám?

Podle výše uvedeného dělení jsem:

1 sportovní divák 2 fanoušek 3 ultra 4 huligán 5 uvedené kategorie mě nevystihují

C. Tento blok otázek je zaměřen úžeji na často diskutovanou problematiku fotbalového huligánství. Prosim Vás o Vaše vyjádření na škále od hodnoty vyjadřující naprostý souhlas s tvrzením, až po naprostý nesouhlas se zněním výroku.

1= zcela souhlasím

2= spíše souhlasím

3= ani souhlasím ani nesouhlasím

4= spíše nesouhlasím

5= zcela nesouhlasím

6= nevím

1) Z následujících možností vyberte ty, které podle vás nejlépe vystihují fotbalové huligánství:

- a) vandalismus na stadionu
- b) fyzické napadání huligánských skupin soupeře na stadionu i mimo něj
- c) vyhazování předmětů na hřiště
- d) vniknutí na hřiště

- e) antisemitické, rasistické a xenofobní pokřiky na soupeřovy fanoušky, hráče nebo představitele klubu.
- f) Uved'te prosím jiné charakteristiky

2) Fotbalové chuligánství představuje v nejvyšších fotbalových soutěžích problém

1 2 3 4 5 6

3) V klubu, jehož zápasy navštěvují, představuje fotbalové chuligánství problém

1 2 3 4 5 6

4) Fotbalové chuligánství je patologický jev, který by měl být vymýcen ze společnosti

1 2 3 4 5 6

5) Fotbaloví chuligáni představují nebezpečí pro běžné diváky.

1 2 3 4 5 6

6) Fotbaloví chuligáni jsou jedním z hlavních důvodů poklesu divácké návštěvnosti

1 2 3 4 5 6

7) Domníváte se, že v porovnání s minulými roky dochází na českých fotbalových stadionech:

- a) k nárůstu diváckého násilí
- b) situace je stabilizovaná (shodná s minulými roky)
- c) k poklesu násilností
- d) nevím

8) Alkohol patří k hlavním příčinám nepokojů na stadionech.

1 2 3 4 5 6

9) Fotbalové chuligánství je přímou reakcí na dění na hřišti.

1 2 3 4 5 6

10) Násilné projevy chuligánů souvisejí s historickou rivalitou mezi týmy

1 2 3 4 5 6

11) Přítomnost policie v sektorech pro fanoušky přispívá ke konfliktním situacím s fotbalovými chuligány.

1 2 3 4 5 6

12) Je-li tým úspěšný, nedochází tak často k projevům fotbalového chuligánství.

1 2 3 4 5 6

13) Chuligánství je výrazem hlubších problémů ve společnosti.

1 2 3 4 5 6

14) Fotbalové chuligány lze identifikovat podle charakteristických vnějších znaků, jakými jsou oblečení či krátký sestřih.

1 2 3 4 5 6

15) Fotbalové chuligánství charakterizuje spíše organizovanost než spontánnost.

1 2 3 4 5 6

16) Fotbalové chuligánství má určitá nepsaná pravidla.

1 2 3 4 5 6

17) Chuligáni vyvolávají konflikty pouze se stejně smýšlejícími skupinami soupeře.

1 2 3 4 5 6

18) Fotbaloví chuligáni jsou ztotožněni se svým klubem a podporují jej fanděním a choreografií.

1 2 3 4 5 6

19) Fotbaloví chuligáni mají obvyklé nízké vzdělání

1 2 3 4 5 6

20) Fotbaloví chuligáni pocházejí obvykle z nejnižších vrstev společnosti.

1 2 3 4 5 6

21) Fotbalové chuligánství se v současné době přesouvá ze stadionu do ulic.

1 2 3 4 5 6

22) Mezi fotbalovými chuligány nehraje roli politické přesvědčení.

1 2 3 4 5 6

23) Chuligánské aktivity jsou pro tyto jedince určitým druhem zábavy.

1 2 3 4 5 6

24) Média informují o projevech fotbalového chuligánství pravdivě.

1 2 3 4 5 6

25) Jaký vliv měla média podle vašeho názoru na fotbalové chuligánství?

1 2 3 4 5 6

26) Řešení problému chuligánství je plně v kompetenci policie.

1 2 3 4 5 6

27) Fotbalové chuligánství je problémem, kterým by se měla zabývat vláda.

1 2 3 4 5 6

28) Fotbalové kluby by měly udělat více pro omezení projevů fotbalového chuligánství.

1 2 3 4 5 6

29) Vzájemná komunikace mezi fotbalovými chuligány a představiteli klubu a policií snižuje riziko projevů agresivního chování chuligánů.

1 2 3 4 5 6

30) Na zajištění pořádku by se měli podílet i osoby z řad fanoušků.

1 2 3 4 5 6

31) Co by podle Vás pomohlo odstranit nebo snížit počet výtržností a násilností? (fanoušci mohli vybrat tolik možností, kolik se shodovalo s jejich názorem)

a) Zákaz prodeje alkoholu a vstupu podnapilým divákům

b) Nahrazení policie pořadatelskou službou

c) Zveřejnění jmen výtržníků

d) Zpřísnění postihů za násilné chování

e) Systematická práce s mladými fotbalovými fanoušky

f) Dodržování provozního řádu stadion

g) Větší počet kamer

h) Zlepšené chování hráčů, funkcionářů a trenérů mužstev a jejich zapojení do kampaní proti projevům násilí a rasismu

i) Uveďte prosím vlastní návrh na zlepšení situace

32) Na závěr dotazníku bych Vás rád požádal o Váš názor na vývoj fotbalového chuligánství u nás:

a) Bude vyřešeno a vymýceno

b) Podaří se jej snížit

c) Zůstane stejné

d) V budoucnu dojde ke zvýšení počtu násilností

e) Problém se nikdy nepodaří vyřešit ani pomocí represivních a preventivních opatření, neboť jeho příčiny leží hluboko ve společnosti.

f) Jiné nápady

To je vše, děkuji za spolupráci a poskytnutí cenných informací.

